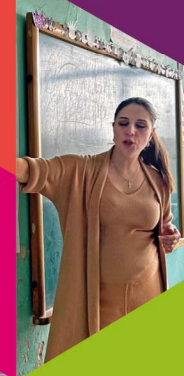

Unde sistemele întâlnesc oamenii

Diagnosticul Educației Rapide (RED) Republica
Moldova

disclaimer

© Fundația Europeană de Formare, 2026

Această publicație a fost pregătită de ETF în cadrul programului finanțat de UE „*Sprijinirea reformelor educaționale și a competențelor în regiunea Parteneriatului estic*”. Conținutul prezentului raport este responsabilitatea exclusivă a ETF și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale instituțiilor Uniunii Europene.

Cu excepția cazului în care se prevede altfel, reutilizarea prezentului document este autorizată în temeiul licenței Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Aceasta înseamnă că reutilizarea este permisă cu condiția să se acorde creditul corespunzător și să se indice orice modificări. Pentru orice utilizare sau reproducere a fotografiilor sau a altor materiale care nu sunt deținute de Fundația Europeană de Formare, trebuie să se solicite permisiunea direct de la titularii drepturilor de autor.

Vă rugăm să citați această publicație ca: Fundația Europeană de Formare (2026), Dorleans M. și al, ***Where Systems Meet People: Diagnosticul Educației Rapide (RED) Republica Moldova*** - Torino, Italia

Cuprins

disclaimer	2
Cuprins	3
Lista cifrelor	5
Lista tabelelor	6
Lista cutiilor	6
Lista acronimelor	7
Sinteză pentru factorii de decizie politică	9
Constatări.....	10
Recomandări.....	20
Introducere	25
Contextul	28
Principalele constatări	37
Caracteristicile generale ale sistemului de învățământ din Republica Moldova.....	37
1. Analiza inegalității	43
2. Analiza finanțării.....	64
2.1 Mobilizarea resurselor.....	64
2.2 Alocarea resurselor.....	73
2.3 Gestionarea lanțului de finanțare	79
3. Analiza guvernancei	83
3.1 Responsabilități și responsabilitate.....	83
3.2 Viziunea strategică și rolul donatorilor	86
3.3 Utilizarea datelor de-a lungul ciclului de elaborare a politicilor	87
3.4 Capacitatea instituțională	91
3.5 Digitalizarea sistemului educațional și în cadrul acestuia.....	97
Recomandări	100
1. Reforme ale sistemului școlar și școli model	100
2. Recrutarea și dezvoltarea cadrelor didactice.....	103
3. Sprijin pentru copiii vulnerabili și educația favorabilă incluziunii.....	104
4. Gestiunea financiară și alocarea bugetară	107
5. Guvernare și punerea în aplicare a reformelor	108
6. Gestionarea și utilizarea datelor	109
Concluzie	111

Bibliografie.....	112
anexe.....	117
Anexă statistică.....	117
Anexă bugetară.....	129

Lista cifrelor

Figura1: Structura sistemului educațional din Republica Moldova	33
Figura2: Înscrierea în învățământul preșcolar, primar și secundar general în funcție de nivel și mediu, 2019/20-2023/24	37
Figura3: Suma simulată a transferului per elev, pe regiune și suprafață, MDL, 2023	45
Figura4: Rata de ocupare în grădinițe, pe regiuni și zone, 2023/24	47
Figura5: Proporția cadrelor didactice din învățământul general în funcție de studiile pedagogice și de formarea academică.....	49
Figura6: Personal pedagogic din instituțiile primare și secundare generale pe grupe de vârstă și domenii, 2023/24	50
Figura7: Procentul studenților expuși riscului, pe regiuni și pe zone, 2023-2024	51
Figura8: Cheltuielile cu educația ca procent din PIB și din totalul cheltuielilor publice, 2013-2023	65
Figura9: Cheltuielile pentru educație în MDL curent și constant și rata de execuție a bugetului pentru educație, 2019-2023	66
Figura10: Fluxurile bugetare naționale și de stat către sectorul educației	67
Figura11: Educație AOD și ponderea din totalul AOD, 2019-2022	72
Figura12: Suma simulată a transferului per elev la școlile de învățământ general conform formulei, pe număr de elevi din școală și tip de școală, MDL, 2023	75
Figura13: Evoluția valorilor normative pe student ponderat și pe instituție, MDL, 2019-2025.....	76
Figura14: Evoluția populației pe grupe de vârstă în funcție de nivelul de educație, 2014-2024...	119
Figura15: PIB și PIB pe cap de locuitor, 2000-2023	120
Figura16: Distribuția instituțiilor de învățământ primar și secundar general în funcție de dimensiune și tip, 2023/24	120
Figura17: Distribuția cumulativă a instituțiilor de învățământ primar și secundar general pe număr de studenți, pe domenii, 2023/24	121
Figura18: Proporția studenților expuși riscului în funcție de tipul de risc, 2023/24	121
Figura19: Personal pedagogic din instituțiile primare și secundare generale pe grupe de vârstă și domenii, 2023/24	122
Figura20: Proporția cadrelor didactice cu formare pedagogică și academică adecvată, pe discipline și domenii, 2023/24	122
Figura21: Rata de execuție a bugetului pentru educație în funcție de clasificarea economică, 2019-2023.....	123

Lista tabelelor

Tabelul1: Date privind sistemul de învățământ din Republica Moldova pentru anul universitar 2023-2024	34
Tabelul2: Alocarea bugetară pentru proiecte legate de educație în 2023 Error! Bookmark not defined.	
Tabelul3: Plățile AOD în domeniul educației și al sprijinului bugetar general, 2019-2022.....	73
Tabelul4: Alocarea burselor pe bază de merit în perioada 2019-2024 în lei moldovenești	79
Tabelul5: Indicatorul 4.b.1: Valoarea asistenței financiare externe pentru burse	79
Tabelul6: Date generale privind sistemul de învățământ	117
Tabelul7: Activități de ajutor conform Platformei de gestionare a ajutorului, pe agenții beneficiare și pe agenții donatoare.....	124
Tabelul8: Plățile pentru AOD în domeniul educației și al sprijinului bugetar general, în valoare actuală de milioane USD, 2019-2022.....	126
Tabelul9: Programe și subprograme în domeniul educației.....	129
Tabelul10: Finanțare de stat în funcție de nivelul de educație și de sursa de finanțare	130
Tabelul11: Sumele burselor pentru studenții din învățământul superior (ciclul I, ciclul II, studii integrate, educație medicală și farmaceutică), MDL	131
Tabelul12: Sumele burselor de merit pentru studenții din învățământul superior (ciclul I, ciclul II, studii integrate, educație medicală și farmaceutică), MDL.....	131
Tabelul13: Cuantumul burselor pentru studenții din instituțiile postsecundare profesionale și postsecundare netertiare, profesional tehnic secundar, MDL.....	132
Tabelul14: Cuantumul burselor de merit pentru studenții din învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar netertiare, profesional tehnic secundar, MDL	132
Tabelul15: Burse pentru studenții din învățământul superior - ciclul III (studii doctorale superioare), medici rezidenți, medici secundari clinici, precum și pentru studenții postdoctorali, MDL	133
Tabelul16: Cheltuieli cu bursele, MDL.....	134
Tabelul17: Cadrul bugetar pe termen mediu MTBF 2025-2027	136
Tabelul18: Cheltuieli pentru educație de la bugetul public național	138
Tabelul19: Salariul mediu lunar brut.....	138

Lista cutiilor

Casetă1: Focus grup cu directori de școală.....	32
Casetă2: De la grupuri de reflecție cu reprezentanți ai Departamentului de Educație și directori școlari	40
Casetă3: Tipologia copiilor vulnerabili din Moldova	53
Casetă4: Focus grup cu părinții.....	58
Casetă5: De la grupuri de reflecție cu mediatori comunitari și directori școlari	60
Casetă6: De la diferite grupuri de reflecție	63
Casetă7: Grupuri de reflecție cu reprezentanți ai psihopedagogiei Servicii de asistență și directori școlari	69
Casetă8: De la grupuri de reflecție cu profesori și reprezentanți ai Departamentului Educației.....	90
Casetă9: De la diferite grupuri de reflecție	92
Casetă10: Focus grup cu profesorii	98

Lista acronimelor

ANACER	Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare
CSO	Organizația societății civile
DG ENEST	Institutul UNESCO pentru Statistică
DG NEAR	Direcția Generală Vecinătate și Negocieri privind Extinderea
EaP	Parteneriatul estic
CE	Comisia Europeană
EMIS	Sistemul Informatic de Management al Educației
CEC	Cadrul european al calificărilor
ETF	Fundația Europeană de Formare
UE	Uniunea Europeană
PIB	Produsul intern brut
GPE	Parteneriatul Global pentru Educație
IS	Învățământul superior
HEMIS	Sistemul Informatic de Management al Învățământului Superior
TIC	Tehnologiile informației și comunicațiilor
LEG	Grupul de Educație Locală
APL-uri	Autoritățile publice locale

MER	Ministerul Educației și Cercetării
MSPL	Ministerul Muncii și Protecției Sociale
MTBF	Cadrul bugetar pe termen mediu
NBS	Biroul Național de Statistică
NIEL	Institutul Național pentru Educație și Leadership
CNC	Cadrul național al calificărilor
ODA	Asistență oficială pentru dezvoltare
PISA	Programul pentru Evaluarea Internațională a Studenților
ROȘU	Diagnosticarea rapidă a educației
ODD	Obiectivul de dezvoltare durabilă
SER	Sprijinirea reformelor educaționale și a competențelor în cadrul Parteneriatului estic
SIME	Sistemul informațional de management al educației (denumire națională)
STIM	Știință, Tehnologie, Inginerie și Matematică
UIS	Institutul UNESCO pentru Statistică
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
UNFPA	Fondul Națiunilor Unite pentru Populație

Sinteză pentru factorii de decizie politică

Acest diagnostic privind educația rapidă (RED) prezintă o evaluare cuprinzătoare, bazată pe date, a sistemului educațional din Moldova, cu un accent puternic pe inegalități, finanțare și guvernare. RED a fost realizată ca parte a programului regional „Sprijin pentru reforme ale educației și competențelor” (SER), finanțat de Uniunea Europeană (UE - DG ENEST, fostă DG NEAR) pentru țările Parteneriatului estic¹ și încredințat Fundației Europene de Formare (ETF). Programul, care include alte două componente, privind consolidarea capacității instituționale și învățarea reciprocă între țările Parteneriatului estic și cu statele membre ale UE, urmărește să sprijine autoritățile naționale și partenerii de dezvoltare – în special Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova și Comisia Europeană – în promovarea reformelor în domeniul educației și în consolidarea capacității instituționale.

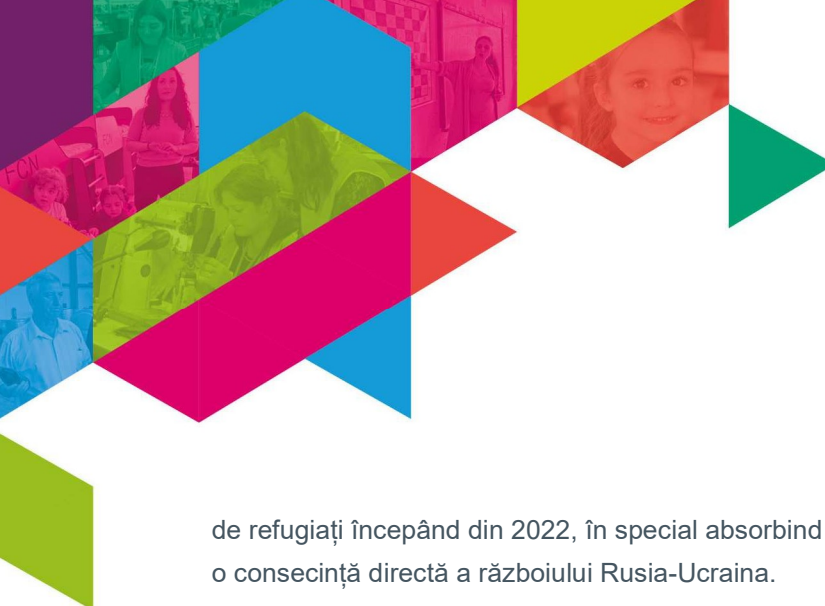
În loc să ofere o analiză festivă a realizărilor, abordarea și raportul RED pun un accent mai mare pe provocări, blocaje și riscuri, oferind o bază analitică pentru dialogul politic și investiții. În consecință, angajamentul politic și eforturile de reformă politică ale Guvernului Republicii Moldova, în special ale MER, ar trebui recunoscute și lăudate de la bun început.

Principalele constatări și recomandări ale Directivei privind energia din surse regenerabile sunt rezumate în cele ce urmează, cu relevanță principală pentru factorii de decizie politică. Pentru o analiză mai detaliată și surse complete de date, ar trebui să se facă trimitere la corpul principal al raportului.

Context și context

Sistemul educațional din Moldova funcționează într-un mediu extrem de constrâns, modelat de declinul demografic, fragilitatea economică și incertitudinea geopolitică. Populația a scăzut de la 4,5 milioane în 1991 la 3 milioane în 2024, cohortele de vârstă școlară rezidente confruntându-se cu reduceri abrupte – în special în rândul grupurilor de vârstă liceală și preșcolară. Aceste tendințe sunt determinate de ratele scăzute ale natalității, de mortalitatea ridicată și de emigrarea susținută, în special a familiilor tinere. În același timp, Moldova s-a confruntat cu presiuni din partea fluxurilor

Printre țările Parteneriatului 1 estic se numără Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Moldova și Ucraina.

de refugiați începând din 2022, în special absorbind peste 50 000 de copii ucraineni strămutați, ca o consecință directă a războiului Rusia-Ucraina.

Din punct de vedere politic, țara trece printr-o tranziție crucială. În urma referendumului din 2024, care a confirmat o majoritate restrânsă în favoarea aderării la UE, se preconizează că Moldova se va alinia la valorile și standardele UE. Acest lucru oferă un impuls reformelor, dar sporește, de asemenea, presiunea de modernizare a instituțiilor publice – inclusiv a sistemului de învățământ – pe fondul tensiunilor politice persistente est-vest.

Din punct de vedere economic, Moldova rămâne printre cele mai sărace țări europene, cu un PIB pe cap de locuitor de 6,651 USD și 14% din populație trăind în sărăcie. În pofida recentei clasificări a veniturilor medii-superioare, vulnerabilitatea economică, în special în zonele rurale, limitează oportunitățile de dezvoltare echitabilă a capitalului uman. În plus, Republica Moldova este din ce în ce mai expusă riscurilor legate de schimbările climatice, în special în regiunile sale rurale dependente din punct de vedere agricol.

Dinamica politicilor și reformelor

În pofida diferitelor provocări analizate în continuare, Moldova a demonstrat un angajament politic semnificativ în domeniul educației. Strategia de dezvoltare „Educație 2030” articulează nouă obiective sectoriale și stabilește priorități clare, inclusiv extinderea educației timpurii, modernizarea formării cadrelor didactice, rețele școlare model, modernizarea infrastructurii, materiale curriculare, inițiative educaționale favorabile incluziunii și dezvoltarea sistemului terțiar. Împreună cu Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, acestea oferă o viziune pe termen lung aliniată la obiectivele europene și globale.

Procesul de aderare la UE oferă un impuls suplimentar reformelor, deși generează, de asemenea, tensiuni politice, în special în ceea ce privește optimizarea și descentralizarea rețelei școlare. Interpretările politice divergente ale obiectivelor reformei – evidențiate de mărturiile de pe teren – sugerează că consensul privind direcția și ritmul rămâne evaziv.

Constatări

Analiza inegalității

Accesul și participarea la educație

Moldova a atins, în linii mari, niveluri ridicate de înscriere în învățământul general, cu o participare aproape universală la învățământul primar și secundar inferior. În special, înscrierea în

Învățământul secundar superior a crescut cu 8 % din 2017/18. Cu toate acestea, accesul nu este uniform la toate nivelurile de educație sau în toate zonele geografice.

Educația timpurie se confruntă cu cele mai pronunțate lacune. În timp ce 1 479 de instituții preșcolare deserveșc 129 592 de copii, oferta este insuficientă pentru a satisface cererea în zonele urbane, unde presiunile de înscriere sunt acute și capacitatea este tensionată. Rata de ocupare urbană se apropie sau depășește 100 %, în timp ce grădinițele rurale sunt adesea insuficient utilizate, reflectând declinul demografic și alocarea ineficientă a resurselor.

Sistemul suferă, de asemenea, de ineficiențe semnificative: 8 % din școlile de învățământ general deserveșc 50 sau mai puțini elevi, iar 17 % deserveșc între 50 și 100 de elevi – în principal în zonele rurale. Aceste instituții mici se confruntă cu provocări operaționale și cu presiuni asupra costurilor, în special în cadrul noii formule de finanțare pentru fiecare elev, ceea ce poate exacerba inegalitatea prin penalizarea școlilor cu un nivel scăzut de înscriere.

În timp ce 44 % dintre elevii din învățământul secundar superior sunt înscriși în învățământul profesional și tehnic (EFP) – cea mai mare pondere din regiune – înscrierea în aceste programe a scăzut în general, chiar dacă EFP postliceală a crescut ușor.

În pofida unui angajament politic declarat față de incluziune, accesul rămâne limitat pentru copiii cu handicap, copiii din comunitățile rome, cei din gospodării cu venituri mici și copiii refugiați. Printre barierele în calea accesului se numără tehnologiile de asistență insuficiente, formarea inadecvată a cadrelor didactice, barierele lingvistice (în special pentru refugiații ucraineni) și stigmatizarea socială.

Calitatea educației

Eforturile de reformă pentru îmbunătățirea calității educației sunt în curs de desfășurare în Moldova, cu scopul de a alinia sistemul la standardele moderne și de a răspunde mai bine nevoilor cursanților și ale pieței forței de muncă. În pofida acestor eforturi, mai sunt multe de făcut, iar calitatea educației apare ca o problemă sistemică generalizată – mai critică și mai adânc înrădăcinată decât accesul. Acest lucru este evident în special în ceea ce privește disponibilitatea și formarea cadrelor didactice, mediile pedagogice și infrastructura.

Un deficit cronic de cadre didactice calificate – în special în disciplinele STIM, în învățământul secundar superior și în zonele rurale – afectează rezultatele învățării. Aproape jumătate din personalul didactic are peste 50 de ani, iar 22% au peste 60 de ani. Unul din zece profesori din

Învățământul secundar superior nu are calificările necesare și mulți predau în afara domeniilor lor din cauza lacunelor în materie de recrutare. Profesorii tineri părăsesc adesea profesia în termen de trei ani, subminând continuitatea și eficacitatea, în pofida stimulentele financiare.

Infrastructura și resursele rămân, de asemenea, inadecvate. Școlile, în special în zonele rurale, nu dispun adesea de instalații sanitare adecvate, de conectivitate la internet și de tehnologii educaționale. Decalajul digital este puternic: 45 % dintre școlile din mediul rural raportează viteze de internet insuficiente, iar peste 30 % nu dispun de dispozitive digitale adecvate. Aceste deficiențe împiedică capacitatea elevilor de a se implica în mod semnificativ, în special în perioadele de învățare la distanță, cum ar fi pandemia de COVID-19, sau atunci când ar fi dezvoltată învățarea modernă mixtă. În plus, deși Republica Moldova se implică în inițiative de tranziție verde în educație, nu există date sistematice pentru a evalua progresele înregistrate în domenii precum educația în domeniul climei sau adaptarea infrastructurii.

Decalajul urban-rural și vulnerabilitatea

Disparitățile din sistemul de învățământ din Moldova sunt adânc înrădăcinate într-o dublă diviziune: copiii din mediul rural vs. cei din mediul urban și copiii vulnerabili vs. copiii nevulnerabili. Aceste axe ale inegalității se intersectează și se consolidează reciproc.

În zonele urbane, problemele de acces sunt determinate de cererea ridicată și de infrastructura limitată, ceea ce duce la supraaglomerarea școlilor și la dependența (limitată) de educația privată. În schimb, zonele rurale se confruntă cu probleme legate de calitatea slabă, de școlile cu resurse insuficiente și de deficitul de cadre didactice. Dimensiunea redusă a școlilor, combinată cu lipsa cadrelor didactice, conduce adesea la predarea în mai multe clase, sporind și mai mult provocările în materie de calitate.

Rezultatele învățării reflectă aceste disparități. Elevii din școlile urbane își depășesc în mod constant colegii din mediul rural atât în evaluările naționale, cât și în cele internaționale. Rezultatele PISA 2022 arată că elevii din orașele mari obțin un punctaj semnificativ mai mare la matematică decât cei din orașele sau satele mai mici, cu o diferență de 71 de puncte între elevii din orașele urbane și cei din satele mici.

După cum s-a menționat mai sus, în rândul grupurilor vulnerabile, copiii cu handicap, copiii romi, refugiații și copiii expuși riscului se confruntă cu cea mai mare excluziune educațională. Datele naționale privind copiii vulnerabili sunt fragmentate și inconsecvente, subminând monitorizarea și gestionarea eficace a cazurilor.

Aproximativ 31% dintre studenți sunt considerați expuși riscului, cu concentrații mai mari în zonele rurale. Mulți sunt afectați de sărăcie (ratele sărăciei în rândul copiilor depășesc 40 % în zonele rurale), de separarea familiei din cauza migrației părinților sau de expunerea la violență sau neglijență. Bullying-ul este larg răspândit, iar 44% dintre elevi declară că nu se simt în siguranță în mediul școlar. Organizațiile societății civile sunt preocupate de legislația recentă de combatere a hărțuirii, considerată ca fiind punitivă și insuficient reparatorie.

Sunt în curs de desfășurare eforturi de sprijinire a educației favorabile incluziunii, cum ar fi îmbunătățirea infrastructurii și serviciile de sprijin psihopedagogic. Cu toate acestea, lacunele în materie de date, lipsa de coordonare între ministere și finanțarea insuficientă limitează impactul acestor măsuri. Programul de educație favorabilă incluziunii pentru perioada 2024-2027 stabilește un obiectiv ambițios ca 80 % din școli să fie adaptate pentru elevii cu handicap până în 2027, dar mecanismele de monitorizare și evaluare rămân subdezvoltate.

Analiza finanțării

Mobilizarea resurselor

Bugetul de stat. În ansamblu, cheltuielile publice pentru educație în Moldova au reprezentat 6,3 % din PIB-ul său în 2023 – o pondere considerabilă, având în vedere că media UE a fost de 4,7 %, ceea ce subliniază angajamentul politic puternic față de acest sector. Cu toate acestea, proporția cheltuielilor publice totale alocate educației a scăzut, de la 18,4 % în 2020 la 15,9 % în 2023. Aceste reduceri, deși nu sunt problematice, având în vedere ponderea ridicată a PIB-ului, ar trebui compensate prin creșterea eficienței pentru a asigura sustenabilitatea pe termen lung.

În pofida unei analize a cheltuielilor publice efectuate de Banca Mondială în 2022, nu a fost efectuată nicio analiză financiară sau bugetară cuprinzătoare, la nivel de sector, nici de MER, nici de Ministerul Finanțelor, lăsând fără răspuns întrebări cu privire la raportul cost-eficacitate, care necesită integrarea datelor financiare și la nivel școlar.

Cheltuielile cu educația în funcție de nivelul de educație și de postul economic (salarii, investiții de capital etc.) sunt considerate a fi disponibile, dar nu au putut fi extrase din liniile bugetare ale programelor menționate mai sus. Această lacună în materie de date împiedică orice defalcare detaliată a costurilor unitare.

Cu toate acestea, în pofida progreselor înregistrate în ultimii ani, cifrele bugetare indică o subutilizare cronică persistentă în categorii precum bunurile, serviciile și subvențiile. Aceasta se datorează în principal blocajelor în materie de achiziții publice, planificării bugetare deficitare, competențelor insuficiente de gestiune financiară în rândul directorilor unităților de învățământ sau locurilor de muncă vacante neocupate în cadrul MER.

Asistență financiară din partea partenerilor de dezvoltare. În ultimii ani, o gamă largă de donatori internaționali (Banca Mondială, UE, UNICEF, UNESCO, Parteneriatul Global pentru Educație (GPE), agențiile române și austriece, Cooperarea Elvețiană pentru Dezvoltare, UNFPA etc.) au finanțat proiecte care se întind de la infrastructura educațională, formarea profesională, educația incluzivă până la egalitatea de gen. În 2023, trei proiecte mari au totalizat 94 de milioane EUR, alături de 49 de inițiative de asistență tehnică (47,8 milioane EUR), iar rapoartele privind execuția bugetară au inclus o sumă suplimentară de 6 milioane EUR pentru proiecte legate de educație gestionate la nivel central.

Platforma MER de gestionare a ajutoarelor, lansată în 2014 și actualizată în 2022, oferă în prezent o imagine completă a angajamentelor donatorilor. Raportul arată că Banca Mondială și Uniunea

Europeană și instituțiile sale sunt principalii parteneri externi – reprezentând jumătate din totalul angajamentelor, în principal prin împrumuturi și, respectiv, 10 %, prin granturi. Împreună, agențiile bilaterale reprezintă aproape o treime din totalul angajamentelor (a se vedea tabelul 7 din anexă). Din păcate, în comparație cu totalul asistenței oficiale pentru dezvoltare (AOD) acordate țării, ponderea educației a fost redusă la jumătate, de la 18 % la 9 %. În ansamblu, AOD pentru educație (inclusiv contribuția sprijinului bugetar general la educație) reprezintă 14,6 % din totalul cheltuielilor publice pentru educație.

Mobilizarea resurselor interne nestatale. Din punct de vedere juridic, școlile pot genera venituri suplimentare marginale – prin închirieri de spații, formare legată de producție în instituțiile EFP și donații voluntare – dar aceste fonduri mobilizate la nivel local reprezintă doar aproximativ 0,2 % din resursele educaționale bugetate de stat. Întreprinderile private contribuie cu greu la finanțarea sectorului, inclusiv pentru nivelul EFP.

Alocarea resurselor

Alocarea resurselor pentru școli. Trecerea la formula de finanțare pentru alocarea resurselor către școli pare a fi o condiție prealabilă promițătoare, dar nu suficientă pentru îmbunătățirea calității ofertei. În cadrul modelului pentru fiecare elev, 95 % (în creștere la 96 % în 2025) din bugetul de bază al fiecărei școli se bazează pe formule; cu toate acestea, autonomia reală rămâne limitată de lipsa fondurilor. Formula de finanțare pentru școli evoluează pentru a stimula standardele și a aborda provocările, dar limitele economice împiedică în continuare capacitatea școlilor de a îmbunătăți calitatea. Schimbări similare de finanțare sunt luate în considerare și pentru educația copiilor preșcolari, cu o fază pilot în 164 de grădinițe din patru raioane.

Stimulente financiare pentru profesori și studenți. Moldova oferă diverse măsuri de sprijin – bonusuri forfetare, alocații pentru predarea în mediul rural, burse de deplasare pentru profesori sau burse pentru studenți, pe baza meritelor sau a vulnerabilității. Cu toate acestea, absența unor instrumente de monitorizare integrate ridică semne de întrebare cu privire la eventualul lor impact și la raportul calitate-preț. Acest lucru ar fi esențial pentru evaluare, în special având în vedere aderarea la UE și accentul pus de UE pe asigurarea egalității de șanse pentru toți.

Gestionarea lanțului de finanțare & Capacitatea instituțională

Provocările fluxurilor financiare. Fondurile provin de la centru pe mai multe niveluri, inclusiv din raioane și de la autoritățile publice locale, nu fără unele blocaje, inclusiv din cauza întârzierilor în materie de finanțare și a lipsei de supraveghere. Pentru a le depăși, sunt luate în considerare două opțiuni: să se descentralizeze în continuare, după cum recomandă directorii de grădinițe

pentru gestionarea nivelului lor de educație, solicitând chiar modele de autoguvernare; sau să centralizeze mai mult gestiunea financiară, urmând exemplul reformei RESTART care este pusă în aplicare în sectorul protecției sociale. Cu toate acestea, până în prezent nu s-a luat nicio decizie cu privire la direcția (orientările) pe care trebuie să o (le) urmați.

Crearea de posturi de contabil-șef și de economist în școli și introducerea unor norme standard privind costurile per elev și per instituție urmăresc să sporească previzibilitatea și autonomia. Cu toate acestea, directorii raportează că pachetele de formule lasă puține fonduri discreționare și subliniază, de asemenea, necesitatea unor planuri cuprinzătoare de consolidare a capacităților pentru a consolida gestiunea financiară locală.

La nivel central și în pofida reformei salariale din 2018, se raportează că grilele de salarizare din agențiile de punere în aplicare ale MER le depășesc în continuare pe cele din minister, ceea ce ridică probleme de retenție și de echitate, dacă se afirmă acest lucru. Este necesară o comparație detaliată, bazată pe sume, pentru a evalua efectul asupra capacității instituționale a MER.

Strategia în domeniul educației pentru 2030 – Costuri. Strategia pentru educație 2030 a MER prezintă un cadru bugetar detaliat pe termen mediu (MTBF) pentru perioada 2025-2027, care acoperă principalele priorități de politică menționate mai sus. Deși costurile totale estimate sunt ancorate într-un plan de finanțare cu donatori multipli, doar aproximativ jumătate din contribuțiile externe necesare au fost confirmate în momentul aprobării, ceea ce a pus în pericol punerea în aplicare a strategiei, în pofida consultărilor în curs ale Băncii Mondiale și ale proiectului GPE.

În cele din urmă, nu sunt asigurate mecanisme de monitorizare pentru corelarea opțiunilor de politică în domeniul educației cu implicațiile în materie de gestiune financiară. De exemplu, instrumentele de monitorizare pentru evaluarea eficacității formulei de finanțare a școlilor nu dispun încă de resurse, iar sistemul de informații privind gestionarea educației (EMIS) nu integrează date financiare.

Analiza guvernancei

Responsabilități, subsidiaritate și responsabilitate. În pofida unui angajament formal față de descentralizarea responsabilităților, Ministerul Educației și Cercetării continuă să centralizeze o gamă excesivă de funcții – dintre care multe ar putea fi delegate organismelor educaționale locale – funcționând în același timp cu o capacitate insuficientă a personalului. Această neconcordanță subminează atât eficiența, cât și asumarea responsabilității la nivel local, deoarece entitățile

subordonate nou create nu dispun de definiții clare ale rolurilor sau de cadre de colaborare, iar unitățile anormale rămân direct sub controlul MER fără o justificare clară.

Principiul subsidiarității este proclamat în mod curent, dar adoptat în mod necorespunzător. Puterile decizionale cheie rămân concentrate în Chișinău, limitând capacitatea raioanelor și comunităților de a adapta soluțiile la nevoile locale. Consolidarea subsidiarității ar necesita nu numai deconcentrarea formală a autorității, ci și consolidarea capacităților și mecanisme de responsabilitate la nivel mezo.

Combi-nația hibridă de descentralizare și deconcentrare a Moldovei plasează departamentele regionale de învățământ într-o dualitate incomodă: însărcinat cu punerea în aplicare a politicii centrale, dar care răspunde în fața consiliilor raionale alese politic. Acest model „mixt” alimentează numirile neregulate în funcții de conducere, întârzierile în materie de finanțare și interferența politică în operațiunile școlare. Reforma de recentralizare RESTART în curs (țintită pentru 2026) urmărește să transfere înapoi la MER autoritatea asupra nivelurilor primar și liceal, promițând să raționalizeze procesele și să izoleze școlile de politica locală – deși riscă să inverseze câștigurile câștigate cu greu în autonomia locală dacă nu sunt gestionate cu atenție.

Lipsește în special o strategie coerentă de profesionalizare și capacitate a liderilor locali din domeniul educației, lăsând managerii de nivel mezo fără competențe esențiale în ceea ce privește planificarea strategică, gestiunea financiară sau evaluarea politicilor – capacități consacrate în Codul educației, dar care nu sunt dezvoltate în mod sistematic.

Viziunea strategică și rolul donatorilor și al partenerilor. Strategia „Educație 2030”, susținută de instrumente juridice solide, articulează nouă obiective sectoriale. Cu toate acestea, ambiția sa depășește mecanismele de finanțare și de coordonare securizate, planurile de acțiune anuale fiind aliniate în mod necorespunzător la prioritățile strategice și la inițiativele donatorilor care funcționează mai degrabă în paralel decât în mod concertat. O abordare mai unificată – ancorată în forumuri comune de planificare și monitorizare partajată prin analize sectoriale comune – ar mobiliza resursele partenerilor în direcția obiectivelor de etapă convenite în materie de reformă, în loc să fragmenteze eforturile. Partenerii de dezvoltare oferă finanțare și asistență tehnică esențiale, însă coordonarea rămâne limitată la schimbul de informații prin intermediul Grupului pentru educație locală. Transformarea GAL într-o platformă oficială pentru supravegherea armonizată a politicilor ar consolida alinierea dintre normele donatorilor și prioritățile naționale, reducând suprapunerile și asigurând un sprijin coerent pentru reformele strategice.

integrarea în UE. Transpunerea de către Moldova a acquis-ului UE – în special capitolele 25 și 26 privind cercetarea, cultura și educația – se confruntă cu obstacole în ceea ce privește recunoașterea calificărilor, alinierea legislației privind tineretul și accesul la limbile minoritare. Este necesară o foaie de parcurs legislativă și administrativă specifică pentru a îndeplini criteriile de aderare, menținând în același timp stabilitatea sistemului.

Cadrul sociocultural și influența acestuia asupra sistemului educațional. Societatea moldovenească premiază disciplina și rigoarea academică – chiar și în primii ani ai copilăriei – promovând o cultură centrată pe instruire, care poate înăbuși creativitatea și pedagogiile centrate pe cursant. Programele extrașcolare rămân vitale, dar nu dispun de o guvernare armonizată, în timp ce eforturile de digitalizare se confruntă atât cu lacune în materie de infrastructură, cât și cu mentalități înrădăcinate care favorizează laboratoarele informatice închise, cu echipamente restricționate, în detrimentul spațiilor de învățare deschise, orientate către studenți.

Managementul profesorilor. Deficitul sever de cadre didactice – exacerbat de migrație, de îmbătrânirea forței de muncă și de nivelul scăzut de recrutare – lasă mii de posturi neocupate. Managementul performanței este rudimentar: grilele de salarizare sunt uniforme, recompensele sunt legate de certificare, mai degrabă decât de impactul demonstrat, iar dezvoltarea profesională este autoselectată, mai degrabă decât determinată de nevoi. Atât EFP, cât și învățământul general suferă de pe urma unei formări preșcolare învechite și sunt aliniate necorespunzător la cursurile de servicii, în timp ce directorii unităților de învățământ nu dispun adesea de expertiză managerială. Se preconizează că Institutul Național pentru Educație și Leadership (NIEL), înființat recent și operațional din martie 2024, va îmbunătăți situația, și anume prin dezvoltarea de noi programe de formare sau prin formarea a 1 000 de mentori cu experiență pentru a sprijini stagiile de predare și cadrele didactice aflate la începutul carierei. Cu toate acestea, abordarea deficiențelor sistemice necesită o revizuire strategică a stimulentei pentru recrutare, parcursuri profesionale diferențiate, o planificare a forței de muncă bazată pe date și o conducere profesionalizată.

Optimizarea rețelei școlare și școli model. Declinul demografic și exodul rural au făcut ca multe școli mici să fie insuficient utilizate, determinând necesitatea raționalizării rețelelor. În 2024, au fost lansate 35 de „școli-model” pentru a concentra resursele, infrastructura și expertiza, cu scopul de a-i încuraja pe cursanții din mediul rural și pe cei defavorizați. Deși această inițiativă promite rezultate mai bune, ea riscă, de asemenea, să adâncească inegalitățile în cazul în care închiderea școlilor depășește soluțiile viabile de transport sau nu beneficiază de sprijin comunitar. Pentru a

atenua aceste riscuri, închiderile sensibile din punct de vedere politic sunt în mare măsură amânate pentru uzură „naturală” prin transferuri viitoare către școli model. Un proces transparent de microplanificare – care să integreze logistica transporturilor, considerentele de siguranță și consultarea comunității – este esențial pentru a se asigura că optimizarea consolidează accesul, mai degrabă decât să îl submineze. În cele din urmă, succesul depinde de norme de finanțare clare, de implicarea puternică a părților interesate, de responsabilitatea pentru înscrierea incluzivă și de parcursuri paralele de sprijin pentru instituțiile nemodel.

Utilizarea datelor de-a lungul ciclului de elaborare a politicilor. Două provocări în materie de guvernare necesită date granulare: implementarea cadrelor didactice (în funcție de subiect, volum de muncă și geografie) și planificarea rețelei școlare (utilizarea datelor demografice și geospațiale pentru a optimiza accesul și calitatea). Fără seturi de date interoperabile dezagregate, opțiunile de politică se bazează mai degrabă pe anecdote decât pe dovezi.

Sistemul de informații privind gestionarea educației (EMIS), deși cuprinde module de la învățământul preșcolar la EFP, rămâne incomplet – de exemplu, în ceea ce privește datele financiare legate de educație – și afectat de probleme de interoperabilitate – cu baze de date privind protecția socială, finanțele și statisticile – subminându-și promisiunea ca sursă unică de dovezi. Prioritizarea calității datelor, a legăturilor intersectoriale și a capacității utilizatorilor este vitală pentru deblocarea EMIS ca coloană vertebrală a guvernării bazate pe dovezi.

Monitorizarea eforturilor de dezvoltare ecologică și durabilă. În timp ce proiectele de eficiență energetică și de creștere ecologică (de exemplu, panouri solare, renovări ale clădirilor) sunt în beneficiul a zeci de școli, niciun cadru de monitorizare consolidat nu urmărește progresele înregistrate de sectorul educației în ceea ce privește obiectivele de durabilitate. Integrarea indicatorilor de mediu în cadrul EMIS și alinierea inițiativelor sprijinite de donatori în cadrul unei strategii unificate privind educația ecologică ar asigura atât responsabilitatea, cât și învățarea din provocările legate de punerea în aplicare.

Digitalizarea sistemului de învățământ și în cadrul acestuia. Gradul de pregătire a Moldovei pentru educația digitală este evaluat ca fiind „emergent”: infrastructura este depășită, în special în zonele rurale; formarea cadrelor didactice este în urma Cadrului european al competențelor digitale; și doar 27 % din conținutul educațional este online. Planurile strategice sunt fragmentate, fără indicatori de impact, în timp ce reglementările privind siguranța online și coordonarea interinstituțională rămân subdezvoltate. O foaie de parcurs unificată privind educația digitală – care să acopere infrastructura, pedagogia, conținutul și securitatea cibernetică – trebuie să fie însoțită

de mecanisme de finanțare și de guvernanță specifice pentru a trece de la proiecte-pilot la transformarea la nivelul întregului sistem.

Cadrul de politică și punerea în aplicare, precum și „factorul uman”. În timp ce legile-umbrelă stabilesc mandate ample, orientările privind punerea în aplicare nu sunt specificate sau aplicate în mod neuniform la nivel local, lăsând succesul politicilor să depindă mai degrabă de inițiativa individuală decât de rigoarea la nivel de sistem. Pentru a asigura realizarea consecventă a viziunii strategice, rolurile trebuie definite în mod clar, procedurile standardizate și mecanismele de supraveghere consolidate.

La fel de importantă este formalizarea „factorului uman” – creativitatea și dedicarea persoanelor – într-un cadru definit de stat. Cu sisteme formale și coordonare adesea incomplete, inițiativa individuală alimentează multe succese. Cu toate acestea, implicarea inconsecventă a comunității și o mentalitate descendentă împiedică extinderea practicilor eficiente. Introducerea unor structuri de stimulare pentru a recompensa și difuza inovațiile locale, alături de legături instituționale mai puternice, este esențială pentru integrarea și susținerea îmbunătățirilor în materie de guvernanță.

Recomandări

Pentru a promova obiectivele strategice ale Moldovei în materie de educație, a fost elaborat un pachet coerent de șase domenii-cheie de recomandări. Fiecare secțiune abordează componentele critice ale îmbunătățirii sistemului, de la infrastructură și echitate la dezvoltarea cadrelor didactice și guvernanța datelor. Această abordare integrată urmărește să orienteze punerea în aplicare, monitorizarea și realizarea durabilă a reformelor.

1. Reforme ale sistemului școlar și școli model

Analiza holistică a școlilor mici. Școlile mici necesită o revizuire strategică pentru a alinia resursele la obiectivele de eficiență și calitate. În primele nouă luni ale anului 2025 ar trebui finalizată o analiză geografică și financiară, inclusiv modificări ale înscrierii ca urmare a noului model de abordare școlară, pentru a sta la baza recomandărilor bazate pe dovezi.

Transport de încredere și echitate în accesul la școli model. Trecerea la o rețea de școli-model trebuie să fie însoțită de mecanisme care să asigure accesul echitabil al elevilor din zonele îndepărtate. Pe termen scurt, ar trebui realizat un studiu de fezabilitate pentru a evalua nevoile în materie de transport și pentru a lua în considerare stimulente precum opțiunile de hrănire și de internat în școli pentru a atenua potențialele efecte de discriminare. Pe termen mediu, ar trebui

implementate sisteme-pilot de transport în regiunile prioritare, iar eforturile pe termen lung ar trebui să se concentreze pe evaluări cuprinzătoare, MER, Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MSPL) și partenerii de dezvoltare conducând un proces de revizuire pentru a integra transportul într-un cadru mai larg de sprijin familial.

Îmbunătățirea mediului de învățare la școală. Un accent dublu pe infrastructura digitală și verde va moderniza mediul școlar. Măsurile imediate ar trebui să includă stimularea furnizorilor de internet să extindă acoperirea în zonele rurale și efectuarea de audituri de mediu. Până în 2026, dispozitivele digitale ar trebui distribuite elevilor defavorizați și ar trebui lansată o inițiativă privind școlile verzi pentru modernizarea școlilor. Până în 2027/28, cel puțin jumătate din toate școlile ar trebui să adopte practici ecologice de bază.

2. Recrutarea, sprijinirea și dezvoltarea cadrelor didactice

Stimulente pentru profesori și recrutare. Pentru a aborda deficiențele critice și pentru a îmbunătăți retenția, Moldova ar trebui să adopte un cadru cuprinzător de compensare și de stimulare. Eforturile inițiale ar trebui să includă studii financiare și calitative detaliate, cu obiective pe termen mediu de lansare a unui sistem de stimulente restructurat care să includă sprijin pentru locuințe, oportunități de avansare în carieră și strategii specifice de reducere a cifrei de afaceri în zonele insuficient deservite.

Formarea și implicarea profesorilor. Îmbunătățirea capacității cadrelor didactice, inclusiv în educația digitală și favorabilă incluziunii, este vitală. Adunarea profesorilor ar trebui să se transforme într-o platformă oficială de consultare. Trebuie pus în aplicare un program național de formare, cu accent pe educatorii din mediul rural. Începând din 2026, sesiunile anuale de dezvoltare profesională ar trebui să vizeze cadrele didactice din zonele îndepărtate, vizând o participare de 80 % și un sprijin pe niveluri în funcție de vechime.

Schema de sprijin financiar pentru profesori. Ar trebui efectuată o evaluare a măsurilor de sprijin și de stimulare recent lansate și preexistente adresate cadrelor didactice, pentru a evalua coerența, eficacitatea și eficiența pachetului.

3. Sprijin pentru copiii vulnerabili și educația favorabilă incluziunii

Conceptul și datele copiilor vulnerabili. Definițiile clare și integrarea datelor sunt esențiale pentru un sprijin specific. Se recomandă adoptarea, în 2025, a unei definiții standardizate a

vulnerabilității, care să fie încorporată în EMIS. Ulterior, ar trebui direcționate fonduri suplimentare către grupurile defavorizate.

Coordonare multipartită pentru copiii refugiați. Sprijinul pentru copiii refugiați, în special din Ucraina, necesită un mecanism solid de coordonare. Aceasta include cadre naționale formale și colaborare între țări, cu instrumente digitale comune și monitorizare continuă pentru a asigura satisfacerea nevoilor educaționale ale copiilor.

Siguranța copiilor la școală și online. Protecția copiilor necesită un cadru de siguranță cuprinzător. Printre primele acțiuni s-ar număra extinderea serviciilor specializate și analizarea impactului migrației părinților. Până la jumătatea perioadei, Republica Moldova ar trebui să implice organizațiile societății civile (OSC) în campaniile de combatere a hărțuirii, să integreze siguranța online în programele de învățământ și să se asigure că activitățile extrașcolare sunt accesibile. Eforturile pe termen lung trebuie să asigure o politică centralizată în materie de siguranță digitală, cu formare a cadrelor didactice și resurse parentale.

Incluziunea și integrarea în educație. Educația incluzivă trebuie să continue să se extindă, acordând o atenție deosebită copiilor cu handicap și minorităților naționale. În 2025, ar trebui elaborate orientări educaționale multilingve și ar trebui evaluate nevoile cadrelor didactice. Până în 2026, formarea, punerea în aplicare a proiectelor-pilot și finanțarea sigură ar trebui să pună bazele unei implementări mai ample.

4. Gestiunea financiară și alocarea bugetară

Optimizarea strategică a bugetului. Pentru a aborda subutilizarea persistentă a fondurilor, ar trebui să se efectueze un audit financiar în 2025, care să includă evaluarea eficacității mecanismelor de finanțare și a realităților fiscale ale școlilor mici înainte de revizuirea formulelor de finanțare.

Transparența financiară și politică. Un cadru de raportare transparent ar trebui să fie conceput și testat în regiunile-pilot. Formarea standardizată a funcționarilor locali va sprijini supravegherea financiară adecvată și responsabilitatea publică.

5. Guvernanța și punerea în aplicare a reformelor

Revizuire funcțională înainte de eventuale rearanjamente instituționale. Orice reformă a guvernanței – indiferent dacă este inspirată de inițiativa de recentralizare RESTART sau de părțile interesate din învățământul preșcolar care pledează pentru autogovernare – necesită o planificare

atentă, deoarece vizează consolidarea operațiunilor la nivelul întregului sistem: asigurarea unor standarde uniforme, a unei puneri în aplicare mai stricte a programei de învățământ, a unei calități superioare, a unei responsabilități consolidate și a alinierii la prioritățile strategice naționale. Primul pas este o revizuire funcțională a sistemului actual, care să acopere MER ca prioritate, dar și - fondurile care permit - agențiile de punere în aplicare și nivelurile subnaționale de gestionare a educației. Această revizuire ar trebui să evalueze fezabilitatea acestor reforme în lumina resurselor umane existente și să pună bazele unor discuții suplimentare privind reorganizările instituționale (descentralizare sau recentralizare), ajustările mandatelor sau funcțiilor, planificarea bugetară și recrutarea/consolidarea capacităților. Până în 2026, consultările ar trebui finalizate și, în cazul unei „decizii RESTART”, ar trebui dezvoltate mecanisme de transfer de active și resurse umane pentru a asigura o tranziție fără probleme a autorității de la autoritățile publice locale (ALP) la MER.

Colaborare și coordonare interinstituțională. Grupul pentru educație locală (LEG) ar trebui să evolueze într-un mecanism central de monitorizare a reformelor. Începând din 2025, mandatul său operațional ar trebui clarificat și aprobat, stabilindu-se reuniuni lunare. Adunarea profesorilor ar trebui, de asemenea, consolidată pentru a sprijini dialogul privind reformele. Pe termen lung, GLE ar trebui să devină principalul organism de coordonare.

6. Gestionarea și utilizarea datelor

Gestionarea îmbunătățită a datelor. Sistemul informațional de management al educației (EMIS, denumit și SIME la nivel național) trebuie modernizat pentru coerență, accesibilitate și integrare. În cursul anului 2025, Moldova ar trebui să publice seturi de date și metadate verificate, să standardizeze modele și să înceapă integrarea datelor financiare și a datelor privind performanța examenelor. Integrarea deplină și formarea sunt vizate pentru sfârșitul anului 2025.

Utilizarea dovezilor în elaborarea politicilor. Utilizarea datelor EMIS pentru politica de informare ar trebui consolidată. Analizele rezultatelor private versus cele publice, echitatea în alocarea resurselor, impactul formulelor de stimulare și tendințele de implementare a cadrelor didactice vor orienta planificarea și utilizarea mai inteligentă a resurselor. Analizele de incidență a beneficiilor și instrumentele de microplanificare ar trebui să devină caracteristici standard în guvernarea educației.

Concluzie și etapele următoare

Deși este posibil ca acest diagnostic de educație rapidă (RED) să nu dezvăluie perspective complet noi cu privire la provocările cu care se confruntă sistemul de învățământ din Republica Moldova – multe dintre acestea fiind deja recunoscute empiric sau intuitiv – acesta oferă o consolidare cuprinzătoare, sistematică, bazată pe date și ușor de utilizat a cunoștințelor existente. Diseminarea pe scară largă a acestor constatări ar trebui să sprijine ajungerea la un consens cu privire la cele mai presante aspecte și priorități.

Recomandările au scopul de a ajuta Ministerul Educației și Cercetării să identifice noi pârghii pentru progres, să colaboreze cu agenții schimbării, să prioritizeze mai bine acțiunile din cadrul Strategiei pentru educație 2030 și să aloce resursele într-un mod mai eficient. De asemenea, acestea ar trebui să ajute donatorii, inclusiv Uniunea Europeană, să identifice prioritățile pentru sprijinul lor financiar sau tehnic. Fiecare cluster abordează un domeniu specific de reformă, oferind măsuri concrete care pot fi puse în aplicare treptat pentru a promova un sistem educațional mai incluziv, mai eficace și mai eficient în Moldova.

În cele din urmă, adevărata valoare a acestui diagnostic revine factorilor de decizie și partenerilor, care – prin procesele de consultare și de planificare pe care aleg să le adopte – vor stabili modul în care să se implice, să perfecționeze și să dea curs recomandărilor Directivei privind energia din surse regenerabile.

Introducere

Context și justificare

Diagnosticarea rapidă a educației (RED) constituie prima componentă sau pilonul 1 al programului de sprijin pentru reforme ale educației și competențe (SER) – o inițiativă regională care sprijină cele cinci țări ale Parteneriatului estic: Azerbaidjan, Armenia, Moldova, Georgia și Ucraina. Finanțat de Comisia Europeană și pus în aplicare de Fundația Europeană de Formare (ETF) sub coordonarea lui Timo Kuusela, expert principal în dezvoltarea capitalului uman, SER este un program pe trei ani (2024-2026), cu un buget de 2,5 milioane EUR.

Alături de RED, programul include două componente suplimentare: Pilonul 2, axat pe consolidarea capacității instituționale la nivel de țară prin abordarea nevoilor identificate prin Directiva privind energia din surse regenerabile și prin alte evaluări; și pilonul 3, dedicat promovării schimbului de cunoștințe și a învățării reciproce atât între țările Parteneriatului estic, cât și între acestea și statele membre ale UE.

Obiective și publicul țintă

Contribuind la identificarea elementelor critice, inclusiv a deficiențelor sistemului, a lacunelor în materie de politici, a blocajelor și a riscurilor, RED urmărește să ajute Guvernul Republicii Moldova (denumit în continuare „Moldova”), Uniunea Europeană (UE) și partenerii pentru dezvoltare să își direcționeze în mod eficace intervențiile prioritare, să identifice nevoile de dezvoltare a capacității instituționale și să contribuie la dialogul politic dintre UE și Moldova. În consecință, raportul pune un accent mai mare mai degrabă pe provocări decât pe progresele și realizările actualei reforme a politicii în domeniul educației, care merită totuși să fie recunoscute.

Publicul principal pentru acest raport RED include înalți oficiali ai Comisiei Europene și ai Ministerului Educației și Cercetării din Moldova (MER). În plus, aceasta are relevanță pentru toate părțile interesate implicate în sistemul educațional din Moldova și pentru partenerii lor de dezvoltare.

Structura raportului RED

Acest document prezintă constatările unei evaluări intermitente, cu o durată de șase luni, a sistemului de învățământ din Moldova, subliniind problemele legate de inegalitate, finanțare și guvernare și oferind, cu titlu provizoriu, posibile recomandări. Constatările se bazează pe o examinare documentară amplă, pe o analiză a datelor și pe misiuni pe teren desfășurate în

noiembrie 2023, februarie 2024 și iulie 2024, completate cu dovezi colectate de consultanții naționali prin intermediul unor grupuri tematice și al unor interviuri specifice.

Textul de bază al raportului oferă un rezumat al principalelor constatări; informații suplimentare sunt disponibile în notele de subsol, în casetele de text laterale și în anexe. Aceste constatări sunt urmate de un set de recomandări care necesită o atenție prioritară în cadrul următoarelor discuții privind reforma.

Calitatea de autor

Acest raport reunește eforturile intense ale unei echipe extinse de experți condusă de Marie Dorléans, expert principal în dezvoltarea capitalului uman din cadrul ETF. De asemenea, au fost implicate contribuții din partea colegilor ETF Mirela Gavoci, Stefano Lasagni și Teuta Toth Mucciacciaro, precum și consultanții Angela Cara, Eugenia Busmachi, Aram Avagyan și Luc Gacougnolle, contractați prin PPMI. Evaluarea inter pares internă finală a fost efectuată de Margareta Nikolovska ad Tamar Kitiashvili. Activitatea a fost facilitată și de Vita Glushko și Janet Johnson de la ETF, precum și de Stella Tangiyan de la PPMI.

Echipa dorește să își exprime recunoștința sinceră față de Ministerul Educației și Cercetării pentru interesul și sprijinul său continuu – în special față de ministrul Dan Perciun, secretarul general Galina Rusu și alți secretari de stat și specialiști ai ministerului. Mulțumim, de asemenea, coordonatorului național al programului SER, Olga Tretiacov, a cărei asistență constantă a fost de neprețuit pentru punerea în aplicare a RED.

În cele din urmă, dorim să mulțumim tuturor instituțiilor și practicienilor care au participat la interviuri și grupuri tematice. Perspectivele lor au îmbogățit foarte mult dimensiunea calitativă a acestei evaluări diagnostice. Sperăm că raportul va servi drept resursă utilă, oferind atât perspective provocatoare, cât și recomandări practice pentru consolidarea sistemului educațional din Republica Moldova.

disclaimer

Concentrându-se pe trei dimensiuni specifice – inegalitățile, finanțarea și governanța – raportul trece inevitabil cu vederea alte aspecte ale sistemului educațional, inclusiv considerațiile pedagogice. Acest accent a fost discutat și convenit cu utilizatorii vizați ai raportului, dar merită reiterat aici.

În identificarea elementelor critice – cum ar fi deficiențele sistemului, lacunele în materie de politici, blocajele și riscurile – raportul pune, de asemenea, un accent mai mare pe provocări, mai degrabă decât pe progresele și realizările actualei reforme a politicii în domeniul educației, care merită totuși să fie recunoscute.

Contextul

Sistemul educațional din Republica Moldova (denumită în continuare Moldova) funcționează într-un mediu dificil, caracterizat de fluxuri demografice complexe, o creștere economică timidă și un context geopolitic sensibil.

Contextul politic

În 2022, Republicii Moldova i s-a acordat statutul de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană (UE) (Comisia Europeană, 2024).

La 20 octombrie 2024 a avut loc un referendum la nivel național pentru a decide dacă țara ar trebui să modifice Constituția pentru a include dorința cetățenilor moldoveni de aderare la UE, iar o majoritate slabă (50,38%) a votat în favoarea aspirațiilor UE ale Moldovei. În acest context, rezultatele alegerilor prezidențiale din octombrie 2024 și ale alegerilor parlamentare din 2025 vor fi decisive pentru a stabili dacă viitorul țării va fi european sau dacă statul moldovean se va îndrepta către influența rusă (Institutul Italian de Studii Politice Internaționale, 2024).²

Contextul demografic

Comparativ cu 4,5 milioane de locuitori în 1991, când a devenit independentă, populația totală a Moldovei a fost estimată la aproximativ 3 milioane în 2024 (Divizia Populației ONU, 2024), în timp ce cel mai recent recensământ al populației a estimat populația rezidentă obișnuită (excluzând regiunea transnistreană) la 1 ianuarie 2024, la 2,4 milioane.³ Ulterior, sistemul de învățământ suferă, de asemenea, o scădere a numărului de studenți. Pe baza datelor Biroului Național de Statistică (BNS), populația rezidentă cu vârste cuprinse între 6 și 18 ani, corespunzătoare **vârstei de școlarizare în învățământul general, a scăzut cu 12%⁴ între 2014 și 2024**⁵ (după o scădere cu 43% între 2000 și 2016). Această scădere este deosebit de acută pentru grupa de vârstă a liceului (16-18 ani, -30 %). În plus, dezvoltarea timpurie a copiilor și grupele de vârstă preșcolară înregistrează,⁶ de asemenea, o scădere demografică acută (-37 % și -26 % pentru grupele de vârstă 1-2 și, respectiv, 3-6 ani). În timp ce populația urbană în vârstă de frecvență a învățământului primar și secundar inferior a fost în creștere, **toate grupurile de vârstă școlară**

² Pentru mai multe informații despre UE și Moldova: [Raportul privind Moldova 2024 – Comisia Europeană](#)

³ Ibidem

⁴ Între 2014 și 2024, populația urbană rezidentă a crescut cu 4,7 %, iar populația rurală rezidentă a scăzut cu 27,1 %.

⁵ O reducere semnificativă de 22,9% a fost observată în grupul de vârstă 0-9, a doua cea mai mare scădere după grupul de vârstă 20-29 de ani, care a înregistrat o reducere de 52,5%.

⁶ În conformitate cu Codul Educației, educația timpurie include două etape: educația ante-preșcolară, care acoperă anii de la naștere până la vârsta de trei ani; și educația preșcolară, care acoperă vârstele cuprinse între trei și șase ani.

din zonele rurale au înregistrat un declin semnificativ (a se vedea Figura 14 anexa). Proiecțiile demografice pentru perioada 2019-2040 indică faptul că declinul populației va continua, un scenariu scăzut preconizând o scădere cu 34,5 % (1,7 milioane de persoane) a populației țării (Gagauz, Tabac, & Pahomii, 2023).

Printre factorii-cheie care stau la baza tendințelor estimate ale populației se numără scăderea ratelor natalității, nivelurile ridicate ale mortalității premature și îmbătrânirea populației, precum și, cel mai important, **fluxurile migratorii ridicate și continue**, în special în rândul populației de vârstă reproductivă. Între 1,11 și 1,25 milioane de moldoveni trăiesc în afara teritoriului țării începând din 2021 (Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, 2021) și, în perioada 2014-2022, volumul mediu anual calculat al emigrării a fost de minus 317,100 de persoane (Macuhin, 2023). Cu toate acestea, **de la invadarea Ucrainei de către Rusia în 2022, 123 729 de⁷ ucraineni au căutat refugiu în Moldova (UNHCR, 2024) – inclusiv peste 51 000 de copii (UNICEF, 2024).**

Contextul socio-economic

Moldova este un stat democratic cu trei niveluri de guvernare. Economia mică a țării este extrem de vulnerabilă la șocuri și dezastre economice externe. Moldova a trecut recent de la statutul de țară cu venituri medii inferioare la cel de țară cu venituri medii superioare (Banca Mondială, 2023), în pofida unei contracții a PIB-ului în 2022 și a unei cvasi-stagnări în 2023.⁸ Cu toate acestea, **Moldova rămâne una dintre cele mai sărace țări din Europa**, cu un PIB pe cap de locuitor de 6 651 USD în 2023 (Banca Mondială, a se vedea figura 15 din anexă) și cu 14 % din populație care trăiește în sărăcie.⁹ **Inegalitățile sunt însă relativ scăzute** - Moldova, ca și Belarus și Ucraina, are unul dintre cei mai mici indici Gini din Europa. Indicele dezvoltării umane a fost de 0,76 în 2022, situându-se pe locul 86 la nivel mondial și pe locul cel mai scăzut din Europa¹⁰ (PNUD, 2021). Prioritățile de politică ar trebui să fie investițiile durabile în capitalul uman, inclusiv

⁷<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location/10784>

⁸ Potrivit Băncii Mondiale, „economia Moldovei dă semne de redresare, în timp ce provocările fără precedent cauzate de efectele de propagare ale invadării Ucrainei de către Rusia sunt încă în desfășurare. O redresare economică moderată în prima jumătate a anului 2024 a îmbunătățit veniturile și investițiile gospodăriilor. Cu toate acestea, există riscuri macroeconomice semnificative, inclusiv potențiala intensificare a războiului din Ucraina, perturbări suplimentare ale energiei, în special potențiala întrerupere a tranzitului gazelor prin Ucraina, precum și dificultăți în urma viitoarelor alegeri din 2024 și 2025. Perspectivele pe termen mediu ale Moldovei depind de reformele structurale și de progresele înregistrate în direcția aderării la UE”. (Banca Mondială, <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview>, accesat la 30 octombrie 2024)

Rata 9 sărăciei la 6,85 USD pe zi (PPC 2017), Banca Mondială, accesată la 2 noiembrie 2024.

¹⁰ Cu excepția Ucrainei, al cărei clasament a scăzut de la începutul războiului.

investițiile externe, redistribuirea echitabilă și crearea de oportunități pentru persoanele cele mai vulnerabile (UNICEF, 2022).

Contextul geografic, în legătură cu schimbările climatice

Datorită dependenței sale de agricultură și a poziției sale într-o zonă climatică temperată continentală, această țară mică, fără ieșire la mare, este vulnerabilă la impactul schimbărilor climatice. Temperaturile în creștere, secetele mai frecvente și modelele de precipitații neregulate au perturbat din ce în ce mai mult producția agricolă, în special pentru culturi precum grâul, porumbul și strugurii, care sunt capse ale economiei. În plus, resursele de apă ale Moldovei sunt supuse unor presiuni, râuri precum Nistru – împărțit cu Ucraina – confruntându-se cu probleme de debit și calitate reduse. Acești factori pun în pericol semnificativ securitatea alimentară, disponibilitatea apei și mijloacele de subsistență rurale, împingând Moldova să acorde prioritate măsurilor de adaptare și gestionării durabile a apei. Aproximativ 77 % dintre tinerii intervievați în cadrul unui sondaj U-Report din 2022 au declarat că au fost deja afectați de schimbările climatice și că s-au confruntat cu efecte asupra sănătății, cu probleme de securitate alimentară și cu accesul la apă sigură (UNICEF, 2022). Mai mult de 90% dintre respondenți au declarat că sunt îngrijorați de impactul schimbărilor climatice asupra viitorului lor (Ibid.).

Contextul politic

În pofida acestor obstacole, există un **angajament laudabil față de educație**, reflectat în **cheltuielile publice pentru educație** echivalente cu **6,3 % din PIB în 2023 (baza de date UIS privind ODD 4)**, cel mai ridicat dintre țările Parteneriatului estic. Din perspectiva politicii naționale, contextul permite: **Strategia națională de dezvoltare (SND) „Moldova Europeană 2030”** – aprobată în 2022 – recunoaște că investițiile în dezvoltarea capitalului uman sunt esențiale pentru creșterea economică susținută a țării și pentru reducerea sărăciei. La nivel sectorial, Strategia de dezvoltare „Educație 2030” stabilește viziunea cuprinzătoare și pe termen lung pentru întregul sector, bazată pe conceptele de educație de calitate, favorabilă incluziunii și echitabilă, în conformitate cu Strategia națională de dezvoltare durabilă, cu standardele politicii europene în domeniul educației și cu Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă (ODD 4). În 2024, Ministerul Educației și Cercetării (denumit în continuare MER) și-a urmat agenda de reforme privind:

- revizuirea programelor de învățământ general prin Proiectul Conceptului de Dezvoltare;
- revizuirea măsurilor de creștere a atractivității profesiei de cadru didactic;
- înființarea unor structuri de asistență psihopedagogică (PAS);
- revizuirea metodologiei de evaluare externă a calității;
- validarea educației non-formale și informale;
- punerea în aplicare a Cadrului național al calificărilor (CNC), aliniat la Cadrul european al calificărilor (CEC);

-
- înregistrarea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (ANACER) în Registrul european de asigurare a calității în învățământul superior;
 - dezvoltarea Sistemului de informații privind gestionarea educației (EMIS/SIME), inclusiv integrarea educației și formării profesionale (EFP) și a nivelurilor preșcolare, punerea în aplicare a EMIS pentru învățământul superior (HEMIS) și sincronizarea cu datele privind educația colectate de Biroul Național de Statistică (BNS) pentru a avea EMIS ca platformă unică pentru datele privind educația până în 2025;
 - adoptarea unei formule de finanțare per elev pentru învățământul preșcolar (deja aplicată pentru învățământul general și EFP, dar încă în stadiile incipiente ale definiției normei pentru învățământul preșcolar).

Perspectiva **aderării la UE** a introdus atât oportunități, cât și provocări pentru sistemul educațional din Moldova. În calitate de candidată la UE din iunie 2022, Moldova se confruntă cu presiunea de a-și alinia practicile educaționale la acquis-ul UE (predominant necoercitiv) în domeniul educației, astfel cum este definit în capitolul 26, promovând reforme pentru îmbunătățirea calității și a accesului. Impulsul pentru alinierea la UE este sensibil într-un mediu de tensiuni politice sporite, deoarece fracțiunile pro-UE și pro-ruse pot intra în conflict cu privire la direcția politicilor educaționale.

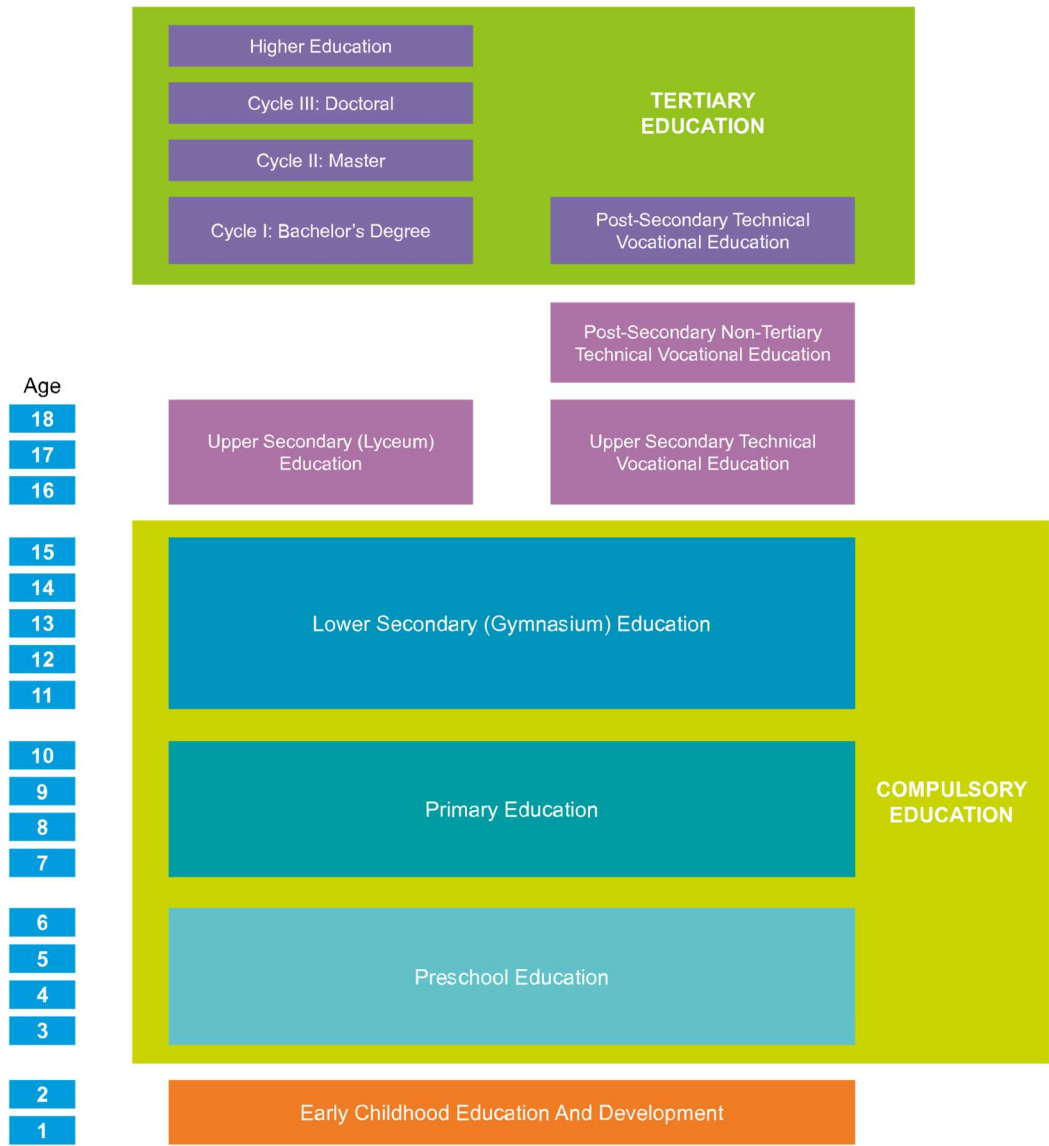
„Deseori, reprezentanții autorităților publice locale nu înțeleg semnificația optimizării școlare, considerând că aceasta este o problemă politică”

Din punct de vedere politic, prioritățile de optimizare școlară sunt privite diferit de partidele politice și de alte circumscriptii din Republica Moldova, după cum Casetă1 ilustrează mărturia.

Casetă1: Focus grup cu directori de școală

Figura1: Structura sistemului educațional din Republica Moldova

Sursă: Vizualizare ETF.

Date de bază

Tabelul de mai jos oferă date de bază privind sistemul de învățământ din Republica Moldova pentru anul universitar 2023-2024:

Tabelul1: Date privind sistemul de învățământ din Republica Moldova pentru anul universitar 2023-2024

	Totală	Din care:		
		Urbană	Sectorul rural	Instituții publice
Educația timpurie				
Numărul instituțiilor de învățământ preșcolar ¹¹	1,479 100%	350 24%	1,129 76%	
Numărul de copii	129,592 100%	66,343 51%	63,249 49%	
Număr de locuri	176,941 100%	72,133 41%	104,808 59%	
Copii la 100 de locuri	73	92	60	
Personal pedagogic	9,814 100%	4,692 48%	5,122 52%	
Raportul copii/profesori	13.2	14.1	12.3	
Învățământ primar și secundar general				
Număr de instituții	1,201			1,178 98%
Școli primare	87			84 97%
Gimnazii	761			761 100%
Licee	344			324 94%

11 Grădiniță, creșe-grădinițe, creșe, complexe educaționale, centre comunitare)

Școli pentru copii cu dizabilități mentale sau fizice	7			7 100%
Școli de educație de seară	2			2 100%
Număr de elevi	334,404	187,955	146,449	325,690 97%
Școli primare	11,222			10,987 98%
Gimnazii	115,705			115,705 100%
Licee	205,951			197,503 96%
Școli pentru copii cu dizabilități mentale sau fizice	538			538 100%
Educație de seară	949			918 97%
Personal pedagogic – total	25,994	12,457	13,537	
Raportul elev-profesor	12.9	15.1	10.8	
Educație și formare profesională				
Numărul total de instituții	88			80 91%
Școli profesionale	38			38 100%
Colegii	37			30 81%
Centre de excelență	13			12 92%
Numărul de studenți din care:	46,133			42,016 91%
În școlile profesionale	12,602			12,602 100%

În colegii	20,584		17,029 83%
În centrele de excelență	12,947		
În EFP secundară:	13,860		
	30%		
Școli profesionale	12,602		
Centre de excelență	1,258		
În învățământul profesional și tehnic postliceal	32,273		28,156 87%
Colegii	20,584		
Centre de excelență	11,689		
Personal pedagogic	622		
profesori	32		
instructori de formare profesională	28		
alți membri ai personalului didactic	562		
Învățământ superior			
Număr de instituții	21		13 62%
Număr de studenți	56,527		47,149 83%
Primul ciclu	42,090		
Al doilea ciclu	14,437		
Personal pedagogic și științific	3,699		

Sursă: Educația în Republica Moldova. Biroul Național de Statistică, 2024:
https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatia_editia_2024.zip

Principalele constatări

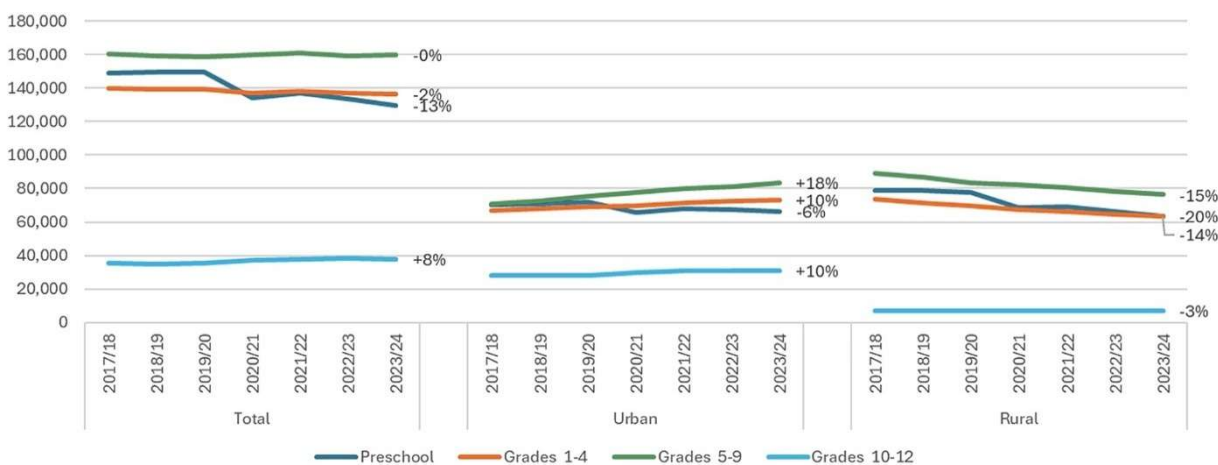
Caracteristicile generale ale sistemului de învățământ din Republica Moldova

Accesul la educație: Modele de înscriere

Sistemul de învățământ din Moldova funcționează bine în ceea ce privește accesul, cu o participare sporită la învățământul secundar superior. Cu toate acestea, în ciuda punctelor sale forte, se confruntă cu diverse provocări la diferite niveluri de educație.

În 2023/24, rețeaua școlară din Moldova a inclus 1 479 de grădinițe, deserving 129 592 de copii cu vârsta de până la 7 ani, și 1 194 de școli de învățământ general (inclusiv școli primare, gimnaziile și licee), deserving 333 866 de elevi din clasele 1-12. **Dintre toate instituțiile primare și secundare, 98,1 % sunt publice**, educând 97,4 % dintre elevi la aceste niveluri. **Înscrierea în învățământul primar și secundar inferior a rămas relativ stabilă în ultimii ani; în schimb, înscrierea în învățământul preșcolar a scăzut semnificativ în 2020/21 și a continuat să scadă după o scurtă redresare în anul următor, în timp ce înscrierea în învățământul secundar superior a crescut cu 8 % între 2017/18 și 2023/24** (figura 2). Această evoluție nu este însă uniformă, întrucât **înscrierea în mediul urban a crescut cu 8 % în cursul perioadei, ajungând la 55 % din numărul total de înscrieri (49 % în 2019/20), în timp ce înscrierea în mediul rural a scăzut cu 16 %.**

Figura2: Înscrierea în învățământul preșcolar, primar și secundar general în funcție de nivel și mediu, 2019/20-2023/24

12 Procentul din grafic arată evoluția pe parcursul perioadei.

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF

Educația timpurie, care nu este obligatorie, salută o treime dintre copiii vizați (rata de înscriere de 33 % în 2023/24, tabelele statistice ale Biroului Național de Statistică, 2023) care se află în zone rurale,¹³ dar zonele urbane, în special capitala, se confruntă cu o cerere mai mare și nu dispun de locuri disponibile pentru a găzdui copiii. Pentru anul universitar 2023/24, rata brută de înscriere în dezvoltarea educațională timpurie (învățământul preșcolar, care, într-adevăr, nu este obligatoriu) a fost cea mai scăzută dintre diferitele niveluri de educație, situându-se la 33 %.

O problemă notabilă este ineficiența cauzată de **8% din școlile primare și secundare generale care deserveșc 50 de elevi sau mai puțin și de încă 17% cu între 50 și 100 de elevi. Majoritatea acestor școli (95 %) sunt situate în zone rurale, unde reprezintă aproape o treime din totalul instituțiilor.**¹⁴

În pofida faptului că politicile se axează în mod semnificativ pe educația favorabilă incluziunii, accesul rămâne limitat pentru copiii cu nevoi speciale și copiii cu handicap, precum și pentru copiii din gospodării sărace și din comunitățile rome.

Potrivit datelor naționale, **accesul la educație este practic universal, de la nivelul preșcolar la cel secundar inferior, ratele brute de înscriere situând**¹⁵ Moldova printre țările cu cele mai mari rate de înscriere din regiunea Parteneriatului estic. Deși există încă loc de îmbunătățiri în **ceea ce privește învățământul secundar superior**, tendința ascendentă a ratelor brute de înscriere indică progrese pozitive (de la 76,5 % în 2018/19 la 83,5 % în 2023/24).¹⁶ Ratele de finalizare pentru învățământul secundar general inferior și superior au crescut cu 4,1 și, respectiv, 2,5 puncte procentuale față de 2022 (Biroul Național de Statistică, 2023). **Din punct de vedere istoric, capacitatea în învățământul primar și secundar general a depășit numărul de copii înscriși. Cu toate acestea, existența unor discrepanțe între școlile urbane și cele rurale în ceea ce privește accesul la resurse și condițiile educaționale are un impact asupra calității educației.**

¹³ În anul universitar 2023/24, 76 % dintre centrele de educație timpurie erau situate în zone rurale, deși deserveau doar 49 % dintre studenții din țară (baza de date BNS)

¹⁴ A se vedea Figura 17 anexa.

¹⁵ Având în vedere că nu există nicio repetare în Moldova, ratele brute de înscriere de peste 100 % sugerează că datele privind populația sunt subestimate, posibil din cauza aflurilor de refugiați din Ucraina.

¹⁶ Date din baza de date a Institutului de Statistică al UNESCO (UIS) (<https://data.uis.unesco.org>), comunicatul de date din septembrie 2024.

Ponderea tuturor elevilor din învățământul secundar superior înscriși în programe de educație și formare profesională (EFP) este de aproximativ 44 % în 2024¹⁷ și reprezintă cel mai mare procent din regiunea Parteneriatului estic, în pofida unei scăderi a înscrierilor cu 18 % între 2017/18 și 2023/24. La rândul său, populația EFP postliceală a crescut cu 9 % (Biroul Național de Statistică, 2024).

Ratele brute de înscriere în învățământul terțiar au crescut de la 55 % la 75 % între 2018/19 și 2023/24. Aceasta se caracterizează printr-o majoritate a studenților (59 % în 2023/24) și printr-o scădere generală a numărului de înscrieri (cu 14 % între 2017/18 și 2023/24), în principal din cauza factorilor demografici (în special a emigrării).

Calitatea ofertei educaționale: rezultatele învățării elevilor, caracteristicile cadrelor didactice și mediul de predare și învățare

Deși sistemul de învățământ se confruntă cu provocări atât în ceea ce privește accesul, cât și calitatea, calitatea educației pare a fi o problemă mai răspândită și mai sistemică în Moldova.

Deficitul de profesori (calificați)... Calitatea educației este afectată de **prezența cadrelor didactice cu competențe inadecvate, în special în învățământul secundar superior, unde 11 % dintre cadre didactice nu sunt calificate să predea la acest nivel (UIS).** Alții nu sunt calificați să predea disciplinele la care sunt repartizați, din cauza lipsei de opțiuni alternative (a se vedea caseta de text de mai jos), în ciuda eforturilor guvernului de a atrage tineri specialiști științifici prin stimulente financiare speciale. Îmbătrânirea forței de muncă în domeniul educației reprezintă o provocare și agravează criza cadrelor didactice. În 2023/24, 48 % dintre membrii personalului didactic din învățământul primar și secundar general aveau 50 de ani sau mai mult (22 % aveau 60 de ani sau mai mult),¹⁸ ceea ce accentuează necesitatea de a recurge la personal necalificat pentru a înlocui cadrele didactice pensionate.

¹⁷ Ibidem.
Biroul Național de Statistică, 2024.

Casetă2: De la grupuri de reflecție cu reprezentanți ai Departamentului de Educație și directori școlari

„Principala problemă legată de accesul la o educație de calitate este lipsa specialiștilor în domeniu. Astăzi ne confruntăm cu absența profesorilor calificați în științe exacte (matematică, fizică, geografie etc.). În acest caz, aceste discipline sunt predate de profesori din alte domenii științifice, un specialist fiind forțat să combine predarea mai multora dintre ele. În ciuda faptului că ministerul sprijină recalificarea, nu se observă un flux mare de tineri specialiști (în special în școlile rurale). În acest caz, principala persoană care suferă este copilul, dar, în același timp, această situație deschide studenților multe alte oportunități de autoeducare, făcându-i, în unele cazuri, chiar mai avansați decât profesorii.”

Reprezentant al Ministerului Educației

„În acest moment, în județ avem o penurie de profesori de fizică, matematică, informatică - problemă care își lasă amprenta în timpul atestatelor și examenelor finale”

Reprezentant al Ministerului Educației

„Deficitul de cadre didactice este real. De obicei, tinerii profesioniști lucrează timp de trei ani, își iau alocațiile financiare și părăsesc școala.”

Director de școală

„În ceea ce privește tinerii specialiști, avem două exemple de tineri care au venit, au luat prima și a doua tranșă de sprijin financiar după care le-au returnat în total și au plecat în străinătate.”

Director de școală

„În urmă cu aproximativ doi ani, o tânără a venit la noi să lucreze și nu a luat nicio tranșă, ea a vrut mai întâi să lucreze și să vadă cum va fi. Prin urmare, ea a plecat după un an.”

Director de școală

„Anul acesta, spre surprinderea noastră, avem șapte tineri specialiști care lucrează cu noi în raion; un profesor vine chiar de la Chișinău pentru a-i învăța pe copiii noștri istoria și geografia”

Director de școală

„Chiar dacă suntem o școală model, simțim și lipsa cadrelor didactice competente, dar în celelalte localități situația trebuie să fie și mai gravă”

Director de școală

Lipsa motivației și a satisfacției profesionale în rândul angajaților conduce la un afluz scăzut de cadre didactice noi și la o rată mai mare de profesioniști care își părăsesc locul de muncă în primii ani de carieră, ceea ce afectează calitatea educației la toate nivelurile – deficitul de cadre didactice pare să aibă un impact mai mare asupra învățării decât lipsa lor de calificare.

Rezultatele învățării elevilor

Potrivit Programului pentru evaluarea internațională a elevilor (PISA), în 2022, 38 % (în creștere de la 26 % și 29 % în 2015 și, respectiv, 2018) dintre elevii din Moldova se aflau în școli al căror director a raportat că capacitatea școlii de a oferi instruire a fost împiedicată de lipsa personalului didactic – dar numai 14 % de personalul didactic inadecvat sau slab calificat (în scădere de la 25 % în 2015). Nu se poate afirma impactul direct al lipsei cadrelor didactice (calificate) asupra rezultatelor învățării elevilor. În toate cazurile, este important de observat **că studenții moldoveni obțin un punctaj**

semnificativ mai mic decât media OCDE în evaluările PISA¹⁹). În EFP, unele analize arată că deficitul de cadre didactice pentru discipline specializate și lipsa competențelor practice ale cadrelor didactice disponibile afectează calitatea EFP (profilul de țară al sistemului de gestionare a cadrelor didactice EFP/MER, 2024). (MER, 2023)

Mediul de predare și învățare. În pofida nivelurilor ridicate de finanțare publică pentru educație, școlile rămân subfinanțate și nu dispun de modernizări ale infrastructurii de bază și de tehnologii educaționale. În special, multe unități școlare rurale nu îndeplinesc standardele de acces la apă, de salubritate de bază și de igienă. (Biroul Național de Statistică, 2023), precum și infrastructura digitală: începând din 2023, 45 % dintre școlile din zonele rurale au raportat viteze de internet inadecvate și aproape o treime nu dispuneau de suficiente dispozitive digitale pentru elevi și profesori. Acest decalaj digital este evident în special între școlile urbane și cele rurale, elevii din mediul urban beneficiind de un internet mai fiabil și de acces la o gamă mai largă de instrumente și resurse digitale.

Pentru a elimina aceste lacune, Ministerul Educației și Cercetării a acordat prioritate integrării tehnologiilor digitale și a resurselor online, lansând inițiative de modernizare a infrastructurii și de extindere a accesului digital. Cu toate acestea, datele indică faptul că școlile rurale înregistrează încă întârzieri semnificative, 26,5 % dintre elevii din învățământul general raportând doar o implicare parțială în învățarea online în timpul pandemiei de COVID-19 din cauza accesului limitat la dispozitive și la conectivitate (UNICEF, 2020). Fără investiții substanțiale în infrastructura digitală, este probabil ca decalajul să afecteze în continuare experiențele și rezultatele educaționale ale elevilor.

În plus, eforturile în direcția tranziției verzi în educație, inclusiv proiectele dintre guvern și partenerii donatori de îmbunătățire a eficienței energetice a infrastructurii instituțiilor de învățământ, de adoptare a bunelor practici în ceea ce privește dezvoltarea durabilă a mediului școlar, precum și de introducerea unor noi subiecte și module care să abordeze subiecte relevante pentru dezvoltarea durabilă și schimbările climatice, până în prezent, nu există date statistice disponibile care să poată urmări progresele înregistrate în ceea ce privește punerea în aplicare a acțiunilor de

¹⁹ Elevii din Moldova au obținut un punctaj mai mic decât media OCDE la matematică, citire și științe. O proporție mai mică de studenți din Moldova, decât media din țările OCDE, au fost cei mai performanți (Nivelul 5 sau 6) la cel puțin un subiect. În același timp, un procent mai mic de studenți decât media din țările OCDE au atins un nivel minim de competență (nivelul 2 sau mai mare) la toate cele trei discipline. (OECD, 2023) Diferența de punctaj dintre cele mai mari (10 %) și cele mai mici (10 %) performanțe s-a redus în 2022 comparativ cu 2018: în matematică, persoanele cu rezultate slabe au devenit mai puternice; Persoanele cu rezultate bune au devenit mai slabe

promovare a creșterii verzi în sistemul educațional din Moldova sau de măsurare a ecologizării mediului de învățare.

Pe scurt, sistemul de învățământ din Moldova în ansamblu suferă de: în ceea ce privește accesul, i) învățământul preșcolar, a cărui ofertă este insuficientă pentru a răspunde cererii sociale, în special în zonele urbane, și în ceea ce privește calitatea, ii) deficitul de cadre didactice și mediile de învățare adecvate.

1. Analiza inegalității

În ceea ce privește inegalitatea, analiza datelor prezentată mai jos identifică decalajul dintre mediul urban și cel rural și vulnerabilitatea copiilor ca fiind cele două surse principale de disparitate – factori care, după cum ne-am putea aștepta, se suprapun adesea și se consolidează reciproc.

1.1 Decalajul dintre mediul rural și cel urban, un factor complex și neliniar de acces inegal la o educație de calitate

Disparitățile dintre zonele rurale și cele urbane se traduc în mod diferit în ceea ce privește inegalitățile, în funcție de nivelul de educație. Pe de o parte, densitatea ridicată a populației din zonele urbane creează probleme de acces, deoarece cererea puternică este împiedicată de numărul limitat de instituții, **ceea ce duce la școli mai mari (612 elevi în medie, comparativ cu 169 în zonele rurale) și la clase (26 și, respectiv, 17 elevi pe clasă),²⁰ la predare în schimburi multiple** (care poate duce, de asemenea, la provocări în materie de învățare din cauza timpului de predare insuficient sau inadecvat) **sau la recurgerea la învățământul privat.** Aceasta din urmă, la rândul său, ridică probleme de echitate legate de bogăție, care condiționează aceste oportunități de educație privată. Pe de altă parte, **în zonele rurale, inegalitatea se referă mai mult la calitatea educației oferite decât la accesul la aceasta;** școlile sunt mai mici și raportează, în special în zonele cele mai îndepărtate, că întâmpină dificultăți în atragerea unui număr suficient de profesori calificați.

Grupurile tematice arată, de asemenea, că școlile mici din mediul rural întâmpină dificultăți în a răspunde nevoilor elevilor (adesea vulnerabili), din cauza condițiilor lor precare de învățare și continuă să aibă rezultate slabe. Pandemia de COVID-19 a adâncit inegalitățile educaționale existente, afectând în special studenții defavorizați, și a adâncit decalajul de performanță

²⁰ Cu toate acestea, să observăm că o dimensiune a clasei de 26 de elevi nu este neapărat problematică, pentru cadrele didactice calificate și dacă organizarea clasei pentru cursuri practice este adaptată – și ar putea fi chiar considerată bună din perspectiva eficienței.

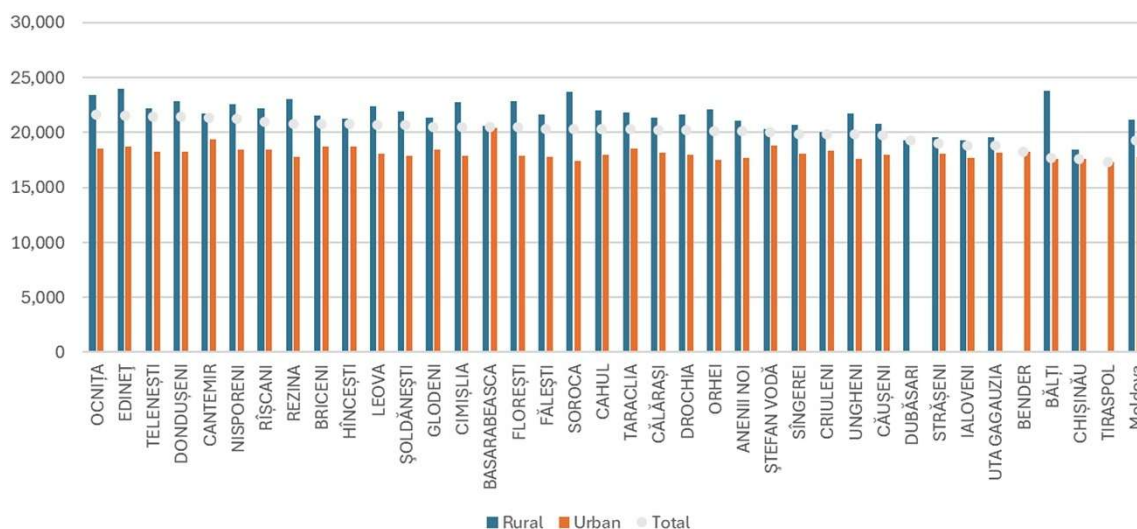
socioeconomică. Izolarea socială în timpul pandemiei a dus la creșterea comportamentelor nesănătoase în rândul tinerilor, copiii din familii cu venituri mici fiind deosebit de fragili. Accesul limitat la resursele de învățare online și creșterea violenței domestice au fost probleme notabile.

Dimensiunea școlii: În învățământul primar și secundar general în 2023/24, o școală din patru (25 %) avea 100 sau mai puțini elevi („școli mici”), inclusiv 8 % din toate instituțiile cu 50 sau mai puțini copii („școli foarte mici”). Aceste școli mici se află în principal în zonele rurale, unde reprezintă aproape o treime din toate instituțiile. Majoritatea școlilor foarte mici sunt școli primare, dar majoritatea școlilor mici sunt, de fapt, gimnazii, ceea ce ridică probleme de eficiență pentru desfășurarea și utilizarea profesorilor din învățământul secundar. (SIME, 2024a). Datele SIME indică, de asemenea, că unele școli rurale au chiar și 3-4 elevi. (MER, 2024) Aceste școli foarte mici par să recurgă la predarea în mai multe clase, ceea ce poate pune probleme de calitate dacă profesorii nu sunt instruiți în mod corespunzător pentru aceasta. Aproape 90% din școlile rurale au mai puțin de 300 de elevi, în timp ce jumătate din școlile urbane au mai mult de 500 de elevi.

Resursele școlilor: Formula de finanțare pe bază de studenți introdusă recent pentru a servi drept calcul al burselor școlare pare să exacerbeze dificultățile cu care se confruntă școlile în ceea ce privește oferirea unui mediu de predare și învățare de calitate pentru puținii lor elevi. Se pare că există două explicații în acest sens. În primul rând, se consideră că partea fixă a formulei de finanțare este insuficientă pentru a acoperi costurile unor spații adesea prea mari și dificil de întreținut. În al doilea rând, aceste deficite financiare pot fi deosebit de acute pentru gimnazii și licee, unde acoperirea tuturor disciplinelor din programă poate fi costisitoare pentru puținii studenți, lăsând puține resurse pentru materialele de învățare, achiziționarea de echipamente modernizate și furnizarea de facilități.²¹

²¹ Școlile 21 mai mari cu școli subsidiare primesc totuși o sumă suplimentară pentru fiecare școală mică sub statutul lor juridic.

Figura3: Suma simulată a transferului per elev, pe regiune și suprafață, MDL, 2023

Sursă: Calculele ETF pe baza formulei din 2020 (DECIZIUNEA nr. HG868/2014 din 8.10.2014).
 Notă: Aceste sume nu reflectă transferurile efective efectuate către școli. Sumele nu includ finanțarea suplimentară a școlilor mai mari cu personal auxiliar și nici salariile pentru posturile didactice.

Rezultatele învățării: Deși legătura cauzală nu este stabilă, **elevii din instituțiile de învățământ urban au rezultate mai bune în toate domeniile de testare PISA comparativ cu elevii din instituțiile de învățământ rurale. În instituțiile de învățământ mari, aproximativ 7 din 10 elevi ating nivelul minim de competență, comparativ cu 3 din 10 elevi din instituțiile mici.** În mod corespunzător, există o diferență semnificativă în ceea ce privește performanța elevilor care învață în școlile rurale și a elevilor din școlile urbane: Elevii în vârstă de 15 ani din orașele mari (cu populații de peste 100 000 de locuitori) obțin, în medie, un punctaj cu 51,6 puncte mai mare la matematică decât colegii lor din orașele mici (cu populații cuprinse între 3 000 și 15 000 de locuitori).²² În plus, acestea depășesc elevii din satele mici (cu populații sub 3 000 de locuitori) cu o marjă și mai mare de 71,2 puncte. (OECD, 2023)²³. **Rezultatele evaluărilor naționale demonstrează, de asemenea, că elevii din școlile mici au rezultate mai slabe**

²² Punctajul 22 PISA este conceput pentru a varia de la 0 la 1000; în 2022, punctajele medii ale Moldovei la matematică, citire și științe au fost de 414, 411 și, respectiv, 417.
²³ Scorul 23 mediu la matematică al elevilor în vârstă de 15 ani este de 457 în școlile situate în orașe cu peste 100 000 de locuitori și de numai 386 în sate cu mai puțin de 3 000 de locuitori). (OECD, 2023)

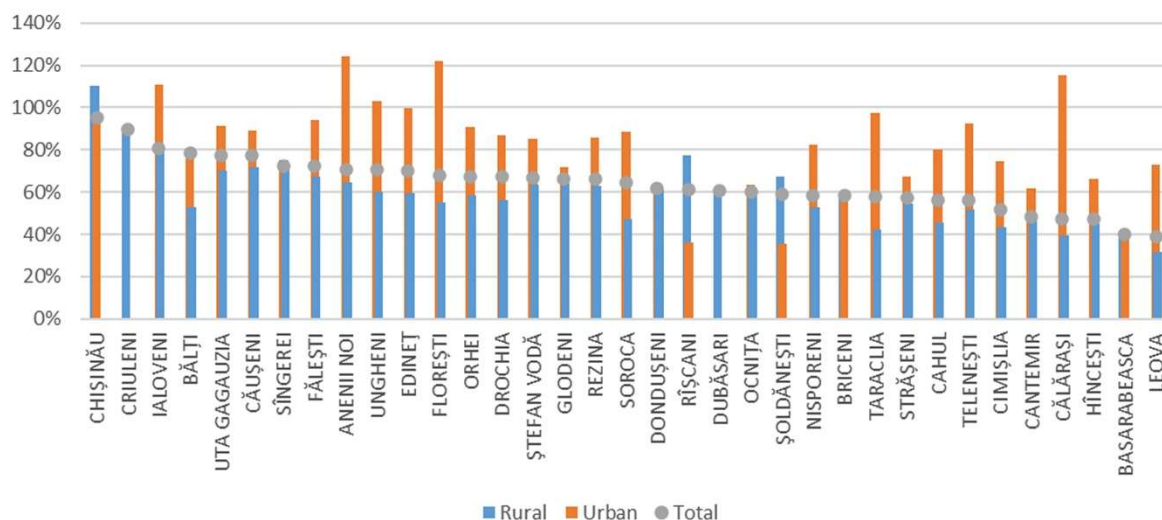
decât cei din școlile mai mari, indiferent de locul în care se află școala și de mediul socioeconomic din care provin elevii²⁴.

Accesul inegal la instituțiile (publice) de învățământ preșcolar: În anul universitar 2023/2024, peste 76 % din centrele de educație timpurie din Moldova se aflau în zone rurale, dar cele din zonele urbane au înregistrat o cerere semnificativ mai mare. (National Bureau of Statistics, 2024a) În timp ce 67 310 elevi au populat 350 de instituții urbane din întreaga țară, un număr similar de studenți, 66 049 de elevi, au fost repartizați între 1 129 de instituții rurale. **În medie, rata de ocupare în grădinițele urbane este de 92 %, comparativ cu 60 % în zonele rurale.** La nivel local, aceste rate de ocupare ajung la 99 % și 98 % în municipalitățile Chișinău și Bălți (în scădere de la 102 % în Chișinău în anul precedent),²⁵ școlile individuale prezentând rate de ocupare de până la 140 %. În schimb, unele districte rurale au o ocupare foarte scăzută, cea mai scăzută rată fiind în Leova, cu 39% (ibid.). Cu toate acestea, unele școli individuale din zonele rurale au, de asemenea, rate de ocupare foarte ridicate (până la 170 %), ceea ce indică o **ofertă inadecvată și în zonele rurale.** Pe de o parte, acest dezechilibru creează timpuri lungi de așteptare, lipsa accesului și condiții de învățare inadecvate pentru copiii din mediul urban și, pe de altă parte, creează ineficiența instituțiilor preșcolare din zonele rurale, unde aproape o **instituție** din cinci deservește mai puțin de 20 de copii, iar numărul copiilor în vârstă de educație timpurie a scăzut cu 4,3 % față de 2021 (ibid.). În 2022, existau 15 instituții private de educație timpurie, toate active în mediul urban, iar tendința este de așteptat să crească în următorii câțiva ani. Cu toate acestea, mai multe organizații ale societății civile (OSC) active în domeniul educației din țară (2024) își exprimă îngrijorarea cu privire la caracterul adecvat și calitatea intervențiilor sectorului privat în educația timpurie.

24 Conform rapoartelor anuale ale Agenției Naționale pentru Curriculum și Evaluare (ANC), punctajele (2023) medii ale „examenelor de bacalaureat” standardizate la nivel național (ultimul an de învățământ secundar) sunt mai mari în zonele urbane în majoritatea domeniilor pentru majoritatea parcursurilor de învățământ secundar.

25 Datorită unei ușoare scăderi a înscrierii și deschiderii a două noi instituții.

Figura4: Rata de ocupare în grădinițe, pe regiuni și zone, 2023/24

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF.

Notă: 464 de școli cu date lipsă sau aberante privind capacitatea (unde ratele de ocupare au fost de peste 300 %) au fost excluse din grafic.

- **Accesul inegal la nivelurile superioare de educație:** În timp ce majoritatea grădinițelor, școlilor primare și gimnaziilor sunt situate în zone rurale, aproape două treimi din liceele țării (215/342) sunt situate în zone urbane și concentrează 82 % din totalul elevilor din învățământul secundar superior (clasele 10-12) (NBS, 2024). Acest lucru sugerează că tinerii din zonele rurale trebuie să frecventeze învățământul secundar superior în zonele urbane, confruntându-se cu obstacole financiare și logistice,²⁶ și ridică semne de întrebare cu privire la egalitatea accesului la gradele superioare ale învățământului general și la oportunitățile ulterioare pentru tinerii din mediul rural. În mod similar, toate instituțiile de învățământ superior sunt situate în zone urbane, în principal în municipiile Chișinău, Bălți și Cahul.
- **Disponibilitatea inegală a cadrelor didactice:** Moldova are o problemă de neatractivitate a profesiei de cadru didactic, ceea ce duce la dificultăți în recrutare (reflectând scăderea numărului de tineri care încep programele de formare inițială a cadrelor didactice) și reținerea cadrelor didactice, ceea ce duce la lipsa cadrelor didactice calificate, în special în zonele îndepărtate, la nivelurile de învățământ secundar inferior și superior și/sau la anumite materii.

²⁶ Datele nu permit identificarea proporției elevilor din învățământul secundar superior care provin, de fapt, din zonele rurale.

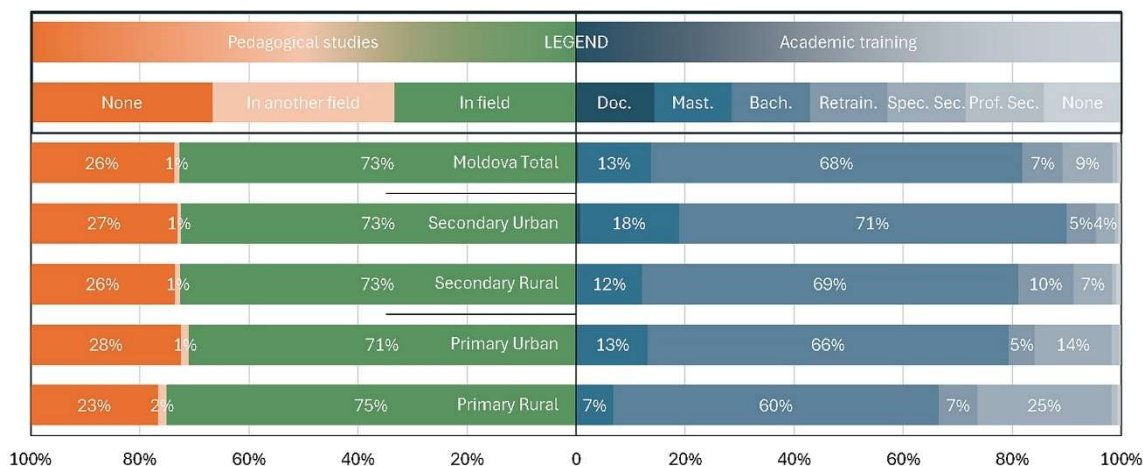

Prin urmare, aproximativ un profesor din patru (26 %) nu are studii pedagogice, în timp ce aproape unul din cinci (18 %) nu are cel puțin o diplomă de licență, problema fiind deosebit de acută în școlile rurale, unde proporția cadrelor didactice fără diplomă de licență ajunge la 33 %.

- În timp ce Chișinăul și alte zone urbane suferă, de asemenea, de lipsa cadrelor didactice, în special a celor calificate și instruite, zonele rurale sunt afectate mai puternic. În ceea ce privește deficitul pentru anumite materii, există o neconcordanță clară între oferta de absolvenți și cererea reală de cadre didactice. De exemplu, a existat o cerere de 211 profesori de matematică, dar numai 10 absolvenți specializați în acest domeniu. **În școlile rurale, 21 % dintre cadrele didactice din învățământul secundar STIM nu au o diplomă de licență, în timp ce în zonele urbane acestea sunt de numai 10 %** (a se vedea anexa pentru o diagramă pe domenii). Calificările inadecvate și deficitul de cadre didactice pentru anumite materii pot avea un impact negativ asupra calității competențelor și aptitudinilor obținute de elevi în mediul rural. (IMF, 2023)

Cu toate acestea, rezultatele PISA din 2022 pentru Moldova nu indică nicio diferență semnificativă în ceea ce privește rezultatele măsurate ale învățării între școlile cu proporții diferite de cadre didactice calificate, ceea ce sugerează că aceste disparități în ceea ce privește calificările cadrelor didactice au un impact limitat în ceea ce privește inegalitățile în materie de învățare. Departamentele regionale de învățământ pun în aplicare diverse măsuri pentru a aborda problema, inclusiv detașarea cadrelor didactice în regiune pentru a acoperi lacunele; acoperirea costurilor aferente conversiei profesionale a cadrelor didactice (schimbarea disciplinei școlare); parteneriatul cu universitățile pentru a atrage mai mulți absolvenți; asigurarea unor condiții de muncă adecvate pentru tinerii profesori.

Figura5: Proporția cadrelor didactice din învățământul general în funcție de studiile pedagogice și de formarea academică

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF.

Observații: *Doc.: Studii doctorale, catedră: Diplomă de master, Bach.: Diplomă de licență, Retrain: studii de reconversie profesională; Spec. Secțiunea: Învățământ secundar specializat, Prof. Sec.: Studii profesionale secundare.*

Pentru a îmbunătăți lizibilitatea, etichetele de valoare nu sunt afișate pentru studiile doctorale, profesionale secundare studii și nicio formare academică; valori cuprinse între 0 % și 1 %.

Proporțiile se bazează pe 25 235 de cadre didactice pentru care au fost găsite date privind calificările în EMIS online baza de date și pornind de la premisa că profesorii care nu dispun de informații privind formarea pedagogică nu au o astfel de formare.

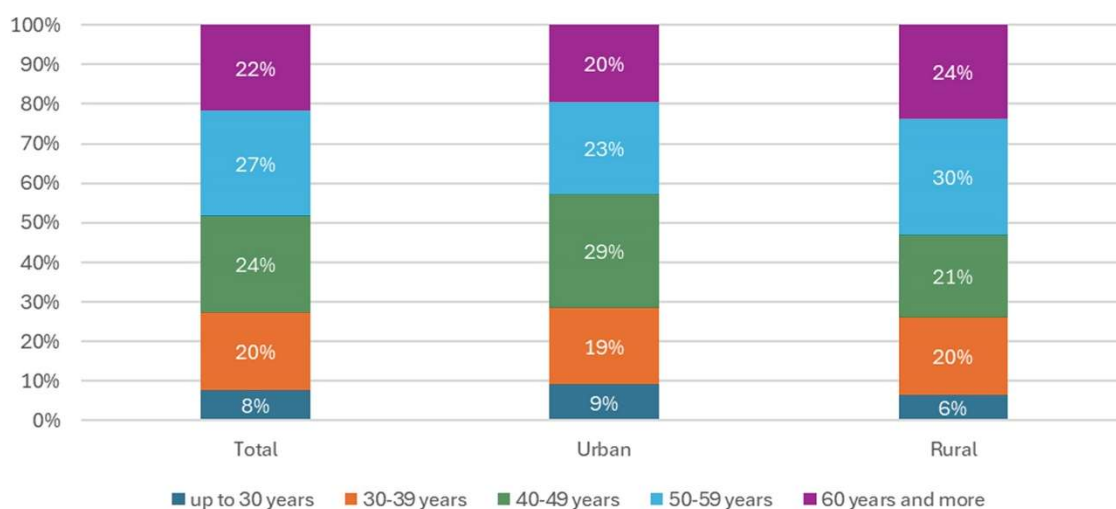
- **În plus, dezechilibrul de gen** în procesul de predare este evident. Această tendință variază de la un nivel de educație la altul, prezentând o perspectivă mai pozitivă în învățământul superior (56,5 % dintre femei fiind angajate), o scădere a EFP (67 % dintre locurile de muncă fiind deținute de femei) și generând preocupări notabile în învățământul general, femeile reprezentând 88 % din totalul cadrelor didactice și al cadrelor de conducere. (SIME, 2024c)

Nu în ultimul rând, Moldova se confruntă cu îmbătrânirea forței de muncă din domeniul educației, mulți profesori fiind aproape de pensionare, în special în zonele rurale – peste jumătate (54 %) dintre profesorii din învățământul general din instituțiile rurale au 50 de ani sau mai mult, în timp ce acești profesori mai în vârstă reprezintă doar 43 % din total în zonele urbane (Figura6). O parte a provocării constă în scăderea numărului de tineri care încep programe de formare inițială a cadrelor didactice și intră în profesia de cadru didactic. Prin urmare, unele școli se confruntă cu provocări în ceea ce privește atragerea unui număr suficient

de personal calificat, în special școlile din învățământul secundar inferior și secundar superior și școlile din zonele rurale și defavorizate. (OECD, 2023) În perioada 2015-2022, în sistem au fost angajați în medie 282 de absolvenți pe an, ocupând doar aproximativ 11-14 % din posturile didactice vacante.

Guvernul a conceput și pune în aplicare măsuri substanțiale pentru a spori atractivitatea profesiei de cadru didactic în rândul tinerilor, pentru a oferi sprijin și motivație tinerilor angajați să se integreze și să rămână în sistemul de învățământ. Va fi esențial să se organizeze în anul următor o evaluare sistematică, bazată pe date, a eficacității și a impactului acestora, nu numai în ceea ce privește deficitele medii, ci, cel mai important, în ceea ce privește reducerea inegalităților dintre zonele rurale și cele urbane.

Figura6: Personal pedagogic din instituțiile primare și secundare generale pe grupe de vârstă și domenii,

2023/24

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF

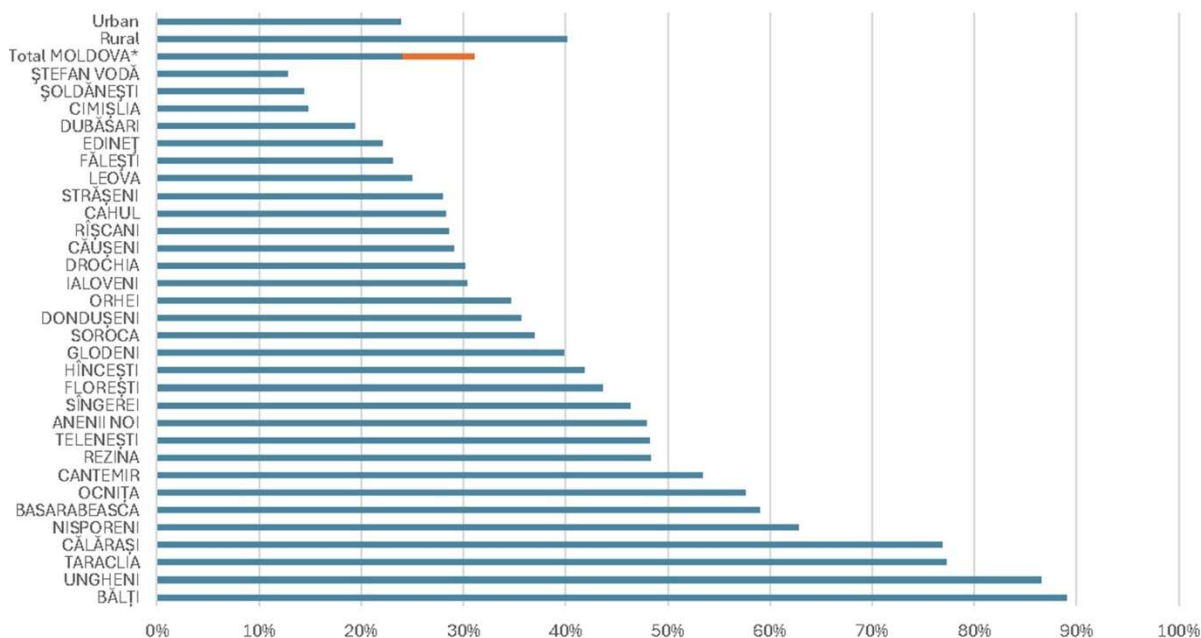
Sărăcia: Faptul că vulnerabilitățile sunt concentrate în zonele rurale accentuează decalajul dintre mediul rural și cel urban. În 2022, rata absolută a sărăciei în rândul copiilor din zonele rurale a fost de peste 40 %, comparativ cu 15 % pentru copiii din zonele urbane.²⁷ Sărăcia are un impact semnificativ asupra accesului copilului la educație, deoarece nevoile de bază nesatisfăcute fac din educație o prioritate mai mică. (Williams, 2024) Cu toate acestea, **rezultatele PISA din**

27 BNS. https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Copiii_Moldovei/Analiza_saracie_copii_2022.pdf

2022 indică faptul că inegalitățile socioeconomice în ceea ce privește învățarea (diferența dintre punctajul mediu al celor 25 % dintre cei mai privilegiați și cel al celor 25 % dintre cei mai defavorizați) sunt mai mici decât media din țările OCDE.

Studentii expuși riscului: Baza de date EMIS conține date privind numărul de elevi expuși riscurilor în școli, luând în considerare o gamă largă de factori de risc.²⁸ Un total de **31 % din totalul studenților din învățământul general sunt considerați a fi expuși riscului, ceea ce înseamnă aproape o treime din totalul studenților, ceea ce reprezintă un aspect esențial asupra căruia trebuie să se concentreze factorii de decizie politică**, în special pentru a evita abandonul școlar și pentru a-i sprijini în eforturile lor de învățare; acestea par să fie mai prezente în zonele rurale, deși unele regiuni urbane specifice, inclusiv Bălți, prezintă un număr foarte mare de elevi expuși riscului.

Figura7: Procentul studenților expuși riscului, pe regiuni și pe zone, 2023-2024

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF.

Notă: * Briceni, Chișinău și UTA Găgăuzia au un număr de studenți expuși riscului mai mare decât numărul

28 Următorii factori sunt luați în considerare în EMIS (a se vedea anexa pentru procentul de studenți în funcție de factorul de risc): Părinți divorțați; Ambii părinți în străinătate; un părinte în străinătate; Limba maternă nu corespunde limbii de predare; O familie fără venituri sau cu venituri mici; Ambii părinți sunt șomeri; Unul dintre părinți este șomer; trei sau mai mulți copii minori în familie; Persoane cu handicap; Părinți divorțați; orfană; Tutelă/Guardianship; Înregistrat în Registrul de date privind copiii aflați în situație de risc

total de studenți din datele 2023-24 disponibile pe site-ul EMIS. Acestea nu sunt prezentate aici și au fost excluse din media națională (Bara portocalie indică media națională fără a exclude aceste regiuni).

1.2 Vulnerabilitatea (socială) a copiilor, un factor-cheie al inegalității

Casetă3: Tipologia copiilor vulnerabili din Moldova

COPII VULNERABILI ÎN MOLDOVA: O tentativă de poliomieliță

1. Copiii aflați în situații de risc și copiii separați de părinți

Conform articolului 8 din Legea nr. 140 din 2013 privind „Protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinții lor” copiii aflați în situație de risc sunt cei care aparțin următoarelor categorii:

- a) care sunt victime ale violenței;
- b) care sunt neglijate;
- c) care practică vagabondul, cerșitul și prostituția;
- d) care sunt lipsite de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței lor de la domiciliu din motive necunoscute;
- e) ai căror părinți au decedat;
- f) care locuiesc pe străzi, au fugit sau au fost expulzați de acasă;
- g) ai căror părinți refuză să își îndeplinească obligațiile părintești în ceea ce privește creșterea și îngrijirea copilului;
- h) care au fost abandonate de părinți;
- i) ai căror părinți au fost privați de capacitatea lor juridică printr-o hotărâre judecătorească.

Legea prevede că toți copiii aflați în situațiile menționate mai sus trebuie să fie înregistrați în „Registrul de date privind copiii expuși riscurilor”.

Aceeași lege definește **copiii separați de părinți** ca fiind cei fără îngrijire părintească în cazurile în care părinții sunt absenți, în străinătate; cele luate de la părinți din cauza unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea lor; și cei care au statutul de copii fără îngrijire părintească în mod temporar sau permanent.

Aproximativ 2 din 5 copii au fost supuși unei forme de violență: **violența fizică a fost cel mai frecvent tip de violență cu care s-a confruntat în copilărie, afectând 1 din 5 fete și 1 din 3 băieți**. În plus, 1 din 9 fete și 1 din 11 băieți cu vârsta sub 18 ani au fost supuși violenței emoționale de către un părinte, un îngrijitor adult sau o rudă adultă. **Peste 1 000 de copii cad anual victime ale violenței și infracțiunilor, inclusiv ale violenței sexuale.**

Există, de asemenea, o tendință ascendentă a numărului de copii separați de părinți: de la aproximativ 12 500 de copii în 2017 la peste 15 000 de copii în 2023.

2. Copiii romi

Copii romi/comunități rome: O persoană/copil ai cărei părinți aparțin comunității rome, se identifică drept romi și/sau menționează acest lucru în certificatul lor de naștere. **Garanția UE pentru copii** sprijină asigurarea accesului echitabil și de calitate al copiilor romi la toate serviciile, inclusiv la educație, la protecția copilului și la protecția socială, la sănătate, la prevenirea excluziunii sociale și a abandonului școlar.

Populație: Familiile rome trăiesc în fiecare raion al Moldovei, cu 60 de regiuni considerate dens populate de romi. În 2021, în Moldova trăiau 7 432 de copii romi.

Înscriere: Din cauza lipsei de bani pentru truse școlare, haine etc.; 1 din 5 fete rome frecventează o instituție preșcolară.

Rata de incluziune școlară: Rata minimă de incluziune a copiilor romi este înregistrată în Soroca: 17.5% (2023).

Sursă: MER

3. Copiii cu dizabilități

O **persoană cu handicap** este considerată o persoană cu deficiențe fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere/obstacole, îi pot limita participarea deplină și efectivă la viața societății în condiții de egalitate cu alte persoane.

În 2023, erau 11 300 de copii cu handicap, față de 10 600 în 2019. Fiecare al patrulea copil cu handicap a avut vârsta cuprinsă între 0 și 2 ani, iar fiecare al treilea copil a avut vârsta cuprinsă între 3 și 6 ani. Cauzele predominante ale invalidității primare rămân dificultățile mentale și comportamentale (36,1%), malformațiile congenitale, anomaliile cromozomiale (22,4%) și bolile neurologice (13,5%).

Peste 100 de copii cu dizabilități sunt plasați în instituții de învățământ. Numărul copiilor cu nevoi educaționale speciale și cu handicap din instituțiile de învățământ pentru dezvoltare timpurie a scăzut de la 993 în 2019 la 722 în 2021.

4. Copiii care locuiesc în instituții

Toți copiii care nu se află în îngrijirea peste noapte a cel puțin unuia dintre părinții/îngrijitorii lor recunoscuți, indiferent de motiv și în orice circumstanțe, sunt considerați **copii fără îngrijire părintească. Îngrijirea rezidențială** este îngrijirea acordată în orice cadru de grup care nu se bazează pe familie, și anume orice aranjament/facilitate de locuit în care personalul salariat sau voluntarii asigură îngrijirea copiilor care locuiesc acolo. Aceasta include instituții mari și toate celelalte instituții rezidențiale pe termen scurt și lung, inclusiv case de grup, locuri de siguranță, centre de tranzit și orfelinate. Se face adesea o distincție între diferitele forme de îngrijire rezidențială. La 31 decembrie 2023, în sistemul de îngrijire rezidențială erau 676 de copii (320 de fete și 356 de băieți).

În 2023, au existat 83 de infracțiuni la 100 000 de copii (cu vârste cuprinse între 0 și 17 ani), comparativ cu 108 infracțiuni în 2020. Numărul copiilor condamnați la detenție în 2023 a fost de 24, comparativ cu 45 în 2020.

5. Refugiați și copii migranți

Toți copiii strămutați cu vârsta de până la 18 ani care locuiesc în Republica Moldova, indiferent de statutul lor juridic, inclusiv copiii refugiați, apatrizi, migranți, solicitanți de azil, refugiați romi și copii refugiați cu handicap, se încadrează în această categorie. Evaluarea multisectorială a nevoilor (MSNA) efectuată de UNHCR și UNICEF (2024) a permis colectarea următoarelor date.

52.451 de copii refugiați (48% dintre aceștia sunt fete) locuiesc în Republica Moldova;

dintre aceștia, doar 16 000 de copii refugiați au primit statutul de protecție temporară și s-au aplicat alte 6 340; 30 600 de copii nu au statut de PT.

doar aproximativ 202 copii refugiați monitorizați învață online în timp ce se conectează la platformele educaționale ucrainene din cadrul școlilor din Republica Moldova;

56 % dintre copiii din gospodăriile de refugiați intervievați în MSNA (cu vârste cuprinse între doi și șase ani) au raportat că nu au frecventat nicio grădiniță în Moldova în 2022/2023;

din 2022, peste 1 000 de copii ucraineni neînsoțiți și separați (USAC) au fost identificați în Moldova și au fost asistați, inclusiv prin îngrijire alternativă la nivelul comunității;

în ceea ce privește accesul la serviciile de protecție și potrivit MSNA, 97 % dintre respondenți au declarat că vor raporta poliției cazurile de violență, exploatare sau neglijare a copiilor. Doar 38 % vor utiliza alte servicii guvernamentale și 25 % vor utiliza servicii ale ONG-urilor;

numai 2 361 de copii refugiați (1 193 de fete și 1 168 de băieți) din Moldova sunt înscriși în învățământul formal până în septembrie 2024, inclusiv 735 de copii din grădinițe; 54 % dintre gospodăriile ucrainene interviuate au raportat că copiii lor erau încă implicați în educația online în cursul anului școlar 2022/2023, în special elevii din învățământul secundar superior.

Sursă: Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației și Cercetării, UNHCR și UNICEF

Copiii vulnerabili se confruntă cu un risc mai mare de acces inadecvat și inechitabil la educație. Pentru a fi sprijiniți în mod eficace prin strategii active de informare și prin măsuri integrate de îngrijire, acești copii trebuie mai întâi să fie identificați în mod corect. Cu toate acestea, în Moldova există o **lipsă de coerență în ceea ce privește definirea și datele copiilor vulnerabili sau ale copiilor expuși riscurilor.**²⁹ Dincolo de problema identificării, aceasta ridică o **problemă de monitorizare** și contribuie la lipsa unei **coordonări sistematice sau pe deplin instituționalizate între serviciile de educație și de protecție socială** pentru o gestionare eficace și holistică a cazurilor.

Numărul copiilor expuși riscului a crescut semnificativ în ultimii ani, potrivit datelor Ministerului Muncii și Protecției Sociale (denumit în continuare „MSPL”), care îi contabilizează într-un „registru de date privind copiii expuși riscurilor”: la sfârșitul anului 2022, erau **expuși riscului aproximativ 13 200 de copii, 67,2 % dintre aceștia provenind din zone rurale (demonstrând un „efect cumulativ” al inegalităților).** Băieții au predominat ușor, constituind 51,5%. **Fiecare al patrulea copil (23,9 %) avea vârsta cuprinsă între 3 și 6 ani, 64,0 % avea vârsta cuprinsă între 7 și 15 ani, 13,1 % - vârsta cuprinsă între 16 și 17 ani și 12,0 % - vârsta cuprinsă între 0 și 2 ani.** Aceste diferențe ilustrează cu siguranță problema identificării menționată mai sus, dincolo de faptul că, probabil, copiii rămân mai mult fără îngrijire adecvată după ce sunt puțin mai în vârstă (după vârsta de 6 ani). Din numărul copiilor expuși riscului, 334 erau copii cu handicap.³⁰

Portalul EMIS din cadrul MER se bazează pe Legea nr. 140, dar prezintă date privind un număr mai mare de categorii de copii expuși riscului.³¹ (SIME, 2024b) În cele din urmă, Biroul Național de Statistică (BNS) include mult mai puține categorii de copii vulnerabili, deoarece conține date numai

Raportul anual al29 MER privind diagnosticarea nevoilor cadrelor didactice din învățământul general prin monitorizarea procesului de plasare în muncă a absolvenților programelor de studii în domeniul „Științe educaționale”.

https://mec.gov.md/sites/default/files/16.01.2023_final_completat_redactat_proiect_raport_anual_2022.pdf.

30 NBS. https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html.

31 Cei raportați în Registrul datelor privind copiii aflați în situație de risc, orfanii, copiii care trăiesc cu dizabilități, cei cu tutelă/garanție, cu părinți divorțați, cu unul sau ambii părinți șomeri, cu unul sau ambii părinți în străinătate, dintr-o familie cu trei sau mai mulți minori, dintr-o familie cu venituri mici și cei a căror limbă maternă nu corespunde limbii de predare.

pentru beneficiarii alocațiilor sociale de stat în cadrul statisticilor sale privind protecția socială, făcând distincție între copiii cu vârsta de până la 18 ani cu dizabilități grave, accentuate și ușoare și copiii care și-au „pierdut susținătorul familiei”. (National Bureau of Statistics, 2024b)

În pofida creării unui sistem informatic sofisticat pentru gestionarea cazurilor copiilor expuși riscurilor în cadrul MSPL, există încă o **lipsă de interoperabilitate** între EMIS în cadrul MER, MSPL și bazele de date ale Ministerului Finanțelor (denumit în continuare MF) privind copiii expuși riscurilor/copii vulnerabili.

Pe lângă copiii expuși riscului, **peste 33 000 de copii sunt raportați ca fiind separați de părinții lor în 2023**, migrația unuia sau a ambilor părinți fiind cauza a peste 8 din 10 copii separați. Această situație ar putea conduce la un risc de „instituționalizare a copiilor”, prin plasarea în îngrijire rezidențială.

Copiii care se confruntă cu violența: Dintre categoriile de copii aflați în situații de risc definite de Legea nr. 140, copiii care sunt victime ale **violenței** reprezintă un segment deosebit de mare în Republica Moldova, cu impact semnificativ asupra sistemului educațional. În plus, potrivit rezultatelor PISA 2022, **39 % dintre elevii moldoveni nu se simt în siguranță în drum spre școală, 44 % nu se simt în siguranță în sălile de clasă, iar 43 % nu se simt în siguranță în alte locații școlare** (de exemplu, hol, cantină, toaletă). (OECD, 2023) Aceste cifre contrastează puternic cu mediile OCDE de aproximativ 10 % (Ibid.). În plus, potrivit UNICEF (2019a), **87 % din totalul elevilor din clasele VI-XII din Moldova sunt afectați de bullying**. În medie, fiecare al treilea adolescent din Moldova este fie martor, fie victimă, fie agresor și adesea elevii acoperă mai multe roluri simultan (Ibid.). Copiii care sunt deja vulnerabili din cauza statutului de venituri mici, a violenței domestice etc. se confruntă cu un **efect cumulativ** în cazul în care sunt mai predispuși să fie atât victime, cât și agresori.

Deși inegalitățile rezultă din cauze diferite, cei mai expuși la tratamentul inegal par să fie copiii care se confruntă cu inegalități intersecționale (și anume, sărăcie și handicap, handicap și etnie, gen și etnie).³²

Programul național privind protecția copilului pentru perioada 2022-2026 urmărește să sporească bunăstarea, drepturile și siguranța copiilor prin îmbunătățirea accesului la servicii sociale,

Analiza³² situației copiilor și adolescenților din Moldova, UNICEF 2022.
<https://www.unicef.org/moldova/media/8361/file/Situation%20Analysis%20of%20children%20and%20adolescents%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova%21.pdf>.

educaționale și de sănătate, consolidând în același timp cadrele juridice și măsurile de protecție pentru copiii vulnerabili. Monitorizarea și evaluarea acestuia sunt esențiale pentru a evalua dacă măsurile de politică luate sunt adecvate pentru a atenua dificultățile cu care se confruntă.

În ceea ce privește problema hărțuirii, aceasta se află pe ordinea de zi a MER: în 2021, a fost aprobată o modificare a Codului educației pentru a introduce o noțiune clară de hărțuire – cu scopul de a distinge fenomenul de alte forme de violență și de a permite măsurarea statistică a acestuia (Terre des Hommes, 2024) – și, în prezent, în cadrul ministerului există personal responsabil cu politica de hărțuire. În plus, în iunie 2024 a intrat în vigoare o altă modificare a Codului educației, care introduce sancțiuni împotriva copiilor care prezintă comportamente antisociale și violente în mediul educațional. Deși demonstrează angajamentul guvernului de a soluționa problema, până în prezent, măsurile au fost dezbătute și criticate, în special de către organizațiile societății civile (OSC): pe de o parte, acestea nu iau în considerare problema că hărțuirea este încă prea des comisă sau orchestrată de profesori; pe de altă parte, cea mai recentă modificare a Codului educației are un caracter mai degrabă punitiv decât restaurativ. (Terre des Hommes, 2024) **În toate cazurile, aceasta nu rezolvă problema faptului că monitorizarea datelor privind hărțuirea este încă dificilă, în mare parte din cauza subraportării în școli.**

Casetă4: Focus grup cu părinții

Copiii ai căror părinți au emigrat în străinătate (adesea din motive economice/profesionale) se confruntă cu multiple provocări specifice în ceea ce privește participarea lor constantă la educație: acești copii se confruntă cu multe riscuri în sistemul de învățământ, cum ar fi abandonul școlar și absenteismul. Alte riscuri legate de școală includ performanța academică slabă și lipsa de motivație.

Copiii refugiați ucraineni: Nu în ultimul rând, copiii refugiați ucraineni par să se afle încă într-o zonă gri în ceea ce privește statutul lor școlar. Potrivit grupului de lucru interservicii privind refugiații pentru criza refugiaților ucraineni, **înscrierea acestora în învățământul general din Republica Moldova este de doar 6 %, deoarece familiile preferă conectarea online la instituțiile de învățământ ucrainene.** (UNICEF Moldova, 2024) Cu toate acestea, în **absența unor mecanisme de coordonare interministerială și transnațională, există un grad ridicat de incertitudine cu privire la prezența lor efectivă online și la nivelul de monitorizare a datelor privind educația referitoare la acești copii,** fie de către guvernele Republicii Moldova, fie de către

„În clasa întâi copilul meu nu a fost hărțuit, dar în clasa a doua a apărut problema. Colegii mi-au spus: Ești din sat. A suferit foarte mult”.

„Indiferent cât de bine studiază, copilul se întoarce acasă plângând. Uneori, aceste conflicte îi determină pe părinți să își transfere copiii de la o instituție la alta”.

„Copiii trebuie să fie apreciați în primul rând pentru cunoștințele pe care le prezintă, nu pentru localitatea din care provin sau unde își finanțează

cele ucrainene. Riscul este ca copiii ucraineni din Moldova să fie „lăsați pe dinafară” și, prin urmare, să fie expuși unui risc tot mai mare de abandon școlar în cazul în care războiul persistă.

În orice caz, pentru a accesa sistemul moldovenesc, problemele ar fi **bariera lingvistică** (competența în limba română este necesară pentru a promova examenele (în special pentru clasele a IX-a și a XII-a) și pentru a participa la clasă), precum și **capacitatea limitată** a școlilor și a grădinițelor, în special în Chișinău, de a găzdui alți copii refugiați.

MER și-a asumat un rol deschis și activ în abordarea nevoilor educaționale ale copiilor refugiați, inclusiv prin relaxarea cerințelor pentru înscrierea acestora în școlile din Republica Moldova și prin oferirea accesului la spațiile școlare prin intermediul așa-numitelor „Tech Labs”, permițând astfel copiilor să socializeze și să beneficieze de sprijin didactic. În ciuda acestor eforturi, oportunitățile par să fi fost exploatare de o minoritate.

Copii romi: Problema identificării și monitorizării este deosebit de gravă și pentru o altă categorie de copii vulnerabili: **minorități etnice**. În special, dimensiunea **populației rome** din Moldova este dificil de determinat și, (ACTED, 2023) în același timp, Consiliul European a (2023) stabilit că minoritatea romă este una dintre cele mai vulnerabile în ceea ce privește accesul la educație, la piața forței de muncă, la venituri, la servicii esențiale, la participarea în societate și la procesul decizional. **În educație, se estimează că aproximativ 50 % dintre copiii romi nu urmează școala după învățământul primar** (UNICEF, 2018), iar **rata abandonului școlar este semnificativ mai mare decât în cazul altor elevi** (MER, 2022)³³. Organizațiile societății civile raportează că identificarea copiilor romi neșcolarizați este dificilă din cauza colectării deficitare a datelor și a rezistenței din partea părinților. (Civil Society Organisations in education, 2024) Problema este deosebit de gravă pentru copiii romi care provin din Ucraina, care tind să fie mai conservatori (Ibid.).

În cadrul Programului național de sprijinire a populației rome pentru perioada 2022-2025³⁴, MER a luat măsuri pozitive, cum ar fi transportul gratuit pentru copiii din localitățile locuite în principal de romi către cea mai apropiată instituție de învățământ, dacă este situată la nu mai puțin de trei kilometri distanță, programe postșcolare pentru a-i ajuta pe copiii romi să își facă temele și să se implice în activități extrașcolare, precum și asigurarea de cazare pentru studenții romi în reședințele

³³ La 31 mai 2022, numărul copiilor care au abandonat școala era de 224 (0,076 %), ceea ce reprezintă o creștere cu 19 copii față de datele de la sfârșitul anului universitar 2020-2021. Din numărul total de elevi care au abandonat școala, 65 erau de etnie romă. Sursă: Raportul MER 2022: https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_mec_2022_1.pdf. Conform datelor colectate de MER, rata globală a abandonului școlar în al doilea semestru al anului școlar 2023-2024 a fost de 0,084 %, echivalentul a 250 de elevi care au abandonat școala din numărul total de 294629 de elevi cu vârste cuprinse între 7 și 16 ani înscriși la școală. Dintre aceștia, 59 provin din clasele I-IV (0,02%) și 191 din clasele V-IX (0,064%). Sursă: Dnă.

Raportul tematic Respectarea dreptului la educație al copiilor romi în Republica Moldova, 2023 este disponibil la adresa: <https://ombudsman.md/post-document/respectarea-dreptului-la-educatie-a-copiilor-de-etnie-roma/>.

³⁴ De menționat, de asemenea: Strategia pentru consolidarea relațiilor interetnice 2017-2027 se axează pe promovarea coeziunii sociale, a egalității și a integrării minorităților etnice prin politici specifice, educație și implicare comunitară.

studentești ale instituțiilor de învățământ tehnic și superior. Organizațiile societății civile raportează

„Din cele 3 000 de familii vulnerabile din punct de vedere social din districtul nostru, 85 % sunt de etnie romă. Pentru familiile de romi cu 5-8 copii este foarte dificil să-și trimită copiii la școală. Trebuie să-i îmbrace, să le cumpere rechizite școlare. Primăria nu are buget pentru acest an pentru susținerea copiilor romi. Încercăm să identificăm organizațiile umanitare care ne pot ajuta să achiziționăm îmbrăcăminte și provizii, astfel încât familiile copiilor romi să îi poată trimite la școală. Familiile cu 6-7 copii pot beneficia de asistență financiară în sumă de 4 000 lei din asistența socială.”

Mediator comunitar

„Familiile rome vulnerabile din punct de vedere social: Nu au unde să locuiască, stau acasă, nu au unde să muncească. O altă problemă este migrația părinților: părinții copiilor romi pleacă în străinătate pentru a lucra și își lasă copiii în grija rudelor. În acest timp, copiii sunt absenți de la școală. Am avut probleme de sarcină prematură: Fetele au născut în clasa a 9-a. Îi încurajăm să vină la școală, le spunem: Chiar dacă sunteți căsătorit, ar trebui să mergeți la școală.”

Director adjunct al liceului

că mediatorii comunitari reprezintă un mijloc promițător de integrare a comunităților rome. (Civil Society Organisations in education, 2024) Cu toate acestea, din cauza datelor limitate, succesul acestor măsuri este greu de evaluat³⁵.

Casetă5: De la grupuri de reflecție cu mediatori comunitari și directori școlari

Copii cu handicap: Doar 15,3% din școlile de învățământ general din Moldova au infrastructură accesibilă pentru copiii și tinerii cu deficiențe fizice. Mulți copii cu handicap nu

35 Raportul privind implementarea Planului de Acțiuni pentru susținerea populației rome din Republica Moldova pentru anii 2016-2020, aprobat prin HG nr. 734 din 06.09.2016: <https://www.ari.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport%20roma%202016-2020.pdf>.

au acces la TIC și la tehnologiile asistive, ceea ce le afectează capacitatea de a-și continua educația online. Acest lucru se datorează lipsei de dispozitive, problemelor de conectivitate și cunoștințelor și experienței limitate ale cadrelor didactice în ceea ce privește metodele de învățare online. Copiii cu handicap se confruntă adesea cu stigmatizare și discriminare, ceea ce le afectează participarea socială și accesul la servicii esențiale. Etnicitatea și statutul de migrant pot exacerba și mai mult aceste inegalități. Analiza datelor statistice existente privind accesul copiilor cu dizabilități la educație arată că **în EMIS nu există date disponibile public cu privire la ratele de înscriere la școală sau de prezență la școală a copiilor cu dizabilități**, care să fie defalcate în funcție de caracteristicile personale (gen, vârstă, loc de reședință etc.) și de tipul de dizabilitate (vizuală, auditivă, tulburări din spectrul autismului, dizabilități mentale, fizice etc.), ceea ce face dificilă identificarea nevoilor acestor copii și planificarea și dezvoltarea unor servicii sociale și educaționale specifice. Majoritatea copiilor cu dizabilități și cu nevoi educaționale speciale incluși în educația timpurie au fost în regiunile Nord, Centru și Chișinău, cel mai mic număr fiind înregistrat în U.T.A. Găgăuzia. Este nevoie urgentă de o mai bună adaptare a serviciilor educaționale la nevoile copiilor cu handicap și de furnizarea de servicii de sprijin.

Numărul estimat de copii cu handicap a reprezentat aproximativ 2 % din populația de copii sub 18 ani a Republicii Moldova, cu mult sub mediile globale și regionale de 10 % și, respectiv, 6 %, ceea ce ilustrează o probabilă subestimare și lipsa unor date fiabile. Datele includ numai copiii cu un certificat de dizabilitate și nu cei care nu au aplicat.

Programele și schemele pentru persoanele cu handicap sunt puternic subfinanțate și dispersate. Cheltuielile legate de handicap, ca procent din bugetul național, au rămas în mare parte neschimbate timp de mai mulți ani și chiar au scăzut, în pofida creșterii cheltuielilor nominale și reale. Peste două treimi dintre copiii cu handicap cu vârsta sub 5 ani au nevoie de echipamente speciale pentru a le facilita incluziunea socială și educațională și doar jumătate dintre acești copii sunt sprijiniți.

Serviciile de intervenție timpurie pentru copiii cu handicap sunt insuficiente pentru a satisface cererea reală, estimată la doar o zecime din necesar. Copiii mici reprezintă mai puțin de o treime din primele determinări ale dizabilității, ceea ce semnalează deficiențe sistematice în detectarea timpurie a dizabilității sau a întârzierilor în dezvoltare.

Programul de dezvoltare a educației incluzive 2024-2027 este cel mai important document de politică care reglementează și permite dezvoltarea procesului de educație incluzivă în această perioadă în Republica Moldova. MER până în 2027 urmărește să asigure că 80 % din instituțiile de

Învățământul este adaptat pentru copiii cu handicap și copiii cu nevoi educaționale speciale. Monitorizarea progreselor și evaluarea acestui program vor fi, de asemenea, esențiale pentru a evalua în ce măsură sunt abordate numeroasele provocări ale educației favorabile incluziunii.

Casetă6: De la diferite grupuri de reflecție

Un număr limitat de școli sunt dotate cu infrastructură adecvată, tehnologii de asistență pentru lucrul cu copiii cu diferite tipuri de dizabilități:

„În unele școli, infrastructura pentru incluziunea copiilor cu dizabilități fizice a fost adaptată, 100 de instituții de învățământ general fiind dotate cu tehnologii de asistență. În același timp, multe școli nu au aceste condiții. Acesta este un obstacol în calea includerii copiilor cu handicap fizic în școala elementară”.

Competențe reduse ale cadrelor didactice de a lucra cu dizabilități grave, copii cu tulburări din spectrul autismului, copii cu deficiențe de auz, copii cu tulburări de comportament:

„Printre dificultățile cu care ne confruntăm în punerea în aplicare a educației favorabile incluziunii, doresc să menționez insuficiența competențelor cadrelor didactice de a sprijini copiii cu spectru autist, copiii cu deficiențe de auz. Programul „Investiții în cadrele didactice” reprezintă o oportunitate de formare a tuturor cadrelor didactice din raionul Educație incluzivă, pe baza aceluiași principii”.

Salariul mic al profesorului de sprijin, ceea ce duce la fluctuația numărului de profesori de sprijin:

„Din cauza salariului foarte scăzut al profesorilor de sprijin, există o fluctuație a profesorilor de sprijin. Adesea, profesorii de sprijin sunt profesori care cumulează această funcție, și anume profesori care au un număr mic de ore la unele materii”.

„Există o lipsă de logopezi, psihologi în instituțiile de învățământ general”.

Lipsa serviciilor de orientare profesională pentru copiii cu nevoi educaționale speciale și/sau cu handicap:

„Orientarea în carieră pentru copiii cu nevoi educaționale speciale este foarte importantă. Este important ca, după terminarea studiilor la gimnaziu, copiii cu nevoi/dizabilități educaționale speciale să fie informați unde își pot continua studiile. De regulă, după absolvirea școlilor, tinerii cu nevoi/dizabilități educaționale speciale nu studiază, nu lucrează. În mod normal, aceștia lucrează ca zilieri”.

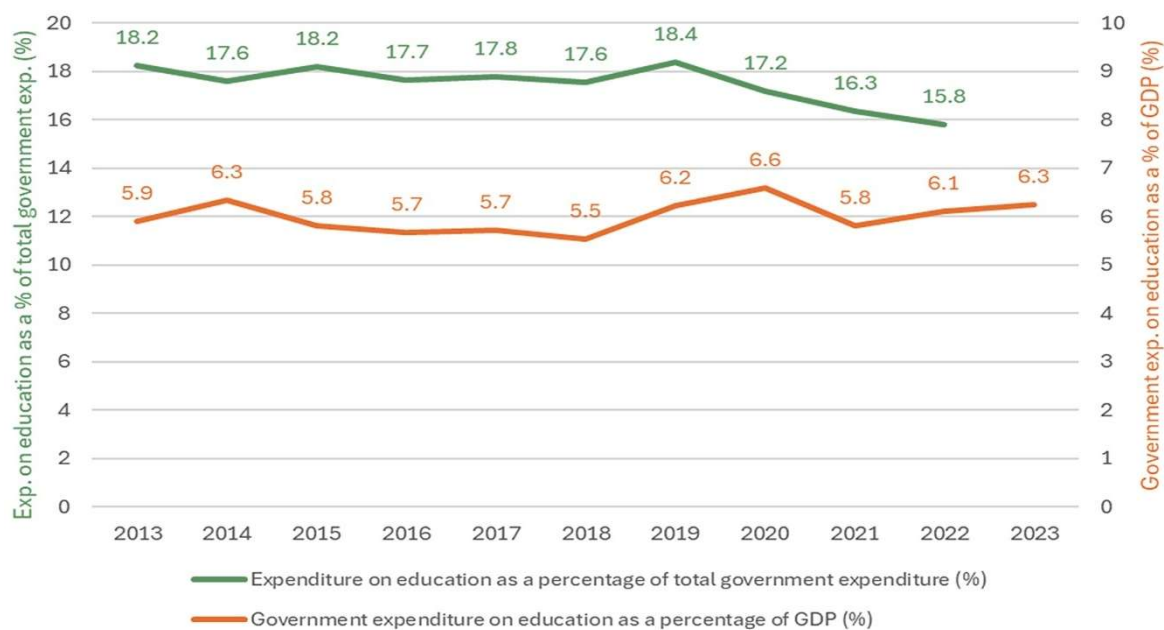
2. Analiza finanțării

2.1 Mobilizarea resurselor

2.1.1 Bugetul de stat și investițiile publice în educație: un nivel scăzut explicat de context

În ansamblu, cheltuielile publice pentru educație în Moldova au reprezentat 6,3 % din PIB-ul său în 2023 – o pondere considerabilă, având în vedere că media UE a fost de 4,7 %. Acest lucru reflectă o tendință ascendentă constantă începând din 2019, în pofida unui regres în 2021 legat de criza provocată de pandemia de COVID-19. **Cu toate acestea, proporția cheltuielilor publice totale alocate educației a scăzut, de la 18,4 % în 2020 la 15,9 % în 2023. Ministerul Educației și Cercetării (MER) nu consideră această scădere ca fiind problematică – și pe bună dreptate – deoarece cheltuielile publice pentru educație ca procent din PIB rămân ridicate în comparație cu alte țări din regiune. Cu toate acestea, astfel de reduceri ar trebui compensate prin creșterea eficienței.**

Figura8: Cheltuielile cu educația ca procent din PIB și din totalul cheltuielilor publice, 2013-2023

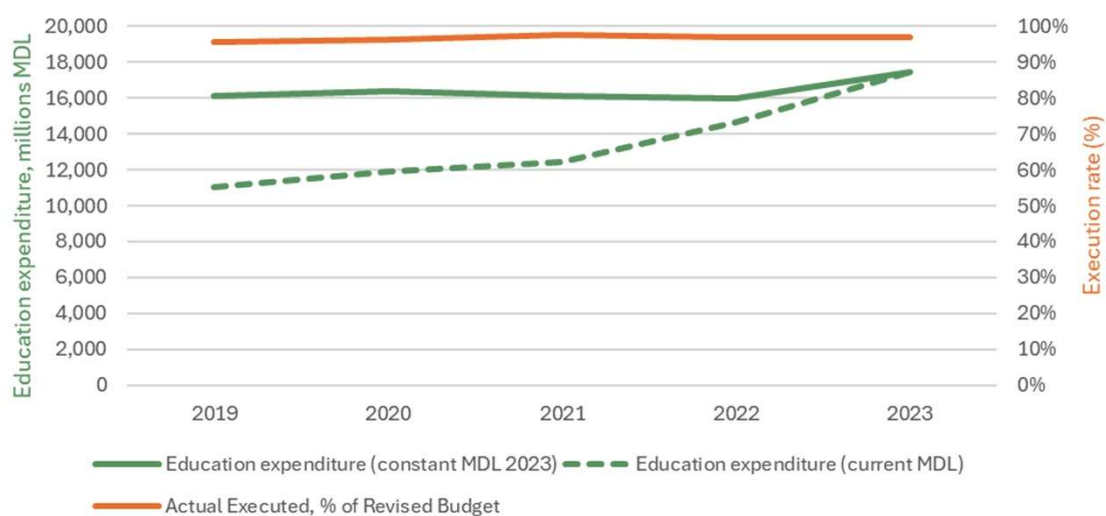

Sursă: Baza de date SD a UIS, comunicatul de date din septembrie 2024

În termeni nominali, **cheltuielile de stat în sectorul educației** au crescut cu 58,21%, de la 11 miliarde lei (573 milioane euro) în 2019 la 17,5 miliarde lei (903 milioane euro) în 2023. Cu toate acestea, în termeni reali, și anume ținând seama de inflație, aceasta a stagnat de fapt între 2019 și 2022 și a crescut doar cu 10 % între 2022 și 2023. O ușoară scădere de 0,4 %³⁶ este estimată pentru 2024, cu **un buget estimat de aproximativ 17,4 miliarde MDL (897 milioane EUR)**. **Execuția bugetelor pentru educație a fost în mod constant ridicată, situându-se între 96,1 % și 97,2 % între 2020 și 2023, deși anumite tipuri de cheltuieli, cum ar fi bunurile și serviciile, prezintă rate de execuție mai scăzute (a se vedea Figura21 anexa).**

³⁶ În termeni nominali. Scăderea în termeni reali ar fi mai mare.

Figura9: Cheltuielile pentru educație în MDL curent și constant și rata de execuție a bugetului pentru educație,

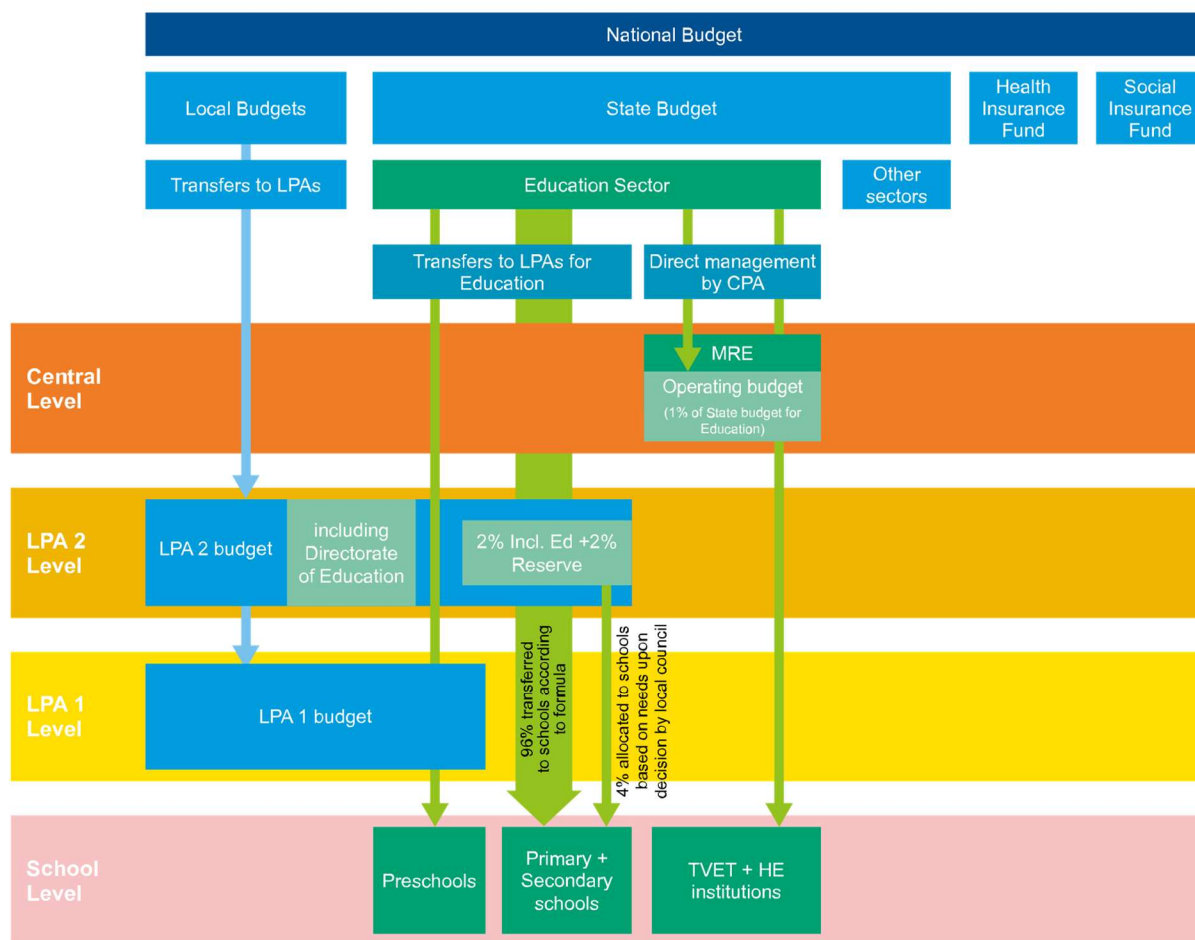
2019-2023

Sursă: Ministerul Finanțelor și Banca Mondială – Indicatori de dezvoltare mondială (actualizare din 24.10.2024) pentru deflatori.

Ar trebui remarcat faptul că bugetele reale aprobate pentru educație de la bugetul de stat (21,2 % în 2024) sunt mai mari decât ponderea totală a educației în cheltuielile bugetului național, deoarece doar o mică parte (9 % în 2023) din bugetul autorităților publice locale (excluzând transferurile pentru educație de la bugetul de stat) este cheltuită pentru educație.³⁷

³⁷ În 2023, bugetele locale au reprezentat 12 % din bugetul național total.

Figura10: Fluxurile bugetare naționale și de stat către sectorul educației

Note: Green boxes and arrows indicate budgets and flows for the education sector. Sizes of boxes and arrows are not representative of the relative amounts of respective budgets and flows.

Bugetul pentru educație în Moldova este foarte descentralizat, fondurile pentru instituțiile de educație și dezvoltare timpurie fiind transferate prin intermediul autorităților publice locale (ALP) de nivelul 1 (sate și comunități), în timp ce bugetele pentru învățământul primar și secundar sunt transferate și gestionate de APL de nivelul 2 (regiuni, municipii și Teritoriul Autonom Găgăuzia); numai învățământul tehnic și profesional și învățământul superior sunt gestionate direct de nivelul central (MER). Prin urmare, în structura cheltuielilor publice pentru educație, subprogramul „Furnizarea de către stat a educației la nivel local” (8817³⁸, care include

38 În continuare, numărul din paranteze corespunde numărului din documentele bugetare oficiale.

resursele publice alocate direcțiilor generale ale educației) are cea mai mare pondere în bugetul total pentru educație, prin transferurile generale de la bugetul de stat către autoritățile publice locale, iar următoarele pachete bugetare cele mai mari sunt pentru subprogramele „Învățământ superior” (8810), „Învățământ tehnic profesional postsecundar” (8809) și „Învățământ liceal” (8806) (Ministry of Finance of the Republic of Moldova, 2022), care sunt puse în aplicare direct de MER.

Deși în 2022 a fost efectuată o analiză a cheltuielilor publice împreună cu Banca Mondială, nicio analiză financiară/bugetară sistematică axată pe sectorul educației nu pare să fi fost efectuată în mod cuprinzător până în prezent, nici de Ministerul de Finanțe, nici de MER; cu atât mai puțin calculele privind aspectele legate de eficacitate sau eficiență, care ar necesita combinarea datelor financiare cu datele administrative/școlare. În pofida progreselor înregistrate în ultimii ani, problema subutilizării bugetului persistă, în special în ceea ce privește bunurile și serviciile și subvențiile, precum și prestațiile sociale (a se vedea figura 22 din anexă), din diverse motive, inclusiv din cauza proceselor ineficiente de achiziții publice, a formării insuficiente a directorilor unităților de învățământ în ceea ce privește planificarea bugetară și a locurilor de muncă vacante neocupate în MER. Cheltuielile cu educația în funcție de nivelul de educație și de postul economic (salarii, investiții de capital etc.) sunt considerate a fi disponibile, dar nu au putut fi extrase din liniile bugetare ale programelor menționate anterior.

Preocupările exprimate de ministru cu privire la distribuirea fondurilor – în special echilibrul dintre nivelul învățământului preșcolar și cel al învățământului superior – evidențiază necesitatea unei analize comparative a structurii bugetului în funcție de numărul de studenți în funcție de nivel, ponderată cu o estimare realistă a costurilor unitare reale (și evaluată, în ceea ce privește învățământul superior, în raport cu coerența dintre absolvenți și nevoile pieței forței de muncă).

Diverse părți interesate au evidențiat aspecte suplimentare privind neconcordanța dintre normele și practicile de alocare a resurselor (de exemplu: 2 % pentru educația favorabilă incluziunii, raportul pentru personalul de sprijin pentru nevoile educaționale speciale...) și nevoile reale la nivel de școală pe care aceste resurse ar trebui să le îndeplinească, astfel cum sunt rezumate mai Casetă8 jos.

*Casetă7: Grupuri de reflecție cu reprezentanți ai psihopedagogiei
Servicii de asistență și directori școlari*

„Alocarea a 2 % fonduri pentru educația favorabilă incluziunii din bugetul total pentru educație este utilizată pentru plata salariilor personalului de sprijin și nu răspunde nevoilor educaționale ale copiilor cu nevoi/dizabilități educaționale speciale”

Reprezentant al Serviciului de Asistență Psihopedagogică

„Raportul profesor-elev de un profesor de sprijin la fiecare trei elevi cu nevoi educaționale speciale nu poate fi acoperit din Fondul pentru educație favorabilă incluziunii, din cauza faptului că 98 % dintre școli au un deficit bugetar în raionul nostru”.

„Există o serie de inechități în distribuirea fondurilor pentru educația incluzivă, deoarece învățământul preșcolar și profesional și tehnic nu au fost luate în considerare de la început în punerea în aplicare a programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova.”

Reprezentant al Serviciului de Asistență Psihopedagogică

„Bugetul instituției este legat de numărul de copii. În raionul nostru există 13 școli transferate pe auto-finanțare. Autofinanțarea școlilor oferă avantaje pentru instituțiile mai mari și dezavantaje pentru școlile mici”

Director de școală

„În școlile mari, legea nu permite libertatea investițiilor în școli. Banii trebuie investiți numai în scopul dezvoltării (tablă interactivă, materiale didactice etc.), dar nu și pentru îmbunătățirea capitalului”, și anume renovare sau construcție.

Directorul Scholl

Fondurile pentru educația incluzivă sunt distribuite de consiliul raional instituției bugetare de învățământ conform cadrului legal și nevoilor. Fondul este utilizat în mare măsură pentru a plăti salariile cadrelor didactice, ale cadrelor didactice de sprijin și, într-o măsură mai mică (cel puțin în ultimii ani), pentru dotarea centrelor de resurse școlare, dezvoltarea serviciilor de sprijin pentru terapia vorbirii, asistența psihologică etc. Este oarecum dificil să se monitorizeze cheltuielile, deoarece resursele sunt alocate pe diferite categorii economice, cum ar fi salariile, bunurile și serviciile etc. În opinia specialiștilor, pentru a asigura eficiența finanțării educației favorabile incluziunii, ar trebui să existe un mecanism sau un post specific de cont economic în clasificare, pentru ca școlile să raporteze și pentru ca MER să monitorizeze aceste cheltuieli.

2.1.2 Mobilizarea resurselor interne nestatale

Instituțiile de învățământ au posibilitatea de a colecta fonduri la nivel local, în plus față de finanțarea primită de la autoritățile publice locale și/sau autoritățile publice centrale. Aceste resurse pot proveni din furnizarea de servicii plătite, cum ar fi închirierea spațiilor școlare, formarea cu activități de producție, în special în instituțiile EFP, precum și din colaborarea internațională, donațiile voluntare etc. Astfel de **venituri colectate reprezintă, Tabelul2 în medie, 0,2 % din totalul resurselor educaționale de la bugetul de stat, iar resursele generate din fonduri externe sunt de aproximativ 1 % (a se vedea anexa).**

2.1.3 Sprijinul partenerilor de dezvoltare

În ultimii ani, sistemul educațional a implementat mai multe proiecte pe diferite dimensiuni (dezvoltarea infrastructurii, dezvoltarea învățământului profesional tehnic dual, dezvoltarea educației incluzive, asigurarea egalității de gen în educație etc.), finanțate de Banca Mondială, Uniunea Europeană, UNICEF, UNESCO, Parteneriatul Global pentru Educație (GPE), Guvernul României, Agenția Austriacă de Cooperare (ADA), Agenția Elvețiană pentru Cooperare și Dezvoltare (SDC), Ministerul Federal pentru Cooperare și Dezvoltare, UNFPA și alți donatori internaționali.³⁹

În 2023, instituțiile de învățământ din cadrul Ministerului Educației și Cercetării au raportat trei proiecte în valoare totală de 94,03 milioane EUR, cu o sumă cumulată plătită de 13,29 milioane EUR, din care 10,95 milioane EUR au fost plătite în 2023. În plus, au existat 49 de proiecte de asistență tehnică în valoare de 47,8 milioane EUR. Mai multe acorduri de finanțare au fost, de asemenea, semnate în această perioadă, inclusiv:

³⁹ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-900-mec-2022_1.pdf

Acord de împrumut între Republica Moldova și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare pentru proiectul Îmbunătățirea calității educației 36,5 milioane EUR și 10 milioane USD, echivalentul a 9,2 milioane EUR.

Acord de finanțare a Fondului fiduciar cu donatori multipli al Parteneriatului de învățare timpurie (Proiectul de îmbunătățire a calității educației) între Republica Moldova și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare în calitate de mandatar ELP în valoare de 5 milioane USD, echivalentul a 4,6 milioane EUR.

Acordul de Grant al Parteneriatului Global pentru Educație (GPE) (Proiectul "Îmbunătățirea calității educației") între Republica Moldova și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, în calitate de Agent Grant al Parteneriatului Global pentru Educație. 4,8 milioane USD, echivalentul a 4,4 milioane EUR.⁴⁰

În plus, raportarea execuției bugetare pentru 2023 au inclus proiecte legate de educație, cum ar fi inițiativele Orizont și Erasmus+, precum și proiecte bilaterale puse în aplicare de autoritățile publice centrale, în valoare totală de aproximativ 6 milioane EUR.

De la lansarea sa în 2014 și actualizarea ulterioară în 2022, Platforma de gestionare a ajutoarelor oferă o imagine de ansamblu cuprinzătoare a inițiativelor care sprijină financiar sectorul educației. Acesta arată că Banca Mondială este principalul finanțator extern – reprezentând peste 50 % din totalul angajamentelor, în principal prin împrumuturi – în timp ce Uniunea Europeană și instituțiile sale contribuie cu aproximativ 10 % prin granturi. Împreună, agențiile bilaterale⁴¹ reprezintă aproape o treime din totalul angajamentelor (a se vedea Tabelul anexa).

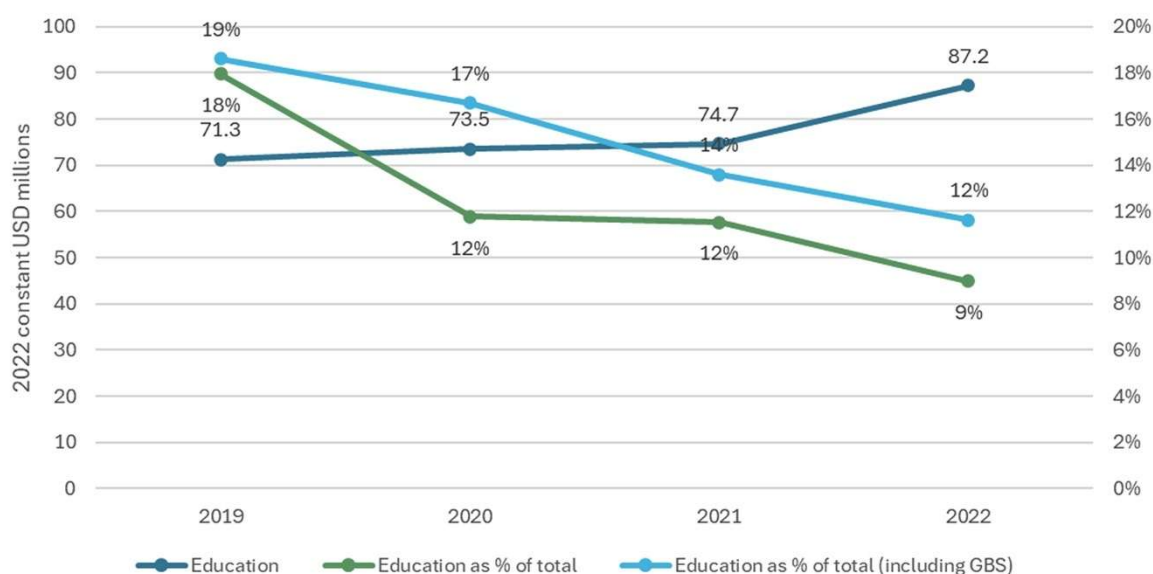
Această prezentare generală poate fi completată de Sistemul de raportare al creditorilor (SCR) al OCDE-CAD, care se axează în mod specific pe asistența oficială pentru dezvoltare (AOD). Sectorul educației beneficiază de împrumuturi și granturi AOD direct sectorului, precum și prin sprijin bugetar general. În ansamblu, **plățile AOD pentru educație au crescut constant între 2019 și 2022, de la 71,3 milioane USD la 81,2 milioane USD** (în mod constant în 2022 USD, o creștere de 22 % în trei ani). **Cu toate acestea, în raport cu totalul AOD plătite țării, ponderea educației a fost redusă la jumătate, de la 18 % la 9 % (sau de la 19 % la 12 % atunci când se ia în considerare**

⁴⁰ <https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport.pdf>

⁴¹ Pe baza Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României, un grant de asistență financiară în valoare de 100 de milioane EUR va sprijini sectorul, inclusiv pentru renovarea infrastructurii de educație timpurie, dezvoltarea mijloacelor de transport școlar, printre altele.

sprijinul bugetar general), în42 timp ce programele de protecție socială și sprijinul bugetar general au crescut puternic (precum și ajutorul umanitar în 2022).

Figura11: Educație AOD și ponderea din totalul AOD, 2019-2022

Sursă: Sistemul de raportare a creditorilor OECD DAC, accesat la 4 noiembrie 2024 și calculele ETF

Notă: Ponderea educației în totalul cheltuielilor publice a fost aplicată plăților aferente sprijinului bugetar general pentru a estima contribuțiile acestora la sectorul educației.

În ansamblu, AOD pentru educație (inclusiv contribuția sprijinului bugetar general la educație) a reprezentat 14,6 % din totalul cheltuielilor publice pentru educație. De asemenea, este important de remarcat faptul că o proporție tot mai mare de sprijin extern pentru educație vine sub formă de împrumuturi.

42 Ponderea educației în totalul cheltuielilor publice a fost aplicată plăților aferente sprijinului bugetar general pentru a estima contribuțiile acestora la sectorul educației.

Tabelul2: Plățile AOD în domeniul educației și al sprijinului bugetar general, 2019-2022

	Sectorul educației				Sectorul educației + SBG			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Milioane USD în prezent	67.8	72.0	77.4	87.2	70.3	102.5	91.5	113.1
Granturi AOD	64.1	64.9	71.4	68.7	66.2	66.8	71.4	85.4
Împrumuturi AOD	3.7	7.1	6.0	18.5	4.2	35.7	20.1	27.6
Ca % Ed. Gvt. exp.	10.8%	10.5%	11.0%	11.2%	11.2%	14.9%	13.0%	14.6%
Granturi AOD	10.2%	9.5%	10.1%	8.9%	10.5%	9.7%	10.1%	11.0%
Împrumuturi AOD	0.6%	1.0%	0.9%	2.4%	0.7%	5.2%	2.9%	3.6%

Sursă: OECD DAC Creditor Reporting System, accesat la 4 noiembrie 2024 și calculele ETF.
 Notă: Ponderea educației în totalul cheltuielilor publice a fost aplicată sumelor aferente sprijinului bugetar general pentru a estima contribuțiile acestora la sectorul educației.

2.2 Alocarea resurselor

2.2.1 Alocarea resurselor pentru școli

Trecerea la formula de finanțare pentru alocarea resurselor către școli pare a fi o condiție prealabilă promițătoare, dar nu suficientă pentru îmbunătățirea calității ofertei. În pofida unor progrese înregistrate în învățământul general prin punerea în aplicare a **formulei de finanțare pe cap de locuitor**, există încă o **întârziere semnificativă în realizarea autonomiei pentru școli, care este declarată ca obiectiv**. În general, 95 % (96 % începând cu 2025) din bugetul alocat școlilor primare și secundare este determinat de formula de finanțare per elev; aceste fonduri sunt utilizate de școli pentru a plăti salariile cadrelor didactice și ale administratorilor, pentru a achiziționa materiale didactice, pentru a efectua întreținerea infrastructurii etc. În plus, școlile pot primi finanțare suplimentară din fondul pentru educație favorabilă incluziunii (2 % din bugetul educației generale, destinat să ofere sprijin suplimentar elevilor cu nevoi speciale) și din resursele alocate componentei autorității publice locale (componenta „raion”, egală cu 3 % și 2 % începând din 2025), în funcție de nevoile specifice ale școlii, prin decizia consiliilor locale pentru transport, cămine, renovări etc.). Deși cadrul de reglementare permite, teoretic, școlilor să utilizeze aceste

resurse după cum se consideră necesar, inclusiv să întreprindă intervenții localizate și contextuale pentru a aborda problemele de calitate, aceste intervenții **sunt lipsite de coerență din cauza constrângerilor economice**. Costurile asociate întreținerii infrastructurii, creșterilor salariale și altor factori împiedică alocarea resurselor pentru asigurarea calității sau duc la resurse insuficiente în acest scop.

Formula conține o parte variabilă, proporțională cu numărul de studenți „ponderați”,⁴³ și o parte fixă pentru toate instituțiile. Ca atare, formula acordă transferuri mai mari per elev către școlile mici, cele fiind plafonate pentru școlile primare cu mai puțin de 41 de elevi și pentru gimnaziile cu mai puțin de 91 de elevi (la 37 862 lei și, respectiv, 26 021 lei). În plus, școlile mai mari cu școli subsidiare primesc o sumă suplimentară pentru fiecare școală mică sub statutul lor juridic, egală cu suma care nu le-a fost distribuită conform plafonului per elev.

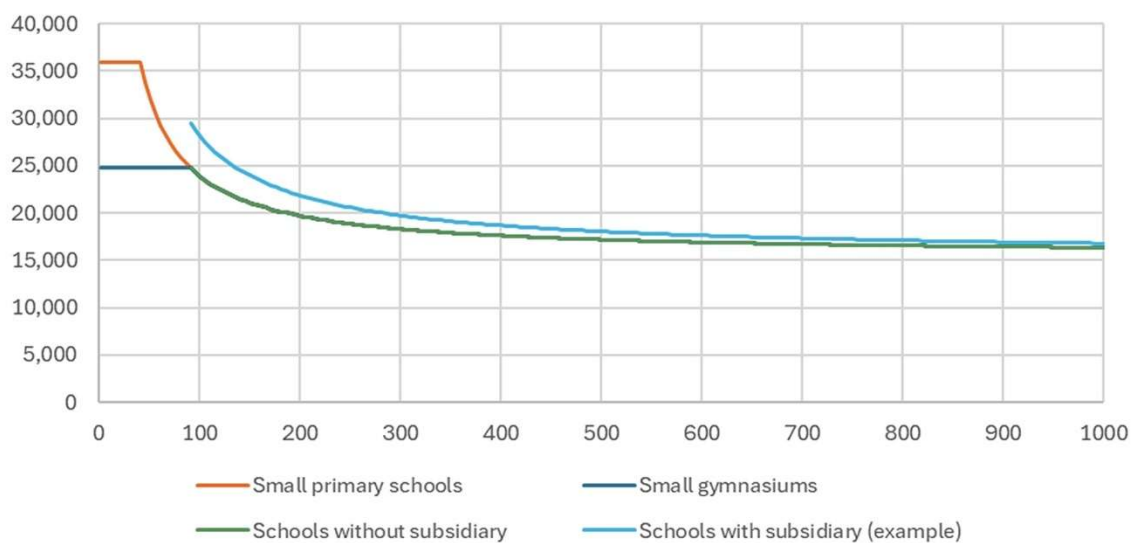
$$V = ((A \times N + B) + (B1 \times S1)) \times K + R + I$$

În cazul în care A este valoarea normativă per elev, N este numărul de elevi „ponderați”, B și B1 sunt valoarea normativă per instituție, S1 este numărul de școli subsidiare, K este proporția transferată direct școlilor (95 %, care urmează să fie majorată la 96 % în 2025), iar R și I sunt sumele alocate de Direcția Educație din fondurile de rezervă și, respectiv, din fondurile favorabile incluziunii (3 % și, respectiv, 2 %).⁴⁴

43 Numărul de studenți „ponderați” este numărul de studenți cărora li se acordă o pondere specifică în funcție de nivelul lor de educație. În 2020, aceste ponderi au fost de 0,83 pentru elevii din clasele I-IV; 1.00 pentru elevii din clasele V-IX; și 1.22 pentru elevii claselor X-XII.

44 Formula (4), în conformitate cu DECIZIA nr. HG868/2014 din 8.10.2014

Figura12: Suma simulată a transferului per elev la școlile de învățământ general conform formulei, pe număr de elevi din școală și tip de școală, MDL, 2023

Sursă: Calculele ETF pe baza formulei din 2020 (DECIZIA nr. HG868/2014 din 8.10.2014)

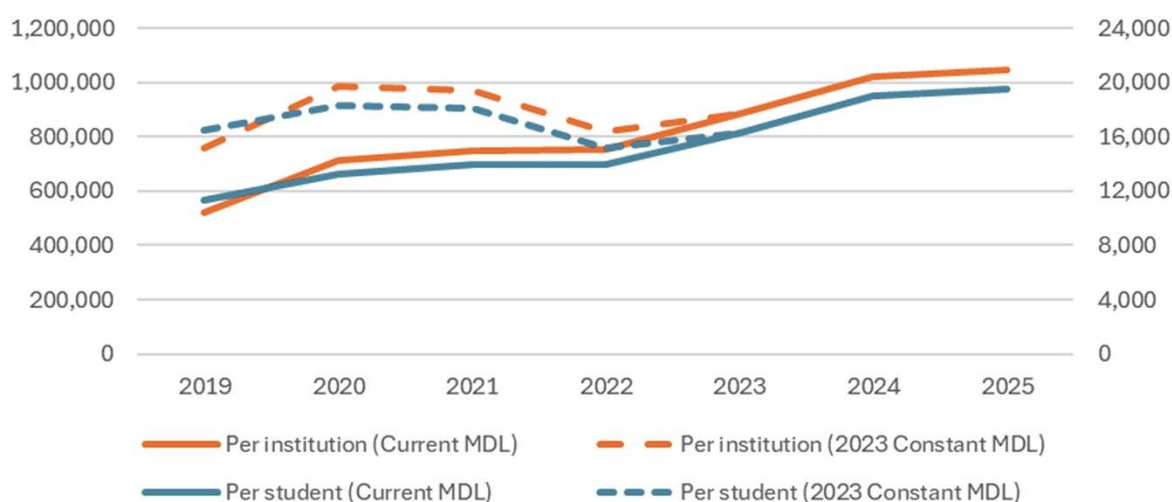
Notă: Exemplu de școală cu filială este pentru o școală cu o școală primară de 20 de elevi sau o gimnaziu de 44 de elevi ca filială.

Dispozițiile revizuite cu efect din septembrie 2024 introduc două variații ale formulei care pot fi interpretate ca stimulente. Prima se referă direct la școli și reduce transferul pentru numărul de elevi ale căror condiții de școlarizare nu sunt conforme cu standardele – aceștia sunt, de fapt, excluși din calcul. Această măsură ilustrează în mod pozitiv coerența politică și dorința de a respecta noile cadre. Deși acest lucru constituie un stimulent pentru ca școlile să respecte standardele, el ridică semne de întrebare pentru școlile care nu îndeplinesc aceste standarde și ale căror granturi vor fi reduse, reducându-le și mai mult capacitatea de a pune în aplicare îmbunătățiri școlare. Comitetul solicită măsuri de însoțire pentru a consolida în special capacitățile de planificare și gestionare ale acestor școli.

Al doilea stimulent se referă la autoritățile locale. Noua formulă introduce o reducere a transferurilor pentru școlile suplimentare în comparație cu anul precedent - sau o creștere a alocării pentru școlile închise față de anul precedent. Intensitatea stimulentei urmează să fie redusă începând cu 2025 (de la 50 % din componenta per instituție per școală deschisă sau închisă, la 25 %).

Valorile normative pentru studenți și instituții au evoluat foarte similar în ultimii ani și au crescut constant în termeni nominali, deși în termeni constanți au scăzut cu 16 % în 2022 și, în pofida unei creșteri în 2023, nu au revenit la valoarea lor din 2020.

Figura13: Evoluția valorilor normative pe student ponderat și pe instituție, MDL, 2019-2025

Sursă: Calculele ETF pe baza documentelor bugetare și a deflatorului Băncii Mondiale

Introducerea unei formule similare de finanțare **pentru educația timpurie** este încă în curs de examinare în MER și MF și va fi pilotată în 164 de grădinițe din patru raioane (Anenii Noi, Cahul, Florești și Nisporeni) începând din 2025. Inițiativa urmărește să asigure o mai bună corelare între finanțarea alocată de stat și nevoile reale ale fiecărei grădinițe, luând în considerare factorii care influențează costurile, cum ar fi prezența copiilor cu nevoi educaționale speciale sau cu dizabilități sau prezența copiilor care vorbesc o altă limbă decât limba română (pentru suportarea costului cursurilor suplimentare de limbă română) etc. Conform⁴⁵ datelor MER „... în 2023, bugetul total pentru instituțiile de învățământ preșcolar la nivel național a fost de 5,3 miliarde de lei, 62,8% fiind alocat pentru salarii, 11,4% pentru energie și utilități și 5,3% pentru cheltuieli de capital”. În medie, bugetul anual pe copil în 2023 a fost de 42 300 MDL, dar există disparități regionale notabile. Unele raioane cheltuiesc în jur de 35 000 de lei pentru fiecare copil, în timp ce altele depășesc 56 600 de lei. Aceste discrepanțe sunt evidente în toate categoriile de cheltuieli, inclusiv salarii, energie și utilități, alimente și cheltuieli de capital.

45 <https://mec.gov.md/ro/content/o-noua-formula-de-finantare-gradinitelor-va-fi-pilotata-incepand-cu-anul-2025>

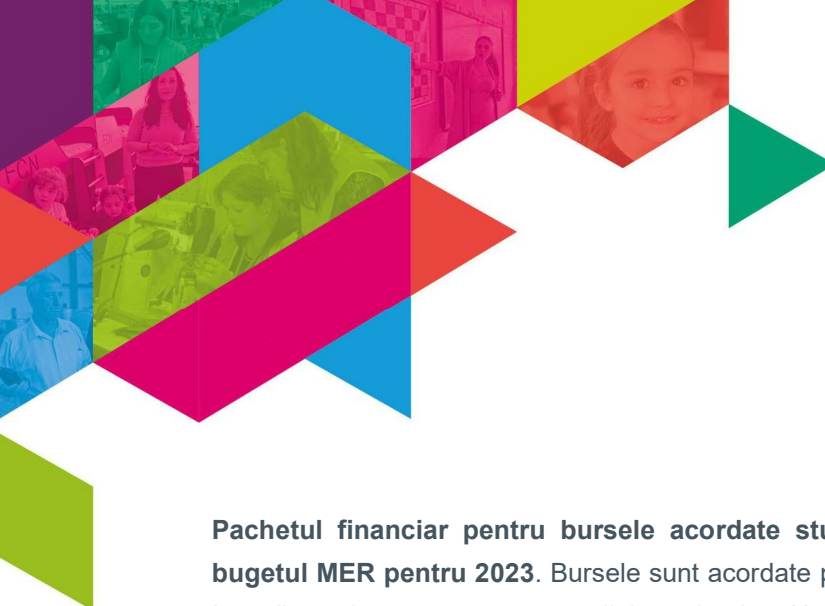
Aplicarea unor modele învechite de finanțare a educației timpurii reprezintă o amenințare atât la adresa echității și a calității, cât și la adresa autonomiei școlilor. În același timp, după analizarea potențialei puneri în aplicare a formulei de finanțare per copil în instituțiile preșcolare, devine evident că există obstacole considerabile în calea obținerii rezultatului dorit, în special în ceea ce privește instituțiile mai mici care se confruntă cu închiderea. Prin urmare, rămâne de analizat modul în care noul mecanism de finanțare ar avea un impact asupra instituțiilor preșcolare mici, în special având în vedere obiectivul (aparent contradictoriu) al MER de a menține cel puțin o instituție de învățământ preșcolar în fiecare comunitate. (MER, 2024)

Datele privind pachetul bugetar alocat școlilor prin intermediul consiliilor regionale, și anume al doilea nivel al administrației locale, sau prin intermediul satelor, comunităților, orașelor și municipalităților, și anume primul nivel, trebuie colectate în continuare. **Departamentul financiar-administrativ al MER a constatat că 2% din bugetul pentru educație care constituie componenta raională, și anume fondurile alocate autorităților regionale pentru restructurarea capitalului, transportul elevilor și profesorilor și deficitele bugetare ale școlilor regionale, au fost plătite în mod inechitabil.** (Financial-administrative Department of the MER, 2024) **Mai precis, fondurile nu au fost alocate doar pe baza nevoilor școlilor; Mai degrabă, considerentele politice au jucat un rol.** Hotărârea Guvernului nr. 868 – intrată în vigoare din ianuarie 2025 – a redus componenta raion la 2 %. Se preconizează că problema echității și a transparenței fluxurilor financiare care trec prin regiuni ar trebui, de asemenea, să se îmbunătățească în mod semnificativ dacă reforma RESTART⁴⁶ este pusă în aplicare conform planificării.

2.2.2 Burse și stimulente financiare

Țara dispune de o multitudine de măsuri de sprijin financiar: **stimulente financiare** pentru **cadrele didactice și noii intrați** în profesie (200 000 MDL sumă forfetară în două tranșe în primii cinci ani de viață profesională, cazare gratuită și utilități în sezoane reci pentru cadrele didactice din zonele rurale, sisteme de transport), **burse pentru studenți** pe bază de merit (categoriile 1, 2 și 3) și pe bază de vulnerabilitate (categoria ⁴) pentru studenții din învățământul superior și EFP, 1 000 MDL pe lună pentru fiecare familie al cărei copil face **naveta la o școală mai mare** etc. Cu toate acestea, nu este clar dacă **instrumentele de monitorizare** pentru aceste măsuri sunt prevăzute de la început, ceea ce ridică problema evaluării **eficacității** acestora, chiar înainte de eficiență.

Reforma 46 RESTART este o revizuire cuprinzătoare a sistemului de asistență socială din Moldova, lansată în martie 2023 de Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Scopul său este de a spori calitatea, accesibilitatea și eficiența serviciilor sociale, în special pentru populațiile vulnerabile, cum ar fi copiii, persoanele cu handicap și familiile cu venituri mici.

Pachetul financiar pentru bursele acordate studenților reprezintă aproximativ 13 % din bugetul MER pentru 2023. Bursele sunt acordate pe o bază strict semestru cu semestru, clasate în ordinea descrescătoare a mediei academice. Numărul maxim de burse acordate este limitat la 70% din numărul total de studenți locali înscriși la studii cu frecvență, în conformitate cu planul de înscriere finanțat din buget pentru fiecare specialitate. Alocările pentru bursele de categoria I nu vor depăși 10%, în timp ce bursele de categoria II și III vor primi 20% și, respectiv, 70% din bugetul destinat acestui scop.

Bursele bazate mai întâi pe merit (și apoi pe vulnerabilitate) ar trebui să fie bine analizate, în special în ceea ce privește cerințele de aderare la UE: suma acordată și numărul de beneficiari, transparența criteriilor reținute pentru acordarea bursei și impactul în comparație cu obiectivele.

Pentru a sprijini performanța academică a tinerilor și pentru a încuraja participarea acestora la diverse activități extrașcolare și de cercetare, bursele de merit – inclusiv bursa guvernamentală, bursa prezidențială și bursa republicană – sunt acordate în prezent studenților înscriși în instituțiile de învățământ superior, precum și celor din instituțiile de învățământ profesional superior și tehnic.

În 2023, a fost inițiat un proiect de dublare a burselor pentru studenții care urmează specialități pedagogice HG949/06.12.2023). Astfel, cea mai mare sumă de 3 280 MDL se acordă studenților cu cele mai bune performanțe din Categoria I, în timp ce bursa cea mai mică din Categoria III, se ridică la 2 200 MDL.

Tabelul3: Alocarea bursei pe bază de merit în perioada 2019-2024 în lei moldovenești

	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2022-2023	2023-2024
Bursă „Republică”	1,525	1,600	1,640	1,755	2,030
Bursă „Guvern”	1,270	1,335	1,365	1,460	1,690
Bursa „Gaudeamus” (colegii)	920	965	990	1,060	1,230
Indicele prețurilor de consum ⁴⁷	7.5	3.9	30.2	4.2	5.0
	HG nr. 440 din 11.09.2019	HG nr. 688 din 23.09.2020	HG nr. 277, 20.10.2021	HG nr. 694 din 05.10.2022	HG nr. 702, 20.09.2023

Mai multe informații cu privire la burse sunt furnizate în anexă.

Alte burse includ acordarea de ajutoare financiare pentru studenții individuali și contribuții pentru stagiați, cum ar fi granturi bilaterale pentru studenții din instituțiile de învățământ superior care urmează studii cu frecvență sau cursuri de formare în țara donatoare.

Tabelul4: Indicatorul 4.b.1: Valoarea asistenței financiare externe pentru burse

	2019	2020	2021	2022
Asistență externă, milioane USD	47.3	54.8	53.0	46.7

Sursă: <https://statisticamd.github.io/sdg-site-moldova/4-b-1/>

2.3 Gestionarea lanțului de finanțare

2.3.1 Transparența în lanțul financiar

Fluxul de fonduri de la administrația centrală către școli generează blocaje și preocupări legate de transparență. Acest lucru se traduce în instituții de învățământ, în special la nivel preșcolar, din cauza lipsei formulei de finanțare, exprimându-și dorința de a trece la un model

47 https://www.legis.md/cautare/getResults?document_status=0&nr_doc=&datepicker1=&publication_status=++TOATE++&nr=&publish_date=&search_type=1&search_string=INDICII+PRE%C8%9AURILOR+DE+CONSUM

de autogovernare.⁴⁸ (Pre-school directors, 2024) În conformitate cu legea, monitorizarea executării formulei de finanțare per student este o responsabilitate comună a organismelor de conducere naționale și regionale. Cu toate acestea, în realitate, mecanismele de supraveghere par să lipsească (World Bank, 2018). **EMIS nu cuprinde informații financiare și nu este legat de bazele de date privind finanțarea.** În plus, resursele și motivațiile monitorizării la nivel regional nu sunt clar definite (ibid.). **Se preconizează că reforma RESTART propusă pentru centralizarea sectorului educației - bazată pe modelul de reformă RESTART deja adoptat pentru protecția socială - va raționaliza lanțul financiar și va îmbunătăți transparența, aspect care nu a fost încă explorat.**

Practici de salarizare. La intersecția dintre finanțare și guvernanta și în pofida reformei salariale din 2018, o problemă persistentă în sistemul de învățământ din Republica Moldova pare să fie **diferența în grilele de salarizare dintre posturile din minister și cele din agențiile de punere în aplicare**, acestea din urmă oferind salarii mai mari (Rayon Education Directorates' staff, 2024). **O analiză detaliată, bazată pe sume, a acestor diferențe ar contribui la înțelegerea gradului de influență a acestui element asupra provocării în materie de capacitate instituțională identificate chiar de REM.**

Tabelul următor prezintă salariile lunare brute ale cadrelor didactice.

Indicatori	2019		2020		2021		2022		2023	
	Economia totală	Sectorul bugetar	Economia totală	Sectorul bugetar	Economia totală	Sectorul bugetar	Economia totală	Sectorul bugetar	Economia totală	Sectorul bugetar
Educație	6,327.6	5,916.0	7,016.8	6,617.9	7,462.3	6,993.9	8,445.5	7,918.1	10,073.5	9,443.8
Cercetare și dezvoltare științifică	8,252.8	7,252.6	8,816.6	7,573.9	10,124.0	8,358.4	11,081.5	9,500.1	13,148.0	10,450.7

2.3.2 Capacitatea instituțională de gestiune financiară

Instituțiile de învățământ din țară, inclusiv sistemele preuniversitare și universitare, se confruntă cu provocări semnificative din cauza mediilor operaționale complexe și a practicilor inadecvate de gestiune financiară. Absența unor strategii moderne de gestiune financiară blochează eficacitatea acestora, împiedicând aceste instituții să realizeze operațiunile

autoritate/instituție publică 48 autonomă - entitate de drept public care, în conformitate cu actul juridic prin care a fost înființată, desfășoară o activitate necomercială (fără scop lucrativ) și funcționează pe baza unor principii autonome. Legea nr. 181/2014, articolul 3. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142656&lang=ro#

optime și performanța financiară dorită, precum și rezultatele generale ale administrației educaționale. În vederea dezvoltării capacității manageriale în sistemul de învățământ, a fost înființat Institutul Național pentru Educație și Leadership (NIEL), cu misiunea de a moderniza procesele de formare inițială și continuă a cadrelor didactice și managerilor, precum și de a consolida activitatea de mentorat în sistemul de învățământ. Cadrul de personal din cadrul instituțiilor de învățământ a fost îmbunătățit pentru a include posturi precum contabil-șef, contabil și economist, printre altele, pentru a facilita o mai bună gestionare a resurselor financiare.

Punerea în aplicare a standardelor în materie de costuri sporește transparența și previzibilitatea sistemelor de finanțare a educației, spre deosebire de mecanismele de finanțare care se bazează pe costurile istorice. În consecință, și după cum s-a explicat anterior, bugetele școlare sunt formulate pe baza costurilor per elev și instituționale stabilite anual prin Legea bugetului de stat, alături de cifrele de înscriere a elevilor și de diverși coeficienți specifici. Acest model de finanțare standard pentru fiecare elev facilitează o gestiune financiară mai eficientă și este însoțit de următoarele modificări:

Alocarea transferurilor categorice desemnate este destinată unor scopuri specifice, restricționând utilizarea acestora numai la inițiativele educaționale;

Rezervele de numerar deținute de instituțiile de învățământ sunt reintroduse în aceleași instituții în exercițiul financiar următor;

Autonomia financiară acordată instituțiilor de învățământ ar trebui extinsă, deoarece instituțiilor de învățământ li se încredințează în mod oficial libertatea de a-și gestiona mai eficient resursele financiare și de a spori eficiența cheltuielilor.

Cu toate acestea, directorii de școli se plâng că, în practică, pachetele financiare acordate prin intermediul formulei de finanțare nu lasă prea mult spațiu de manevră pentru cheltuieli extraordinare. În plus, ar trebui să se pună un accent important pe consolidarea capacității de gestiune financiară a acestor actori, prin intermediul unor planuri cuprinzătoare de consolidare a capacităților, care să dispună de resurse.

2.3.3 Costul strategiei educaționale

Programul de reformă a REM, Strategia pentru educație 2030, prezintă o estimare a costurilor, care este o condiție prealabilă pozitivă pentru o planificare solidă și durabilitate.

Printre principalele măsuri și acțiuni planificate pentru perioada 2025-2027 se numără:

- dezvoltarea sistemului de educație timpurie, creșterea calității și a accesului echitabil al copiilor la serviciile de educație preșcolară și preșcolară, inclusiv al celor cu nevoi speciale;
- Modernizarea proceselor de formare inițială și continuă a cadrelor didactice și managerilor prin consolidarea capacităților Institutului Național pentru Educație și Leadership;
- Dezvoltarea sistemului de învățământ primar și secundar general prin creșterea rețelei de școli model;
- Modernizarea infrastructurii în instituțiile de învățământ general și asigurarea condițiilor necesare de igienă și salubritate;
- furnizarea de alimente copiilor și elevilor din școli;
- punerea la dispoziția elevilor a unor manuale noi care să corespundă programei școlare;
- Sprijinirea programelor de dezvoltare a abilităților de comunicare în limba română ale copiilor din instituțiile cu predare în limbile minorităților naționale;
- Asigurarea incluziunii persoanelor cu nevoi speciale (dizabilități fizice și senzoriale: auz și vedere);
- promovarea inițiativelor de modernizare și raționalizare a învățământului profesional tehnic, cu implicarea angajatorilor și a mediului de afaceri, pentru a oferi absolvenților o mai bună pregătire pentru piața muncii și pentru o carieră de succes, inclusiv dezvoltarea învățământului dual;
- Dezvoltarea sistemului de învățământ superior pentru pregătirea specialiștilor în domenii prioritare pentru dezvoltarea societății și adaptarea la cerințele pieței muncii, promovarea internaționalizării învățământului superior și renovarea căminelor studențești.

Costul total este de 2 461 749,2 lei, din care se preconizează alocarea a 233 744,8 lei în cadrul bugetar pentru perioada 2023-2025. Contribuția partenerilor de dezvoltare este de așteptat să se ridice la 2 228 004,4 MDL, adică 90% din costul total al programului. **Cu toate acestea, la momentul aprobării Strategiei, contribuțiile confirmate din partea partenerilor de dezvoltare au fost de numai 1 035 413 lei.** În prezent se desfășoară consultări pentru un nou proiect educațional al Băncii Mondiale, care solicită 40 milioane USD (aproximativ 822 088 000 MDL) pentru achiziționarea de active noi, împreună cu un grant de 5 milioane USD (circa 93 813 000 MDL) din partea Parteneriatului Global pentru Educație. **Echilibrul finanțării necesare pentru punerea în aplicare a strategiei nu a fost încă asigurat.**⁴⁹

⁴⁹ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-900-mec-2022_1.pdf

Bugetul total estimat al cadrului bugetar pe termen mediu pentru CFM 2025-2027 în vederea atingerii obiectivelor strategice și a asigurării realizării obiectivelor-cheie de politică este prezentat în Tabelul1 anexa 4.

Estimările actualizate pentru perioada 2025-2026 indică o creștere a cheltuielilor bugetare pentru educație în 2025 și 2026, cheltuielile fiind revizuite în urma punerii în aplicare a măsurilor de politică salarială.

De asemenea, cheltuielile pentru educație finanțate din proiecte finanțate din surse externe au fost revizuite și majorate ca urmare a atragerii de resurse suplimentare pentru punerea lor în aplicare. Suma estimată din surse externe reprezintă 7,7% în jurul valorii de 347 300 lei⁵⁰ pentru anul 2025.

Analiza relevă o scădere a procentului proiectelor de investiții estimate în totalul resurselor bugetului de stat cu 1,3 % pentru perioada 2025-2027, comparativ cu bugetul aprobat în 2024. Pentru 2025, procentul proiectelor de investiții a fost estimat la 0,6 %; pentru 2026 – la 0,2 %; iar pentru 2027 – 0,3 %.

O prioritate-cheie pentru perioada 2025-2027 este îmbunătățirea calității noilor propuneri de proiecte, planificarea bugetară, stabilirea priorităților, gestionarea și punerea în aplicare a proiectelor de investiții de capital public pentru a crește absorbția fondurilor interne și externe și pentru a reduce timpul necesar pentru finalizarea proiectelor și pentru a îndeplini cadrul juridic în vigoare al HG 684/2022 privind proiectele de investiții publice.⁵¹

3. Analiza guvernancei

3.1 Responsabilități și responsabilitate

3.1.1 Subsidiaritatea

În pofida reglementărilor explicite care promovează descentralizarea și a eforturilor de punere în aplicare a acestora, **MER păstrează în continuare o gamă extrem de largă de responsabilități funcționale** în comparație cu numărul limitat de angajați disponibili. (UNICEF, 2019b) Procesul de delegare a responsabilităților către entitățile subordonate nou-înființate este în tranziție, neexistând o delimitare clară a rolurilor și a cadrelor de colaborare cu instituțiile existente care au mandate similare (Ibid.). În calitate de organism central de conducere, MER își asumă competențe care ar

⁵⁰ <https://mf.gov.md/ro/buget/cadrul-bugetar-pe-termen-mediu>

⁵¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133707&lang=ro

putea fi delegate organismelor locale de conducere a educației. O examinare a listei agențiilor și instituțiilor subordonate⁵² relevă cazuri nejustificate de centralizare (de exemplu, Clubul de șah și dame din Chișinău este subordonat MER).

3.1.2 Modelul de guvernare subnațională

Caracterul volatil al peisajului politic din țară a exercitat o influență directă asupra arhitecturii și **guvernanței educației la nivel mezo**. Acest lucru a condus la perturbări în mai multe domenii-cheie, inclusiv: i) numirea șefilor departamentelor de învățământ raional/municipal și a directorilor instituțiilor de învățământ; ii) administrarea și iii) finanțarea instituțiilor. În unele cazuri, aceste procese/domenii sunt puternic marcate de criteriile de **aderare politică**, de sprijin și de loialitate, mai degrabă decât de capacități relevante, de gestionare eficientă și de responsabilitate.

În ceea ce privește modelul de guvernare „mixt” prezent în Moldova, care combină **descentralizarea și deconcentrarea**, departamentele menționate mai sus de la nivel regional se află într-o poziție sensibilă. Deși aceste organisme sunt responsabile de punerea în aplicare a politicii educaționale decise la nivel central, ele se află, de asemenea, efectiv sub conducerea consiliilor raionale alese. Acest lucru duce la o punere în aplicare nesatisfăcătoare pe teren, inclusiv din cauza interferențelor politice. **Reforma RESTART** a recentralizării – și anume transferul autorității asupra școlilor primare, gimnaziilor și liceelor de la nivelul regional al administrației locale la MER – este în curs de examinare în MER începând din iulie 2024 și, dacă va fi aprobată, ar putea începe să fie pusă în aplicare în 2026. Se preconizează că recentralizarea va simplifica procesele greoaie și va reduce interferența politică din partea autorităților publice locale, raționalizând astfel alocarea resurselor direct către școli.

În cele din urmă, lipsește în special o viziune strategică coerentă pentru consolidarea capacităților liderilor și ale personalului din cadrul organismelor educaționale specializate locale, împiedicând astfel dezvoltarea capacității instituționale a acestora. Conducătorii organismelor locale nu au sau au cunoștințe insuficiente indispensabile pentru buna guvernare a educației, astfel cum este definită în Codul educației, cum ar fi: Management și leadership; planificarea strategică; gestiunea financiară; evaluarea punerii în aplicare a politicilor educaționale la nivel mezo și micro, inclusiv

Hotărârea 52 Guvernului nr. 146 din 25.8.2021 privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației și Cercetării. [HG146/2021 \(legis.md\)](https://legis.md).

evaluarea politicilor bazată pe date concrete; Statistici privind educația; Analiza cost-beneficiu, impactul ex ante și ex post⁵³.

⁵³ Deși lipsesc studii tematice cuprinzătoare și evaluări cu privire la această chestiune, se pot obține informații din rapoartele ministerelor, din studiile legate în mod tangențial și din informațiile disponibile pe paginile web ale departamentelor/direcțiilor de învățământ regionale sau municipale, printre alte surse.

3.2 Viziunea strategică și rolul donatorilor

3.2.1 Cadrul de politică și punerea în aplicare

Cadrul politicii în domeniul educației din Moldova este sprijinit de un set solid de strategii, legi și alte acte normative, strategia de dezvoltare sectorială „Educație 2030” jucând un rol esențial în orientarea viziunii țării pentru abordarea provocărilor, eliminarea lacunelor și atingerea obiectivelor de dezvoltare educațională. Strategia sectorială ar trebui să servească drept bază pentru planificarea strategică și operațională a dezvoltării educației la nivel central și local. Cu toate acestea, identificarea a nouă obiective-cheie pentru strategia sectorială ridică problema stabilirii priorităților, cu atât mai mult cu cât finanțarea strategiei nu este asigurată pe deplin. În plus, pot fi observate **dificultăți în coordonarea cu planurile anuale de acțiune și în punerea în aplicare**. (Rayon Education Directorates' staff, 2024)

Pe lângă aceste discrepanțe dintre strategie și planurile de acțiune, alte motive pot explica faptul că **punerea în aplicare** a politicilor educaționale pe teren **rămâne** uneori **în urmă: există texte juridice-umbrelă**, dar detaliile privind aplicarea par să lipsească sau să fie, într-o anumită măsură, lăsate la latitudinea actorilor locali. Aceasta ar putea fi una dintre explicațiile pentru **importanța deosebită a „factorului uman”** în Moldova.

3.2.2 Cadrul socio-cultural și influența acestuia asupra sistemului educațional

Copilul în societatea moldovenească și viziunea educației: viziunea societății moldovenești asupra educației pare să pună accentul pe disciplină și pe un sistem orientat spre instruire deja în învățământul preșcolar, care este orientat spre învățământul primar, deosebit de evident în anul preșcolar.

Activitățile extrașcolare sunt o completare importantă (istorică, culturală) a educației formale.

În ceea ce privește digitalizarea, dincolo de problema disponibilității inegale între zonele urbane și cele rurale, există problema mentalității care poate împiedica educația digitală (accesul liber în comparație cu echipamentele/camerele închise cu cheia).

3.2.3 Sprijinul donatorilor

Sprijinul din partea donatorilor este esențial pentru finanțarea punerii în aplicare a reformelor; cu toate acestea, se pare că este necesară armonizarea/alinierea viziunii și/sau a normelor acestora, după cum ilustrează exemplul sprijinului pentru optimizarea rețelei școlare. **Grupul pentru educație locală (LEG)**, care reunește principalii parteneri de dezvoltare - care pare să fie utilizat în principal,

până în prezent, pentru schimbul de informații cu privire la intervențiile donatorilor respectivi și mai puțin pentru colaborarea directă sau sinergiile dintre programe - oferă un cadru de coordonare promițător și un nivel pentru instituirea unei monitorizări oficiale a reformelor.

3.2.4 Integrarea europeană

MER se află în prezent într-un **proces dificil de analiză a acquis-ului UE** în domeniile legate de educație, cu un accent deosebit pe capitolul 26 privind educația și cultura și pe capitolul 25 privind știința și cercetarea. Problemele deja identificate se referă la recunoașterea calificărilor, legislația privind tineretul (sub forma directivelor care urmează să fie transpuse în sistemul național) și accesul copiilor migranți și aparținând minorităților etnice la sistemul moldovenesc.

3.3 Utilizarea datelor de-a lungul ciclului de elaborare a politicilor

3.3.1 Principalele provocări în materie de guvernare/gestionare care ar trebui să fie documentate prin date

Diferitele provocări principale legate de guvernarea sistemului de învățământ trebuie să fie documentate pe baza unei analize a datelor dezagregate, pentru a orienta deciziile de politică. Două au fost documentate: gestionarea cadrelor didactice și planificarea furnizării de educație

- Managementul profesorilor: Datele detaliate privind cadrele didactice din fiecare școală, în funcție de materiile predate, de calificare și, dacă este posibil, de volumul de muncă din perioada de predare, sunt esențiale pentru o analiză adecvată a problemelor legate de desfășurarea și subutilizarea cadrelor didactice (legate de școlile secundare mici). Aceste dimensiuni sunt dovezi importante pentru a sprijini optimizarea rețelei școlare, precum și pentru a îmbunătăți eficiența cheltuielilor publice pentru cadrele didactice.

Planificarea furnizării de educație (sau optimizarea rețelei școlare): Problemele demografice, în special exodul rural, au condus la existența a numeroase „școli mici”, în special în zonele rurale, solicitând o reflecție în direcția optimizării rețelei școlare pentru a asigura o calitate educațională egală pe întreg teritoriul, fără a pune în pericol accesul. Microplanificarea bazată pe date geospațiale privind localizarea școlilor și a populației este esențială pentru a sprijini conceperea și monitorizarea unei reforme atât de importante și a modalităților de punere în aplicare a acesteia (rute de transport, cămine etc.). În plus, analizele nevoilor în materie de competențe de pe piața forței de muncă nu orientează suficient adaptarea ofertei de EFP și de învățământ superior.

3.3.2 Sistemul informațional de management al educației

EMIS (**SIME**) din Moldova este în curs de dezvoltare de ani de zile, existând module suplimentare privind EFP și învățământul preșcolar, altele decât învățământul general. Cu toate acestea, portalul nu este pe deplin operațional, iar modulul pentru învățământul superior este încă în curs de dezvoltare. În orice caz, se preconizează că EMIS va deveni singura sursă de date administrative privind educația până în 2025, (ICT Department of MER, 2024) care este în sine scopul EMIS, dar pare ambițios ca obiectiv pe termen atât de scurt.

Printre problemele rămase, părțile interesate au identificat neconcordanțe între datele colectate de la BNS, de la serviciile de protecție socială și de la Ministerul Finanțelor. Absența interoperabilității bazelor de date are diverse implicații; în ceea ce privește serviciile de protecție socială, aceasta împiedică buna articulare a măsurilor între ministerele responsabile, precum și continuitatea în gestionarea cazurilor. În ceea ce privește datele financiare și bugetare, aceasta împiedică efectuarea unor analize esențiale ale cheltuielilor publice și monitorizarea echității și eficienței resurselor publice.

Datele disponibile online prezintă numeroase neconcordanțe între diferitele tabele, în ceea ce privește structura și datele în sine, ceea ce face ca utilizarea să fie dificilă și nefiabilă. De exemplu, datele pentru fiecare instituție indică cantități mari de date lipsă sau incoerente: 464 de școli au prezentat un număr de elevi de peste trei ori mai mare decât numărul de locuri disponibile; 93 % dintre profesori nu dispun de informații cu privire la gradul lor de predare etc. În timp ce tabelele statistice par să utilizeze estimări pentru aceste date lipsă, lipsa de corespondență dintre tabelele agregate și cele dezagregate face dificilă utilizarea datelor.

Prin urmare, precum și din alte motive legate de capacitatea instituțională și/sau de cultură, volumul mare de date colectate și compilate este puțin analizat și utilizat pentru deciziile de politică. Bogăția de informații disponibile în EMIS, dacă este bine gestionată și analizată, ar putea constitui o bază solidă pentru un proces decizional bazat pe dovezi.

3.3.3 Monitorizarea eforturilor de dezvoltare ecologică și durabilă a sistemului de învățământ

Strategia națională „Moldovan European 2030” încurajează parteneriatele la nivel local pentru a dezvolta servicii comunitare relevante pentru a aborda diverse vulnerabilități și riscuri sociale, pentru a reduce riscurile schimbărilor climatice.

Proiectele de eficiență energetică au fost realizate în cadrul programului național „Satul european” pentru perioada 2024-2028 și al altor proiecte între guvern și partenerii donatori. Pe baza unui audit

energetic, diferite instituții, inclusiv școli, grădinițe din comunitate, au beneficiat de măsuri de eficiență energetică.

Casetă8: De la grupuri de reflecție cu profesori și reprezentanți ai Departamentului Educației

„Școala noastră este o școală mare. În școală sunt 750 de copii. Avem mulți copii în școala noastră din satele vecine. Școala noastră a beneficiat de măsuri de eficiență energetică, cum ar fi panouri solare, încălzire eficientă a clădirii. Aceste măsuri au redus semnificativ facturile la gaze și au îmbunătățit condițiile de educație, făcându-le mai confortabile pentru elevi și profesori.”

profesoară

„În procesul de punere în aplicare a proiectelor de eficiență energetică, Curtea s-a confruntat cu dificultăți în ceea ce privește lucrările de renovare. Aceasta depinde de agentul economic selectat, dar există întârzieri frecvente.”

Un număr de 46 de școli vor beneficia de lucrări de renovare pentru a asigura standarde de eficiență energetică. Modernizarea va fi realizată în cadrul proiectului Tranziția durabilă către eficiența energetică în Republica Moldova (STEEM). Acesta are un buget total de 54,5 milioane USD, din care 50 de milioane urmează să fie furnizate de BIRD sub formă de împrumut, iar 4,5 milioane USD reprezintă un grant. Instituțiile de învățământ beneficiare au fost selectate în parteneriat cu Ministerul Educației și Cercetării, lista cuprinzând cele 35 de școli model.

În pofida eforturilor considerabile depuse în direcția tranziției verzi în educație, inclusiv a programelor și proiectelor dintre guvern și partenerii donatori de îmbunătățire a eficienței energetice a infrastructurii instituțiilor de învățământ, de adoptare a bunelor practici în ceea ce privește dezvoltarea durabilă a mediului școlar, precum și de introducere de noi subiecte și module care abordează subiecte relevante pentru dezvoltarea durabilă și schimbările climatice, până în prezent nu există date statistice disponibile care să poată urmări progresele înregistrate în ceea ce privește punerea în aplicare a acțiunilor de promovare a creșterii verzi și a dezvoltării durabile în sistemul educațional din Moldova.

3.4 Capacitatea instituțională

3.4.1 „factorul uman”

Capacitatea instituțională limitată rămâne una dintre cele mai grave constrângeri pentru buna funcționare a sectorului public și pentru dezvoltarea durabilă și favorabilă incluziunii. Actualizarea sistematică a diagnosticului de țară pentru Moldova (Banca Mondială, 2021) și evaluarea gradului de pregătire pentru educația digitală (Banca Mondială, 2021-2022) au identificat faptul că dezvoltarea Moldovei continuă să fie împiedicată de **gubernanța defectuoasă**, de presiunea politică exercitată de interese legitime și de politizarea mandatelor de reglementare. Gubernanța reprezintă o provocare nu numai la nivel național, ci și la nivel sectorial, unde furnizarea de servicii publice esențiale este împiedicată de performanța sub nivelul optim a instituțiilor-cheie. Consolidarea sistemelor și a instituțiilor, inclusiv prin **consolidarea capacităților și digitalizare**, reprezintă o prioritate-cheie pentru guvern și este esențială pentru punerea în aplicare a agendei sale de reformă. În plus, **sunt necesare eforturi pentru a construi sisteme și instituții care să se alinieze la cerințele UE.**

În contextul unei capacități instituționale limitate și al lipsei unor mecanisme clare de coordonare interinstituțională, capacitatea de inițiativă a persoanelor fizice este esențială pentru buna funcționare a sistemului. Așa-numitul „**factor uman**”, și anume importanța individului, este menționat frecvent ca jucând un rol-cheie în Moldova la toate nivelurile, de la guvernul central la școli și în multe domenii. Aceasta înseamnă că multe aspecte ale funcționării sistemului de învățământ depind de inițiativa, voința și spiritul antreprenorial al practicienilor săi (ca o consecință a legăturilor lipsă sau, uneori, a normelor). Printre exemple se numără mobilizarea partenerilor de dezvoltare în jurul școlii sau continuitatea protecției sociale a copiilor. Pe de altă parte, în medie, implicarea comunității, mai degrabă decât a individului, este o provocare. (Civil Society Organisations in education, 2024) Majoritatea părinților manifestă un interes scăzut pentru implicarea activă în activitățile școlare, iar administrațiile publice locale tind să escaladeze problemele școlare către autoritățile administrative superioare, percepând școala ca aparținând mai degrabă districtului sau guvernului decât comunității. (Gremalschi, 2017) Înțelegerea modului de recompensare și extindere a inițiativelor bune și a implicării la nivel individual și comunitar, abordând în același timp legăturile lipsă de la nivel central, este esențială pentru gubernanța eficientă a sistemului educațional din Moldova.

3.4.2 Optimizarea rețelei școlare și școlile model

Datele privind dimensiunile școlilor și claselor evidențiază necesitatea de a continua cu un anumit grad de optimizare a rețelei școlare. Cu toate acestea, având în vedere sensibilitatea politică a

acestei chestiuni, se pare că se pune accentul pe o epuizare „naturală” a școlilor mici, care ar împiedica familiile să aleagă să își trimită copiii la școli de mai bună calitate din împrejurimi, și anume școlile-model nou înființate. Verificarea realismului acestei ipoteze necesită o evaluare precisă a posibilelor condiții și impedimente, inclusiv în ceea ce privește serviciile de transport, securitatea și siguranța (percepute) în drum spre școală etc.

La începutul anului 2024, MER a lansat un proiect național de instituire a unei **rețele de școli-model** în țară prin renovarea și dotarea completă a 35 de instituții de învățământ general, câte una pentru fiecare raion. (UNICEF, 2024) Obiectivul este de a spori accesul la o educație de calitate pentru elevii care provin din medii defavorizate, în special pentru cei care provin din **comunități rurale mici** (Ibid.). Ideea este ca părinții să își transfere în mod voluntar și treptat copiii de la școli mici, rurale, la școli model, permițându-le astfel să aibă acces la instituții care oferă o calitate mai bună a educației. În același timp, închiderea treptată a școlilor mici care ar rămâne fără elevi ar duce la **optimizarea rețelei școlare**. Deși reforma este cuprinzătoare, incluzând **stimulente financiare** pentru transportul cadrelor didactice și al elevilor, părinții rămân preocupați de faptul că copiii lor fac naveta și sunt discriminați în școlile-model. În plus, reprezentanții organizațiilor societății civile ridică problema eșecurilor din trecut în ceea ce privește sistemele de transport gestionate de autoritățile publice locale (ALP), posibila alocare necorespunzătoare a fondurilor care favorizează infrastructura în detrimentul resurselor umane și îndoielile cu privire la faptul că această reformă, având în vedere costurile sale ridicate, ar trebui să aibă prioritate față de alte măsuri (de exemplu, investițiile în programele post-școlare). În mod similar, partenerii pentru dezvoltare subliniază importanța de a nu adânci inegalitățile existente, de a dezvolta capacitățile pedagogice și principale - inclusiv modalități de predare noi și favorabile incluziunii - asigurând responsabilitatea și comunicarea eficace cu părțile interesate, precum și de a utiliza guvernarea democratică a școlilor ca factori determinanți ai succesului reformei. Elaborarea unor scenarii paralele și a unor măsuri tranzitorii pentru școlile non-model ar trebui, de asemenea, să fie un aspect care trebuie analizat în continuare.

Casetă9: De la diferite grupuri de reflecție

„În satul nostru există doar școli primare. Nu avem gimnaziile și Licee în satul nostru, de aceea copilul meu merge la școală în satul Lungu, în Florești. Există doar avantaje de a participa la o școală mai mare. Clasele sunt bine echipate. Există profesori pentru toate materiile școlare”

Întreprindere-mamă

„Al treilea copil al meu a frecventat Liceul din Anenii Noi. Îi place să meargă la școală. Merge la școală cu autobuzul în fiecare zi. Aș dori să menționez că șoferul autobuzului este foarte politicos și știe cum să comunice cu copiii.”

Întreprindere-mamă

Aspecte legate de transport, inclusiv pentru activități extrașcolare și copii cu nevoi speciale:

„Venim la școală din satul vecin, iarna era zăpadă. Ultima dată când copilul meu nu a putut veni la școală timp de o săptămână, deoarece drumurile erau înzăpezite. La școala noastră, există două microbuze pentru transportul copiilor. Două căi nu sunt suficiente pentru a transporta copiii la școală. Copiii din satele mai îndepărtate trebuie să intre în microbuz la ora 07:30. Iarna, când se întunecă mai devreme, este foarte dificil să trimiți copiii la școli dintr-o altă localitate.”

Părinți

„Copilul meu nu poate rămâne pentru activități extrașcolare, deoarece autobuzul pleacă mai devreme. Nu există transport public pentru întoarcerea acasă” (Părinți) „Lipsa accesului la transport este o problemă care limitează participarea elevilor la activități extrașcolare: Copiii trebuie să plece cu autobuzul după ore. Dacă un copil dorește să întârzie, va avea nevoie de un alt mod de transport.”

Reprezentant al Serviciului de Asistență Psihopedagogică

„În școala noastră, 70 % dintre copii provin din mediul rural. Copiii a căror localitate este la 5 km distanță, trebuie să se trezească pentru școală la ora 7 dimineața, deoarece autobuzul face două călătorii dus-întors dimineața. Nu există suficiente autobuze, o parte din părinți, aduc copiii cu propriul transport. Avem un autobuz mic cu 16 locuri. Autobuzul face două rute pentru a aduce copiii la gimnaziu, Locurile sunt limitate în autobuz. Este necesar să se acorde prioritate sarcinilor de soluționare a acestei probleme.”

Director de școală

„Copiii cu nevoi educaționale speciale și/sau cu handicap pot întâmpina dificultăți în ceea ce privește schimbarea, inclusiv mutarea într-o școală nouă. Schimbarea mediului școlar îi poate face neliniștiți. Nu toți profesorii dintr-o școală mare vor fi conștienți de dificultățile copilului”

Reprezentant al Serviciului de Asistență Psihopedagogică

„Copiii cu nevoi educaționale speciale și/sau cu handicap cu incluziune parțială se vor confrunta cu dificultăți în ceea ce privește transportul din cauza faptului că autobuzele școlare pleacă la o anumită oră”.

Nu există autobuze școlare adaptate pentru copiii cu handicap fizic”

Reprezentant al Serviciului de Asistență Psihopedagogică

„Implicarea părinților în școală are un sens semnificativ pentru a răspunde nevoilor copiilor cu handicap. Din cauza lipsei transportului, va fi mai dificil ca părinții copiilor cu nevoi educaționale speciale și/sau cu dizabilități să fie implicați în viața școlară. În cazul în care părinții provin dintr-o altă localitate, aceștia preferă, de obicei, să se conecteze online pentru reuniunile de conferință ale părinților.”

Reprezentant al Serviciului de Asistență Psihopedagogică

Un număr limitat de școli oferă mese gratuite tuturor copiilor:

„Nu toate școlile oferă mese gratuite tuturor copiilor, indiferent de venitul familiei (inclusiv copiilor cu nevoi educaționale speciale/cu handicap care frecventează Centrele de resurse pentru educație favorabilă incluziunii)”

Reprezentant al Serviciului de Asistență Psihopedagogică

3.4.3 Managementul profesorilor

Cele mai evidente limitări ale ciclului de management al cadrelor didactice din Moldova au fost evidențiate în analiza inegalității: Sistemul se confruntă cu **un deficit de cadre didactice** din cauza **provocărilor în materie de recrutare** și a pensionărilor legate de **îmbătrânirea forței de muncă din învățământ. Migrarea cadrelor didactice în străinătate**, împreună cu lipsa de atractivitate a profesiei de cadru didactic și, în consecință, **cu aflusul scăzut de noi intrări**, a creat un deficit considerabil în învățământul general, estimat la 2 140 de cadre didactice până în 2022 (un total de 7 000 de cadre didactice lipsesc din sistemul de învățământ) (SURSA). În 2022, a existat o cerere de 1 345 de posturi didactice, însă numai 611 persoane au absolvit, ceea ce a dus la o **acoperire de numai 45 %**. Lacunele devin și mai pronunțate atunci când se iau în considerare domenii specifice. În paralel, managementul bazat pe **performanță al cadrelor didactice este limitat în Moldova. Politica** salarială are un caracter generalizat și nu se corelează în mod direct sau insuficient cu criteriile de performanță specifice. Aceasta înseamnă că simpla majorare a salariilor cadrelor didactice nu îmbunătățește în mod automat calitatea educației, iar atingerea obiectivelor de calitate a educației nu poate fi realizată fără sisteme de stimulente suplimentare. Lipsa unei abordări strategice și bine structurate a certificării și a evoluției în carieră reflectă o altă problemă de guvernare prezentă în sistemul de învățământ. În multe cazuri, participarea cadrelor didactice și a directorilor unităților de învățământ la cursurile de dezvoltare profesională se bazează mai degrabă pe propriile preferințe decât pe o evaluare reală a nevoilor lor de dezvoltare profesională sau a nevoilor de învățare ale elevilor lor. De asemenea, nu este clar în ce măsură participarea cadrelor didactice și a directorilor unităților de învățământ la formări și cursuri de dezvoltare profesională răspunde priorităților de îmbunătățire ale școlilor.⁵⁴ Accentul pus pe certificarea creșterilor salariale,

⁵⁴ O evaluare a dezvoltării profesionale a cadrelor didactice și a directorilor unităților de învățământ, precum și a curriculumului și a resurselor de învățare din Republica Moldova.

mai degrabă decât pe dezvoltarea competențelor, evidențiază o deficiență a sistemului actual (profilul de țară al sistemului de gestionare a cadrelor didactice ETF, 2024).

Sistemul actual **nu dispune de o abordare cuprinzătoare în materie de dezvoltare profesională. Metodele tradiționale de predare** persistă în formarea cadrelor didactice înainte de începerea serviciului, cu un accent puternic pe conținutul teoretic. Această abordare nu reușește să implice în mod suficient metode de predare care să acorde prioritate nevoilor elevilor, părinților și comunităților. (Cerbușca, 2020a) **Profesorii EFP, în special, au competențe de predare mai puțin moderne** pentru a oferi abordări orientate spre acțiune, pentru a inova și pentru a răspunde rapid cerințelor noilor tehnologii. În ceea ce privește formarea la locul de muncă, mulți educatori consideră că cursurile obligatorii pentru obținerea diplomelor sunt doar un mijloc de a asigura creșterii salariale, în loc să le recunoască ca instrumente esențiale pentru promovarea avansării profesionale. (Beara & Petrović, 2020) În EFP, majoritatea programelor de formare continuă a cadrelor didactice nu sunt adaptate la specificul predării profesionale și nici la nevoile cadrelor didactice din EFP. (Vodita, Ionascu-Cuciuc, & Hincu, 2022) **Învățământul superior pedagogic** se străduiește să se adapteze la schimbările societale, ceea ce face dificilă satisfacerea nevoilor și intereselor tinerilor. Metodele tradiționale de predare persistă în formarea inițială a cadrelor didactice, cu un accent puternic pe conținutul teoretic. Această abordare nu reușește să implice elevii suficient ca participanți activi și responsabili în propria lor învățare. Există o lipsă de explorare a metodelor de predare care acordă prioritate nevoilor elevilor, părinților și comunităților (ETF, 2024)⁵⁵

Directorii în general și în educația și formarea profesională sunt adesea persoane care **funcționează mai degrabă ca administratori locali** decât ca manageri profesioniști ai instituției de învățământ. Provocarea conducerii școlilor reflectă guvernanta slabă, în special în ceea ce privește modul în care este structurată gestionarea școlilor. La nivelul învățământului general, principiul „o clădire – un cap” limitează flexibilitatea și eficacitatea, afectând astfel responsabilitățile și obligațiile managerilor⁵⁶, și arată o lipsă de atenție față de modelele de guvernanta adaptivă (ProDidactica, 2016).

În ciuda eforturilor ample și a punerii în aplicare a măsurilor de stimulare, **statutul social al cadrelor didactice și al profesiei de cadru didactic este în scădere treptată din cauza** diversilor factori economici, sociali și culturali. Profesorii sunt influențați de percepțiile societății

⁵⁵ [ETF 2024. Profilul de țară al sistemului de gestionare a cadrelor didactice.](#)

Dezvoltarea resurselor ⁵⁶ umane în educație: de la idei strategice la acțiuni durabile. Studiu elaborat în cadrul proiectului tematic, cu sprijinul financiar al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă, oferit prin intermediul Fundației Soros-Moldova http://prodidactica.md/wp-content/uploads/2017/07/Dezvoltarea_resurselor_umane_%C3%AEn_educa%C8%9Bie.pdf.

potrivit cărora predarea este o profesie slab compensată, cu oportunități limitate de avansare profesională. (Negură, 2018)

Datele individuale legate de școală privind cadrele didactice, inclusiv posturile vacante în funcție de subiect, teritoriu etc. și informațiile financiare privind salariile nu sunt integrate în mod cuprinzător și/sau analizate la nivel global în EMIS, ceea ce ridică dificultăți în promovarea reformelor bazate pe dovezi pentru cadrele didactice.

Abordarea deficitului de cadre didactice, în special în zonele rurale, este o prioritate pentru MER. Există **mai multe măsuri în vigoare pentru a spori atractivitatea profesiei de cadru didactic**: (i) cazare gratuită și utilități în sezoanele reci pentru profesorii care lucrează în mediul rural, (ii) o sumă forfetară de 200 000 MDL acordată în două tranșe pentru primii cinci ani de viață profesională a specialiștilor din sistem, (iii) o bursă dublă pentru absolvenții universităților pedagogice, (iv), o scădere a volumului de muncă de până la 75% pentru profesorii tineri, (v) o schemă de recalificare gratuită, (vi) o schemă de mentorat organizată de NIEL pentru profesorii tineri și cei care se mută în școli mai mari sau model și (vii), sprijin metodologic pentru planificarea pe termen lung și scurt. Rămâne de analizat cât de **cuprinzătoare** sunt măsurile, inclusiv **baza lor de date** și **mecanismele de monitorizare** avute în vedere pentru evaluarea eficacității și eficienței acestora. În plus, **adunarea cadrelor didactice** – utilizată până în prezent ca instrument de consultare sau ca forum pentru a anunța schimbările – ar putea deveni un canal sistematic de dezbateră a problemelor cadrelor didactice și de **participare a acestora la procesul decizional**.

3.5 Digitalizarea sistemului educațional și în cadrul acestuia

(2022) Evaluarea de către Banca Mondială a educației digitale în Republica Moldova arată că gradul de pregătire a sistemului educațional pentru transformarea digitală este clasificat în prezent ca **fiind emergent**, aceasta fiind a doua etapă din cele patru niveluri de evaluare a pregătirii pentru educația digitală de la nivelul latent la cel avansat.

Infrastructura digitală și mediul. Una dintre principalele provocări pentru digitalizare în sectorul educației din Republica Moldova este **infrastructura și echipamentele TIC învechite**. Lipsa accesului la internet, în special în zonele rurale, limitează disponibilitatea resurselor TIC în scopuri educaționale. În plus, resursele financiare nu sunt alocate suficient pentru furnizarea de asistență tehnică și întreținerea infrastructurii în școli. În cele din urmă, practica abonării la software de sistem, la aplicații generale și la software educațional de la furnizori specializați nu este încă adoptată pe scară largă. (Coșuleanu, Grecu, & Țurcan, 2023)

Casetă10: Focus grup cu profesorii

„În școala noastră lipsesc calculatoarele de nouă generație. Calculatoarele din școala noastră sunt folosite în principal pentru lecții de informatică. În școlile noastre nu există laptopuri. Am predat subiectul opțional: design grafic, care necesita un laptop, unde pot fi instalate programe speciale. Elevii au fost foarte motivați să participe la acest subiect. Dar pentru că nu existau laptopuri în școală, subiectul a fost anulat”.

Competențele cadrelor didactice, pedagogiile și impactul asupra cursanților. Deși s-au înregistrat unele progrese, MER (2023) estimează că **un număr relativ mare de educatori (aproximativ 40 %) rămân sceptici cu privire la impactul tehnologiilor informației**, în special asupra îmbunătățirii rezultatelor învățării. Programele de formare pentru profesori nu au fost încă actualizate în conformitate cu *Cadrul competențelor digitale pentru cadrele didactice*. Formarea se axează în continuare pe conceptul „învechit” de alfabetizare digitală a personalului didactic, care ar trebui să fie transferat către **pedagogia digitală** pentru promovarea învățării durabile. (Institutul de Politici Publice, 2021) În același timp, există disparități în ceea ce privește formarea cadrelor didactice la diferite niveluri de educație. EFP se confruntă cu un deficit critic de personal TIC dedicat și calificat. (ETF, 2019) Abundența informațiilor online ridică problema autoinstruirii. Prin urmare, este esențial să se includă module privind autoinstruirea adecvată în programele de formare continuă a cadrelor didactice. (Cerbușca, 2020b)

Digitalizarea conținutului educațional. Transformarea materialelor educaționale (manuale, orientări, teste de evaluare, portofolii de învățare etc.) în format digital, împreună cu crearea de resurse digitale, este esențială pentru progresul educației. Se estimează că doar 27 % din conținutul educațional este accesibil online studenților, profesorilor și altor utilizatori ai învățământului general din Moldova. (Cerbușca, 2020b) În plus, aceasta se referă în principal la disponibilitatea versiunilor digitale ale documentelor (în PDF), nu la resursele de sprijin concepute digital. În plus, există o lipsă de ghiduri metodologice care să contribuie la navigarea eficace prin intermediul mai multor resurse online și la utilizarea adecvată a acestora (Ibid.).

Măsuri de politică, finanțare și guvernare pentru digitalizarea sistemelor de învățământ

Abordarea fragmentată a digitalizării. Strategiile și planurile de digitalizare nu sunt suficient de aliniate și, mai important, nu există mecanisme clare de monitorizare și măsurare a impactului. (World Bank, 2022) Digitalizarea educației ar trebui să se extindă dincolo de limitele sectorului și să interacționeze cu economia, piața forței de muncă, infrastructura etc. În plus, până în prezent, intervențiile strategice și operaționale s-au axat în principal pe învățământul general. De exemplu, datele oficiale privind digitalizarea formării la locul de muncă a cadrelor didactice nu sunt colectate/publicate pentru EFP și învățământul superior, ci numai pentru învățământul general. (ETF, 2019) Digitalizarea educației ca proces integrat și de calitate nu poate fi realizată fără a lua în considerare alte niveluri de educație și abordări transsectoriale.

Siguranța copiilor online. Digitalizarea educației este însoțită de expunerea tot mai mare a copiilor la **riscurile existente în mediul online**, dar și la proliferarea comportamentelor iresponsabile, cum ar fi **hărțuirea cibernetică**. În Moldova există reglementări pentru a proteja copiii și tinerii de aceste pericole. Cu toate acestea, reglementările rămân în vigoare din cauza gradului limitat de conștientizare în rândul disciplinelor educaționale și al publicului larg cu privire la pericolele online, precum și din cauza lipsei de aliniere la standardele internaționale, în special în câteva domenii slabe. (USAID, 2022) În primul rând, nu există mecanisme explicite pentru raportarea conținutului ilegal online într-un stadiu incipient. În al doilea rând, formarea cadrelor didactice nu dispune de module dedicate privind siguranța online. În cele din urmă, colaborarea dintre entități și profesioniști este insuficientă, împiedicând o abordare holistică și multidisciplinară a cazurilor.

Recomandări

1. Reforme ale sistemului școlar și școli model

Domeniul de aplicare al recomandării: Analiza holistică a școlilor mici

- **Obiectiv:** Îmbunătățirea eficienței și a calității în școlile mici prin alocarea optimizată a resurselor.
- **Acțiuni și calendar:**
 - *Pe termen scurt/mediu (2025, primele 9 luni):*
 - Efectuarea unei analize geografice și financiare a școlilor mici, inclusiv cartografierea și evaluările finanțării înainte și după punerea în aplicare a formulei de finanțare, ținând seama de modificările de înscriere față de noul an școlar 2025/26
 - Completați analiza, evaluați rezultatele și oferiți recomandări care pot fi puse în aplicare

Domeniul de aplicare al recomandării: Transport fiabil și echitate în accesul la școlile model

- **Obiectiv:** Asigurarea accesului echitabil la școli model pentru toți elevii, în special pentru cei din zone îndepărtate.
- **Acțiuni și calendar:**
 - *Pe termen scurt (2025):*
 - Realizarea unui studiu de fezabilitate privind nevoile de transport în colaborare cu autoritățile locale și consiliile școlare.
 - Acordați atenție efectului potențial de discriminare pentru copiii care provin din zone îndepărtate și explorați necesitatea unor stimulente suplimentare (de exemplu, hrănirea în școli, internatul...)
 - *Pe termen mediu (1-2 ani):*
 - Asigurarea finanțării și a programelor-pilot de transport în regiunile cu nevoi identificate.
 - Să monitorizeze îndeaproape operațiunile școlilor model în primii trei ani pentru a evalua și a aborda orice efecte ale discriminării.

-
- *Pe termen lung (2027):*
 - Efectuarea unui proces cuprinzător de revizuire și revizuire, condus în comun de MER și de principalii parteneri de dezvoltare, cu implicarea părților interesate, constatările putând conduce la integrarea schemei de transport într-un pachet de stimulente/cadru de sprijin mai cuprinzător pentru familii

Domeniul de aplicare al recomandării: Îmbunătățirea mediului de învățare la școală

- **Obiectiv:** Îmbunătățirea infrastructurii digitale și a accesului la acestea și extinderea inițiativelor de tranziție verde în școli
- **Ațiuni și calendar:**
 - *Pe termen scurt (2025, septembrie):*
 - prin colaborare interministerială, să ofere un stimulent furnizorilor de internet pentru a crește acoperirea internetului de mare viteză la o cotă decisă (% care urmează să fie discutat) de școli rurale prin investiții specifice și parteneriate public-privat. Să acorde prioritate regiunilor cu cele mai semnificative lacune în materie de conectivitate pentru a asigura un acces digital echitabil.
 - Efectuați o evaluare a impactului asupra mediului pentru școli pentru a identifica domeniile de îmbunătățire a eficienței energetice, a gestionării deșeurilor și a conservării apei.
 - *La jumătatea perioadei (septembrie 2026):*
 - furnizarea de dispozitive digitale (de exemplu, tablete, laptopuri) pentru cel puțin 70 % dintre elevii din zonele defavorizate prin intermediul unui program subvenționat de guvern, în special pentru școlile cu niveluri ridicate de sărăcie economică și pentru populațiile vulnerabile.
 - Lansarea unei inițiative privind școlile verzi, în parteneriat cu comunitățile locale și cu donatorii, pentru a moderniza aproximativ 100 de școli cu infrastructură eficientă din punct de vedere energetic, sisteme durabile de alimentare cu apă și sisteme de reciclare, acordând prioritate școlilor din zonele vulnerabile la schimbările climatice.

- *Pe termen lung (2027/28):*

- Să stabilească un obiectiv pentru 50 % dintre școli de a pune în aplicare practici ecologice de bază până în 2027/28.

2. Recrutarea și dezvoltarea cadrelor didactice

Domeniul de aplicare al recomandării: Stimulente pentru profesori și recrutare

- **Obiectiv:** Dezvoltarea unui sistem de compensare cuprinzător, competitiv și echitabil (care să combine salariile și stimulentele) pentru a atrage și a păstra profesorii de calitate.
- **Acțiuni și calendar:**
 - *Pe termen scurt (2025, 6-12 luni):*
 - Realizarea unui studiu cuprinzător al sistemului de sprijin financiar al cadrelor didactice, care să includă atât o analiză detaliată a salariilor, cât și un pachet de stimulente, evitând abordările fragmentate și ajustările izolate
 - Efectuarea unei analize calitative, prin interviuri și focus grupuri, a factorilor determinanți ai retenției, dincolo de aspectele financiare
 - *Pe termen mediu (1-2 ani)*
 - Punerea în aplicare a unui sistem de stimulente competitiv actualizat, bazat pe aceste constatări.
 - Stabilirea unei strategii de păstrare, care să vizeze o reducere cu 20 % a cifrei de afaceri, în zonele insuficient deservite, prin furnizarea de sprijin pentru locuințe și, pe cât posibil, prin stimulente financiare suplimentare legate de vechimea în muncă și de oportunitățile de avansare în carieră

Domeniul de aplicare al recomandării: Formarea, sprijinirea și implicarea cadrelor didactice

- **Obiectiv:** Consolidarea competențelor digitale și de altă natură, precum și a angajamentului cadrelor didactice, în special în domeniile insuficient deservite.
- **Acțiuni și calendar:**
 - *Pe termen scurt (2025)*
 - Dezvoltarea Adunării profesorilor într-un canal sistematic pentru discutarea problemelor profesorilor și participarea acestora la procesul decizional

- Elaborarea și implementarea unui program național de formare a cadrelor didactice axat pe competențele digitale și educația incluzivă, cu sesiuni anuale, acordând prioritate cadrelor didactice din zonele rurale.
- *Pe termen mediu (începând cu 2026)*
 - Introducerea unui program specific de dezvoltare profesională, inclusiv a unor sesiuni anuale de formare digitală, pentru cadrele didactice din zonele îndepărtate, cu un obiectiv de participare a cadrelor didactice de 80 % și, eventual, a unor praguri pentru cadrele didactice cu o vechime mai mare

3. Sprijin pentru copiii vulnerabili și educația favorabilă incluziunii

Domeniul de aplicare al recomandării: Conceptul și datele privind copiii vulnerabili

- **Obiectiv:** Stabilirea unei definiții unificate a vulnerabilității și integrarea acesteia în EMIS pentru o monitorizare și o direcționare adecvată a resurselor.
- **Acțiuni și calendar:**
 - *Pe termen scurt (2025, primele 6 luni)*
 - Standardizarea definiției vulnerabilității cu ajutorul serviciilor sociale
 - Integrarea în EMIS a datelor dezagregate în funcție de sex, vârstă, locație și alte variabile care să permită o mai bună înțelegere a profilului de vulnerabilitate al copiilor.
 - *Pe termen mediu (2025/2026):*
 - Să aloce fonduri specifice (suplimentare) pentru programele care vizează copiii vulnerabili și defavorizați.

Domeniul de aplicare al recomandării: Cadre de coordonare multipartite pentru copiii refugiați

- **Obiectiv:** Consolidarea colaborării între țări și între ministere pentru a sprijini copiii refugiați.
- **Acțiuni și calendar:**

- *Pe termen scurt (2025, primele 6 luni)*
 - Consolidarea coordonării naționale între educație și serviciile sociale prin cadre formalizate.
 - Instituirea unui mecanism de coordonare transnațională, eventual interministerială, pentru monitorizarea copiilor refugiați ucraineni și stabilirea de contacte cu aceștia.
- *Cronologie: Imediat (0-6 luni)* – Înființarea unui grup operativ, care să asigure coordonarea între țări.
- *Pe termen mediu (1 an)* – Dezvoltarea unui sistem de monitorizare continuă pentru a asigura satisfacerea nevoilor refugiaților și accesul copiilor la școală
- *Pe termen mediu (2025/2026)*
 - Asigurarea unei gestionări coordonate a cazurilor, explorarea posibilității de a utiliza instrumente digitale comune pentru gestionarea cazurilor și evaluarea eficacității noului cadru operațional.

Domeniul de aplicare al recomandării: Siguranța copiilor, la școală și online

- **Obiectiv:** Prevenirea situațiilor de risc pentru copii și crearea unui cadru cuprinzător de siguranță pentru copii, online și la școală
- **Acțiuni și calendar:**
 - *Pe termen scurt (primele luni ale anului 2025)*
 - Extinderea rețelei de servicii extrem de specializate pentru copiii vulnerabili pentru a preveni situațiile de risc pentru copii (abandon, abuz, neglijare)
 - Analizarea situației copiilor lăsați în urmă de părinții migranți pentru a preveni abandonul și neglijarea
 - Să convoace reuniuni ale părților interesate pentru a discuta cele mai bune practici, inclusiv abordările reparatorii versus cele punitive.

- *Pe termen mediu (2025/2026)*

- Implicarea organizațiilor societății civile în conceperea în comun a unor inițiative de combatere a hărțuirii cu abordări restaurative și implicarea nu numai a copiilor, ci și a părinților acestora în procesul educațional
- Integrarea modulelor de siguranță online în programa școlară națională la toate nivelurile (de la nivelul primar), cu accent pe utilizarea în condiții de siguranță a internetului, prevenirea hărțuirii cibernetice și alfabetizarea digitală
- Dezvoltarea unui cadru de cooperare pentru școli, comunități și servicii sociale pentru a oferi educație favorabilă incluziunii și activități post-școală
- Disponibilitate sigură a activității extrașcolare, din punct de vedere al planificării și finanțelor
- Punerea în aplicare a abordărilor și instrumentelor inovatoare menționate mai sus, inclusiv a programelor-pilot de combatere a hărțuirii, și monitorizarea impactului
- Să intensifice eforturile de consolidare a capacităților pentru profesioniștii care lucrează cu copii vulnerabili (de exemplu, cei cu nevoi educaționale speciale, copiii expuși abuzului, neglijării sau exploatării).

- *Pe termen lung (începând cu 2026/2027)*

- Elaborarea unei politici centralizate privind siguranța digitală, care să includă formarea cadrelor didactice, materiale de orientare pentru părinți și monitorizarea continuă a activității online a elevilor, în special în școlile cu rate ridicate de utilizare a dispozitivelor digitale.

Domeniul de recomandare: Incluziunea și integrarea în educație

- **Obiective:** Să continue eforturile de integrare a copiilor cu handicap sau cu caracteristici specifice în învățământul general și să ofere sprijin pentru includerea acestora în învățământul secundar și profesional.
 - Consolidarea programelor de sprijin pentru copiii cu nevoi educaționale speciale, asigurând accesul la o educație de calitate.
 - Asigurarea integrării și **incluziunii sociale** a **minorităților naționale**

- **Acțiuni și calendar:**

- *Pe termen scurt (2025, primele 6 luni)*

- Elaborarea de orientări pentru punerea în aplicare a modelelor de educație multilingvă.
- Identificarea nevoilor de cadre didactice suplimentare (și ajustarea cadrului de recrutare, după caz)

- *Pe termen mediu (2025/2026)*

- Formarea profesorilor
- Pilotarea modelelor de educație multilingvă
- Asigurarea finanțării pentru punerea în aplicare pe scară mai largă a modelelor educaționale multilingve

4. Gestiunea financiară și alocarea bugetară

Domeniul de aplicare al recomandării: Optimizarea strategică a bugetului

- **Obiectiv:** Să abordeze subutilizarea bugetului și să îmbunătățească alocarea resurselor pentru a răspunde nevoilor educaționale dintre mediul urban și cel rural.

- **Acțiuni și calendar:**

- *Pe termen scurt (2025, primele 6 luni):*

- Efectuarea unui audit pentru a identifica domeniile în care se înregistrează subutilizări
- Evaluarea realității dezavantajului financiar al școlilor mici înainte de a propune orice modificare a formulei de finanțare.

Domeniul de aplicare al recomandării: Transparența financiară și politică

- **Obiectiv:** Consolidarea responsabilității în ceea ce privește alocarea fondurilor, în special pentru educația favorabilă incluziunii.

- **Acțiuni și calendar:**

-
- Pe termen scurt (2025, primele șase luni): să conceapă și să difuzeze un cadru de raportare transparent pentru toate nivelurile, de la școli la ministere
 - Termen mediu (2025/26):
 - Pilotarea utilizării acestui cadru de raportare transparent într-un număr limitat de regiuni
 - să standardizeze formarea în domeniul managementului financiar pentru funcționarii locali.

5. Guvernanță și punerea în aplicare a reformelor

Domeniul de aplicare al recomandării: Inspirație pentru reforma RESTART

- **Obiectiv:** Stabilirea unui cadru clar și asigurarea resurselor adecvate pentru structurile locale din cadrul Ministerului Educației.
- **Acțiuni și calendar:**
 - Termen mediu (2025/26)
 - Finalizarea consultărilor cu părțile interesate și definirea obiectivelor principale ale unui proces de recentralizare.
 - Dezvoltarea mecanismului de transfer de active și resurse umane de la APL la MER.

Domeniul de aplicare al recomandării: Colaborare și coordonare interinstituțională

- **Obiectiv:** Consolidarea rolurilor Grupului local pentru educație (LEG) și ale adunării cadrelor didactice în punerea în aplicare a reformelor.
- **Acțiuni și calendar:**
 - Pe termen scurt (2025):
 - Redefinirea mandatului LEG, organizarea de reuniuni lunare și desemnarea MER ca autoritate de coordonare (revizuirea și clarificarea mandatului operațional al LEG, inclusiv a obiectivelor concrete, a sarcinilor încadrate în timp și a modalităților de lucru și aprobarea acestuia de către toți membrii; organizarea de reuniuni tehnice lunare sau

- bilunare ale GAL pentru a discuta proiecte în curs, aspecte specifice ale politicii în domeniul educației și/sau statutul reformei);
 - Utilizarea mai sistematică a Adunării profesorilor ca forum de discuții și de luare a deciziilor cu privire la reformele educaționale.
 - Construirea capacității instituționale ministeriale și formarea managerilor MER de nivel mediu și superior pentru a conduce un grup de parteneri de dezvoltare
- *Pe termen lung (2027) – Instituirea LEG ca organism central de reformă.*

6. Gestionarea și utilizarea datelor

Domeniul de aplicare al recomandării: Gestionarea îmbunătățită a datelor

- **Obiectiv:** Îmbunătățirea prelucrării și accesibilității datelor EMIS pentru o analiză detaliată a inegalității și asigurarea integrării datelor cu evidențele financiare pentru a sprijini analiza echității și a eficienței resurselor publice.
- **Acțiuni:**
 - să publice date online verificate în prealabil, inclusiv estimări și/sau metadate pentru datele lipsă, și să asigure coerența între tabelul statistic agregat și tabelele dezagregate în funcție de școală;
 - să creeze un catalog clar de date care să fie publicate online și să elaboreze tabele în mod sistematic pe baza unui model standard;
 - Ori de câte ori este posibil, includeți dimensiuni legate de gen, vârstă, venit și reședință;
 - Integrarea datelor privind rezultatele examenelor de la Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare și a datelor financiare de la Ministerul Finanțelor.
- **Cronologie:**
 - *Pe termen scurt (2025, primele 6 luni)* – Construiți modele de catalog și tabele de date și începeți extinderea categoriei de date. Asigurarea legăturii cu NACE și MF pentru planificarea integrării.
 - *Pe termen mediu (2025)* – Formare completă și integrarea datelor.

Domeniul de aplicare al recomandării: Utilizarea datelor în elaborarea politicilor

-
- **Obiectiv:** Utilizarea eficace a datelor EMIS pentru a contribui la politicile educaționale și la monitorizare.
 - **Acțiuni:**
 - Efectuarea de analize care compară rezultatele educaționale private și publice pentru a orienta adaptările politicilor.
 - Efectuarea de analize privind echitatea resurselor publice pentru educație (inclusiv analize ale incidenței beneficiilor)
 - Monitorizarea impactului stimulentei în formulele de finanțare a școlilor și a APL.
 - Monitorizarea utilizării cadrelor didactice din învățământul secundar în contextul optimizării rețelei școlare și al îmbunătățirii eficienței.

Concluzie

Recomandările propuse au scopul de a sprijini Ministerul Educației și Cercetării în identificarea de noi pârgii pentru progres și în colaborarea cu principalii agenți ai schimbării. Acestea sunt concepute pentru a contribui la prioritizarea acțiunilor, la alocarea mai eficientă a resurselor și la definirea unor strategii clare de îmbunătățire în cadrul sistemului de învățământ. Fiecare cluster se axează pe un anumit domeniu de reformă și stabilește măsuri concrete care pot fi puse în aplicare treptat pentru a construi un sistem educațional mai favorabil incluziunii, mai eficace și mai eficient în Moldova.

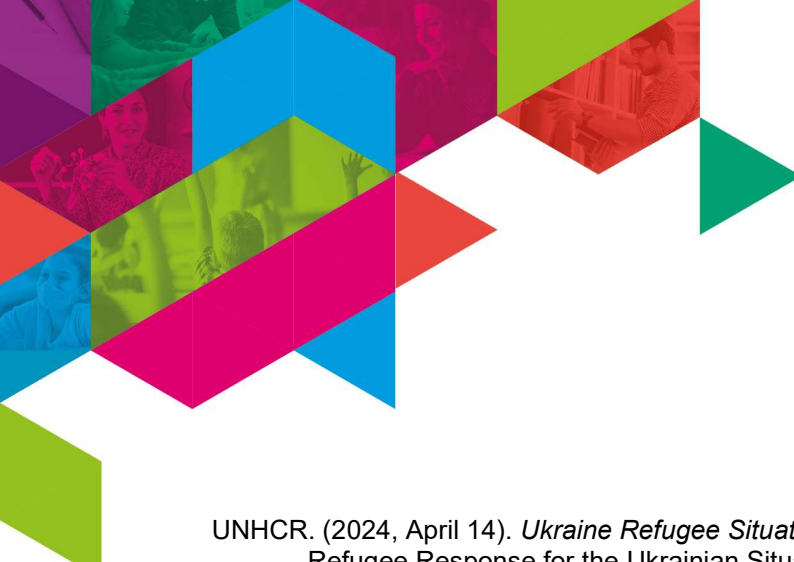

Bibliografie

- ACTED. (2023, April 12). *Republic of Moldova: Roma Community Needs Assessment*. From reliefweb: <https://reliefweb.int/report/moldova/republic-moldova-roma-community-needs-assessment-12-april-2023>
- Bărbuță, A. (2022, May). *PRO Incluziune digitală astăzi pentru cetățenii digitali de mâine*. From Fundației Soros Moldova: https://soros.md/wp-content/uploads/2023/03/Studiu-final-Alina-Stupar-G15177_0.pdf
- Beara, M., & Petrović, D. (2020, September). *Study on Teacher Education and Training (Continuous Professional Development) Needs Analysis Systems in South Eastern Europe*. From Education Reform Initiative of South Eastern Europe (ERI SEE): https://www.erisee.org/wp-content/uploads/2020/09/STUDY_ON_TEACHER_EDUCATION_AND_TRAINING_NEED_S.pdf
- Centre for Demographic Research. (2016). *Analysis of population situation in the Republic of Moldova*. Chișinău.
- Cerbușca, P. (2020a). *Învățământul general din perspectiva calității: eficacitate și eficiență*. From Institutul de Politici Publice: <https://ipp.md/wp-content/uploads/2021/04/Studiu-Invatamantul-general-din-perspectiva-calitatii-eficacitate-si-eficienta.pdf>
- Cerbușca, P. (2020b). *Învățământul general în mod online: eficacitate și eficiență*. From Institutul de Politici Publice: https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/05/Studiu_Invatamantul_Online_202-04-29.pdf
- Civil Society Organisations in education. (2024, February). Interview with Civil society organisations in education, ETF Mission to Moldova February 2024. (ETF, Interviewer)
- Coșuleanu, I., Grecu, M., & Țurcan, N. (2023). *Studiu privind organizarea și desfășurarea campaniilor de reducere a decalajului digital și de dezvoltare a competențelor digitale*. Chișinău: Institutul de Dezvoltare a Societății .
- Council of Europe. (2023, June 7). *Fifth Opinion on the Republic of Moldova - Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities*. From <https://rm.coe.int/5th-op-moldova-en/1680acf5c8>
- del Boca, D., Monfardini, C., & See, S. G. (2023). Early Childhood Education Attendance and Students' Later Outcomes in Europe. *B E Journal of Economic Analysis & Policy*, 23(4), 1081-1136. doi:<https://doi.org/10.1515/bejeap-2022-0260>
- Dietrichson, J., Kristiansen, I., & Viinholt, B. (2020). Universal Preschool Programs and Long-term Child Outcomes: A Systemic Review. *Journal of Economic Surveys*, 34(5), 1007-1043. doi: <https://doi.org/10.1111/joes.12382>
- ETF. (2019, December). *Digital Skills and Online Learning in Moldova*. From ETF: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2020-06/digital_factsheet_moldova_0.pdf
- European Commission. (2024). *Moldova's EU path*. From European Commission: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/moldova_en
- Eurostat. (2022). *Government expenditure on education*. From eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education#:~:text=General%20government%20expenditure%20in%20the,4.7%20%25%20of%20GDP%20in%202022.
- Financial-administrative Department of the MER. (2024, July 8). Interview with the Financial-administrative Department of the MER, ETF Mission to Moldova July 2024. (ETF, Interviewer)

- Gagauz, O., Tabac, T., & Pahomii, I. (2023). Depopulation in Moldova: The main challenge in the context of extremely high emigration. *Vienna Yearbook of Population Research*, (Vol. 21) 419-443.
- Global Facility for Disaster Reduction and Recovery. (2017, April 17). *Disaster Risk Profile: Moldova*. From GFDRR: <https://www.gfdr.org/en/publication/disaster-risk-profile-moldova>
- Gremalschi, A. (2017). *Guvernanța învățământului general: descentralizare, participare, implicare*. Chișinău: Institutul de Politici Publice.
- ICT Department of MER. (2024, February). Interview with the ICT Department in the MER, ETF Mission to Moldova February 2024. (ETF, Interviewer)
- IMF. (2019). Improving the Equity and Efficiency of Public Education Spending: The Case of Moldova. *IMF Working Papers*, 19(42). From [https://www.elibrary.imf.org/configurable/content/journals\\$002f001\\$002f2019\\$002f042\\$002farticle-A001_en.xml?t:ac=journals%24002f001%24002f2019%24002f042%24002farticle-A001-en.xml](https://www.elibrary.imf.org/configurable/content/journals$002f001$002f2019$002f042$002farticle-A001_en.xml?t:ac=journals%24002f001%24002f2019%24002f042%24002farticle-A001-en.xml)
- IMF. (2023). *Republic of Moldova: Poverty Reduction and Growth Strategy*. From <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/02/14/Republic-of-Moldova-Poverty-Reduction-Strategy-and-Growth-Strategy-529807>
- Institutul de Politici Publice. (2021, February 11). *LECȚIA PANDEMIEI: de la simpla alfabetizare digitală la o pedagogie digitală autentică*. From Institutul de Politici Publice: <https://ipp.md/2021-02/lectia-pandemiei-de-la-simpla-alfabetizare-digitala-la-o-pedagogie-digitala-autentica/>
- IOM. (2023). *Response review - Armenia refugee response plan October 2023 - March 2024*. Yerevan: IOM.
- Italian Institute for International Political Studies. (2024, June 6). *Three crucial elections on Moldova's European path*. From ISPI: <https://www.ispionline.it/en/publication/three-crucial-elections-on-moldovas-european-path-176411>
- Macuhin, A. (2023, October 19). *The Vanishing People: Is it possible to stop the rapid decline in the Moldovan population?* From OSTWEST Monitoring: <https://ostwest.space/articles/moldova/149-the-vanishing-people-en#:~:text=The%20Catastrophic%20Level%20of%20Emigration,minus%2043%2C000%20people%20per%20year.>
- MER. (2022). *Annual Activity Report*. Chișinău.
- MER. (2023). *Development Strategy "Education 2030"*. Chișinău.
- MER. (2023). *Ministry of Education Annual Report 2023*. From https://mec.gov.md/sites/default/files/raport_anual_mec_2023_semnat.pdf
- MER. (2024, July 9). Interview with MER representatives, ETF Mission to Moldova July 2024. (ETF, Interviewer)
- Ministry of Finance of the Republic of Moldova. (2022). *Catalogul de date deschise al MF pentru anul 2022*. From Ministry of Finance of the Republic of Moldova: <https://mf.gov.md/ro/content/catalogul-de-date-deschise-al-mf-pentru-anul-2022>
- Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova. (2021). *Data on the size of the Moldovan Diaspora*. From MFAEI: https://mfa.gov.md/sites/default/files/propunerile_maeie_privind_constituirea_celor_191_d_e_sectii_de_votare.pdf
- National Agency for Curriculum and Evaluation. (2023). *Examene și Evaluări Naționale 2023*. From Ministry of Education and Research of the Republic of Moldova: https://ance.gov.md/sites/default/files/raport_examene_2023.pdf
- National Bureau of Statistics. (2023). *Education in the Republic of Moldova*. From https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatia_editia_2023.pdf

-
- UNHCR. (2024, April 14). *Ukraine Refugee Situation: Republic of Moldova*. From Regional Refugee Response for the Ukrainian Situation: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location/10784>
- UNICEF & UNDP. (2024). *Households' Expenditure in Education*. Yerevan: UNICEF.
- UNICEF. (2018). *Roma children: Inclusion and reintegration of Roma children into the education system*. From UNICEF Moldova: <https://www.unicef.org/moldova/en/what-we-do/roma-children>
- UNICEF. (2019a). *Bullying Among Adolescents in the Republic of Moldova*. Chişinău: UNICEF Moldova.
- UNICEF. (2019b, July). *Analiza evaluării în sistemul educațional*. From UNICEF Moldova: <https://www.unicef.org/moldova/media/5126/file/Analiza%20evalu%C4%83rii%20%C3%AEn%20sistemul%20educa%C5%A3ional%20.pdf>
- UNICEF. (2020, August). *Education and COVID-19 in the Republic of Moldova*. From UNICEF Moldova: https://www.unicef.org/moldova/media/4231/file/Working%20Paper%20Education%20and%20COVID-19%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova_FINAL_English%20version.pdf%20.pdf
- UNICEF. (2022). *Country Office Annual Report 2022: Moldova*. From UNICEF Moldova: <https://www.unicef.org/media/136201/file/Moldova-2022-COAR.pdf>
- UNICEF. (2023). *Country Office Report*. Chişinău: UNICEF Moldova.
- UNICEF. (2024, February 13). *A Model Schools Network will be established in the Republic of Moldova*. From UNICEF Moldova: <https://www.unicef.org/moldova/en/press-releases/model-schools-network-will-be-established-republic-moldova#:~:text=%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-,A%20Model%20Schools%20Network%20will%20be%20established%20in%20the%20Republic,education%20insti>
- UNICEF. (2024, February 14). *Two Years of Shelter for Ukrainian Children in the Heart of Moldova*. From UNICEF Moldova: <https://www.unicef.org/moldova/en/stories/two-years-shelter-ukrainian-children-heart-moldova#:~:text=To%20date%2C%20around%2016%2C000%20refugees,and%20protection%20services%20in%20Moldova>.
- UNICEF Moldova. (2024, February). Interview with UNICEF Moldova, ETF Mission to Moldova February 2024. (ETF, Interviewer)
- USAID. (2022, December). *Evaluarea Ecosistemului Digital la Nivel de Țară (DECA)*. From USAID : <https://www.usaid.gov/sites/default/files/2023-01/Moldova%20DECA%20%28Romanian%29.pdf>
- Vodita, O., Ionascu-Cuciuc, E., & Hincu, L. (2022). Education and Training of Vocational Education and Training (VET): Teachers in the Republic of Moldova. In F. Bünning, G. Spöttl, & H. Stolte, *Technical and Vocational Teacher Education and Training in International and Development Co-operation* (pp. 309-318). Springer.
- Weidman, J. C., & DePietro-Jurand, R. (2011). *Equip2 State-of-the-Art Knowledge in Education: Decentralization*. From USAID: <https://www.epdc.org/sites/default/files/documents/EQUIP2%20SOAK%20-%20Decentralization.pdf>
- Williams, A. (2024, May 15). *Working to Educate Impoverished Children in Moldova*. From The Borgen Project: <https://borgenproject.org/children-in-moldova#:~:text=Poverty%20significantly%20impacts%20a%20child%27s,attendance%20on%20family%20economic%20stability>.

- World Bank. (2018, February). *Moldova Preschool and General Education: Transitioning to a Decentralized Service Delivery Model*. From <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED589970.pdf>
- World Bank. (2022). *Moldova - Digital Education Readiness Assessment 2021-22*. From <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099120006252220689/pdf/P17773104ea6f2040a88e02bdf9bbd04f6.pdf>
- World Bank. (2023). *"Moldova. Country Economic Memorandum Achieving the European Union's standard of living within a generation"*. From <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062923104592105/pdf/P1798660af0c6d0608d100c0816ff65e53.pdf>
- World Bank. (2023). *Government expenditure on education, total (% of GDP) - Moldova*. From Unesco Institute of Statistics (UIS) Data: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations=MD>

anexe

Anexă statistică

Tabelul5: Date generale privind sistemul de învățământ

Date privind educația per nivel, indicator și an				
1.Învățământul preșcolar				
Indicatori	2018	2019	2020	2021
Instituții de învățământ preșcolar, număr total	1,484	1,486	1,485	1,483
Număr de copii, total	149,513	149,702	134,158	137,113
Numărul personalului pedagogic-educativ (personal de conducere și educatori)	11,660	11,609	11,610	11,678
Rata de înscriere	70.1	72.8	67.4	73.2
2.Învățământ secundar general				
2.1. Învățământ primar				
Instituții primare, număr total	103	104	106	99
Număr de elevi, total	139,612	139,179	137,332	137,942
Număr de profesori, total	7,771	7,744	7,579	7,525
Rata brută de înscriere	104.3	106.3	106.5	1225
2.2. Învățământ gimnazial și liceal				
Gimnaziile, numărul total	780	783	787	786
Număr de elevi, total	159427	158,637	159979	160857
Numărul total de licee	348	353	336	338
Număr de elevi, total	35120	35328	37064	37914

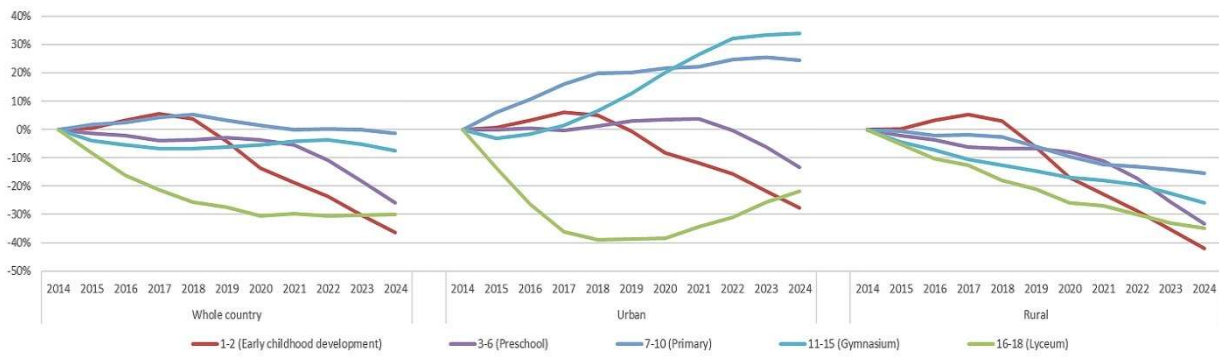

Numărul total de profesori (gimnaziu + liceu)	19,223	18,961	18,536	17,855
Rata de înscriere: Învățământ secundar inferior	106.2	104.9	104.3	104.5
Rata de înscriere: Învățământ secundar superior	76.5	79.5	81.8	84.6
Număr de elevi, total	1,041.00	1,011.00	1,019.00	992.00
3. Educația profesională				
3.1. Învățământ profesional secundar (școli profesionale)				
Școli profesionale, număr total	42	42	42	42
Număr de studenți, total	13,932	13,458	13,880	13,855
Număr de profesori, total	1,582	1,470	1,393	1,338
3.2 Învățământul profesional postsecundar și învățământul postsecundar neterțiar (colegii)				
Colegii, număr total	34	36	36	36
Numărul total de studenți	17,379	17,665	18,400	19,401
Număr de profesori, total	1,465	1,444	1,359	1,449
3.3 Învățământul profesional secundar cu programe integrate (centre de excelență)				
Centre de excelență, total	13	13	13	13
Numărul total de studenți	13,037	12,441	12,563	12,742
4. Învățământ terțiar (ISCED 5-8)				
Numărul de instituții de învățământ superior, total	29	27	24	24
Număr de studenți, total	60,608	56,840	59,033	59,647
Rata de înscriere	40.8	41.0	44.9	49.4

Licențiat sau echivalent				
Număr de studenți, total	46,779	43,096	44,827	45,670
Număr de profesori, total	4,545	4,291	4,114	4,020
Masterat sau echivalent				
Număr de studenți, total	17,895	18,314	18,801	19,131
Studii doctorale sau echivalente				
Număr de studenți, total	2,073	2,256	2,330	2,274

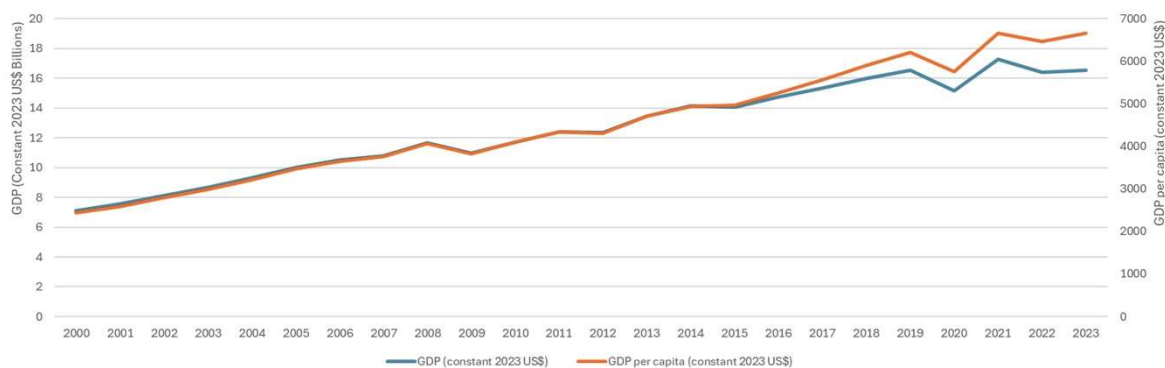
Figura14: Evoluția populației pe grupe de vârstă în funcție de nivelul de educație, 2014-2024

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF

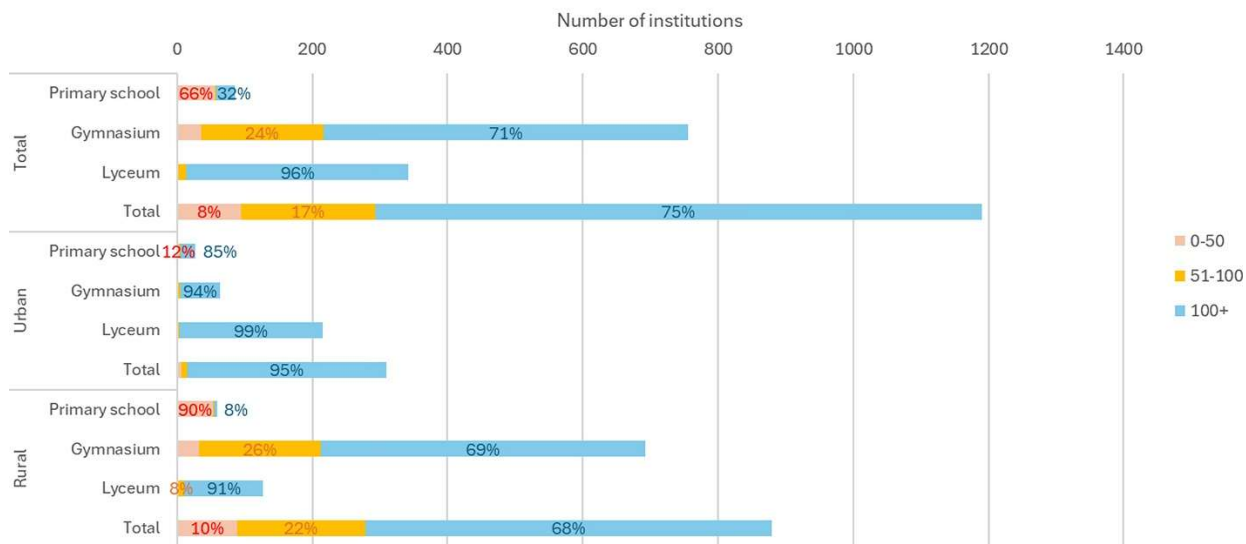

Figura15: PIB și PIB pe cap de locuitor, 2000-2023

Sursă: Banca Mondială (data.worldbank.org, accesat la 30 octombrie 2024)

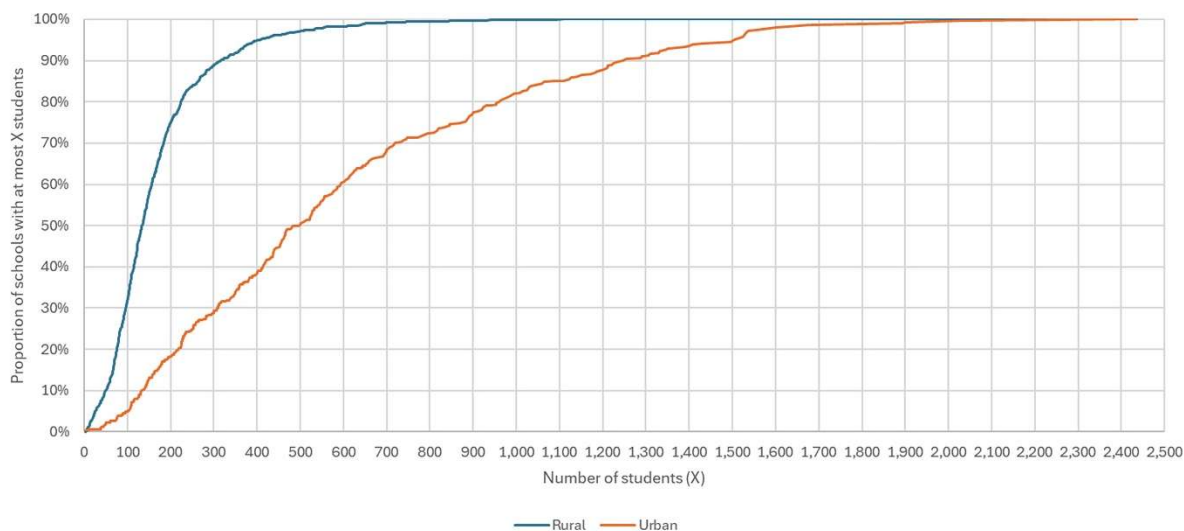
Figura16: Distribuția instituțiilor de învățământ primar și secundar general în funcție de dimensiune și tip, 2023/24

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF

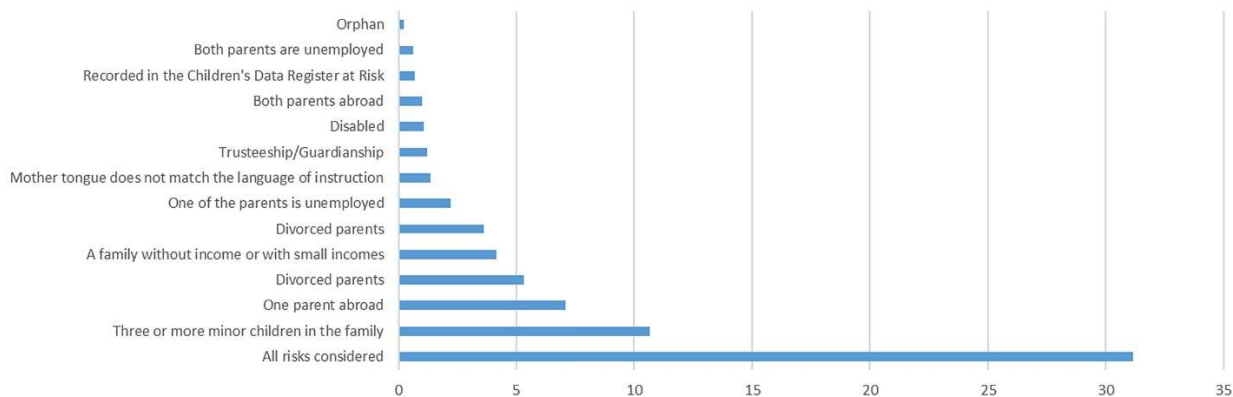

Figura 17: Distribuția cumulativă a instituțiilor de învățământ primar și secundar general pe număr de studenți, pe domenii, 2023/24

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF

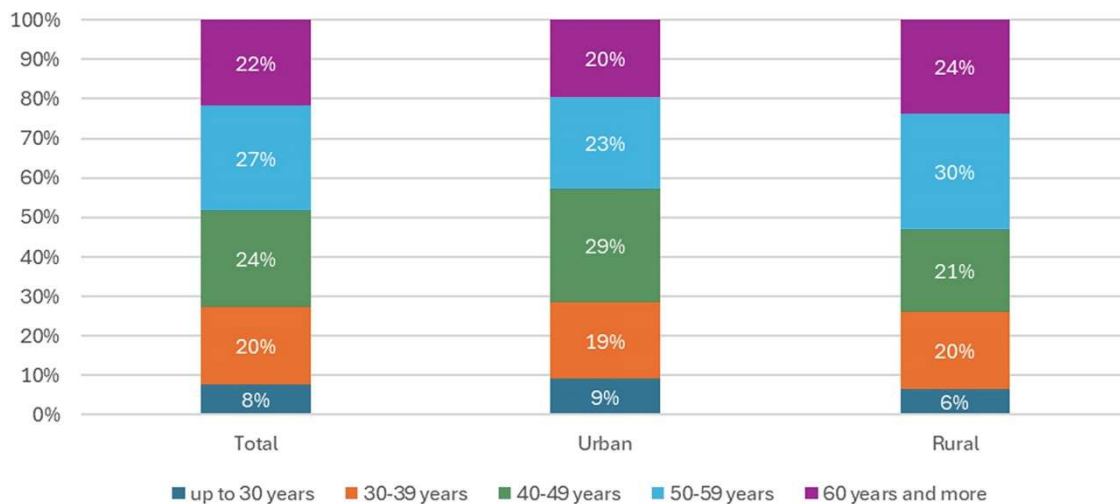
Figura 18: Proporția studenților expuși riscului în funcție de tipul de risc, 2023/24

Sursă: Biroul Național de Statistică

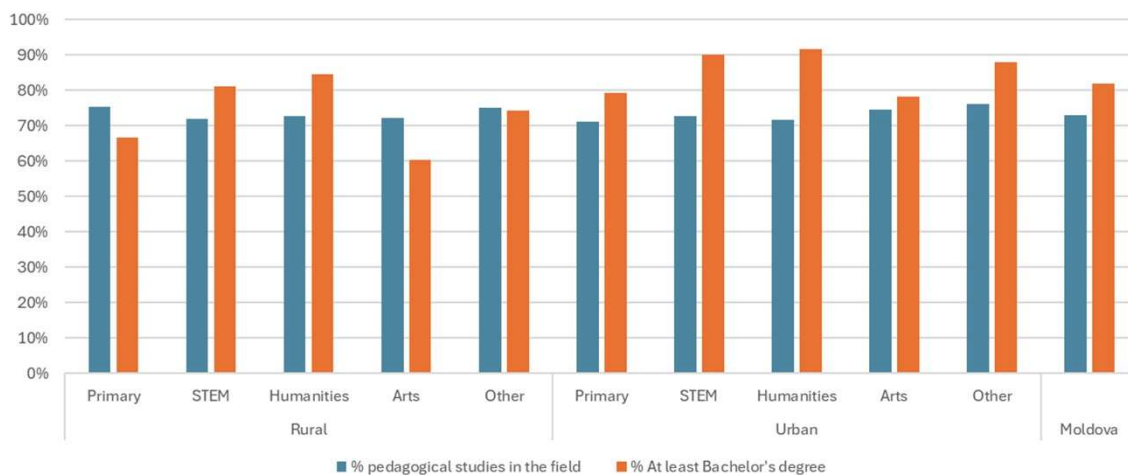

Figura19: Personal pedagogic din instituțiile primare și secundare generale pe grupe de vârstă și domenii, 2023/24

Sursă: Biroul Național de Statistică și calculele ETF

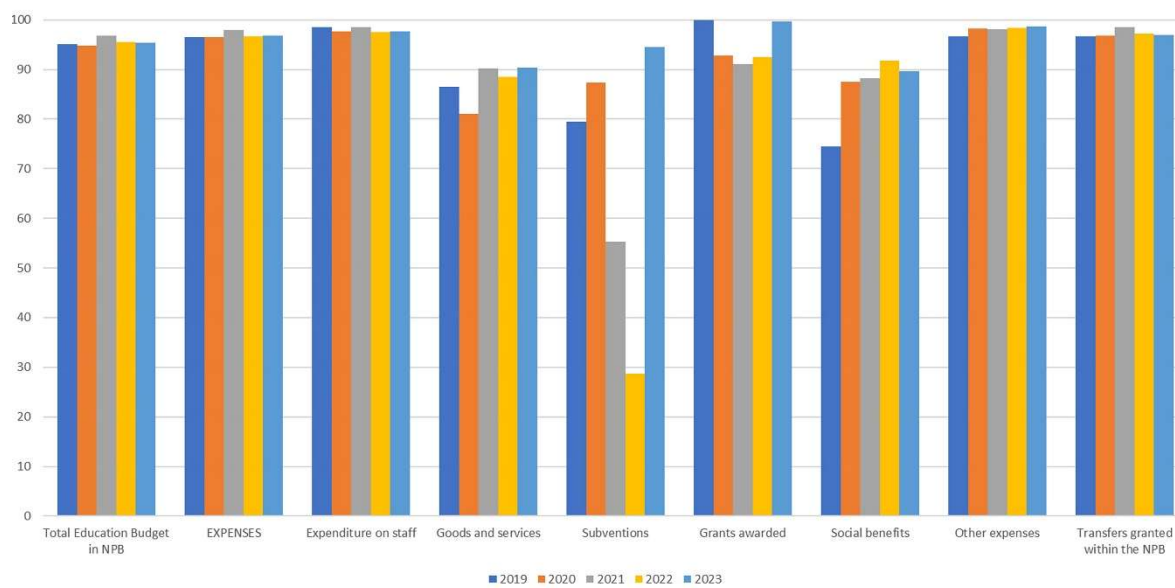
Figura20: Propoția cadrelor didactice cu formare pedagogică și academică adecvată, pe discipline și domenii, 2023/24

Sursă: datele EMIS și calculul ETF.

Figura 21: Rata de execuție a bugetului pentru educație în funcție de clasificarea economică, 2019-2023

Sursă: Calculele efectuate de Ministerul Finanțelor și de ETF.

Tabelul6: Activități de ajutor conform Platformei de gestionare a ajutorului, pe agenții beneficiare și pe agenții donatoare

(milioane EUR)	Angajamente	Plăți până în prezent
De către agenția destinată		
Guvernul Republicii Moldova	20.0	0.0
Ministerul Educației și Cercetării	63.7	5.2
Alte ministere/ministere	0.1	0.1
Alte administrații publice	1.7	0.7
Autoritate locală	1.0	1.0
Universitatea	2.8	2.6
Școală sau altă instituție de învățământ	0.3	0.3
ONG	3.3	0.9
Beneficiari multipli	9.9	3.8
Altele	2.1	1.2
Totală	105.0	15.7
După agenția donatoare		
Banca Mondială	55.5	0.3
bilaterală	31.8	7.4
Comisia Europeană sau altă agenție a UE	10.0	3.6
Agenția ONU	7.5	4.3
ONG	0.1	0.1
Totală	105.0	15.7

Sursă: baza de date a Platformei de gestionare a ajutoarelor, accesată la 4 noiembrie 2024 și
Calculule ETF

Tabelul 7: Plăți AOD pentru Educație și Sprijin Bugetar General, milioane USD curente, 2019-2022

Milioane USD în prezent	Sectorul educației				Sectorul educației + SBG			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Angajamente	55.8	96.1	68.3	92.1	56.2	124.0	82.8	122.1
Granturi AOD	55.8	60.7	68.3	79.3	55.8	60.7	68.3	99.6
Împrumuturi AOD	0.0	35.5	0.0	12.8	2.8	93.0	28.9	49.9
Țările CAD	12.9	10.7	14.1	18.9	12.9	10.7	14.1	22.4
Granturi AOD	12.9	10.7	14.1	18.9	12.9	10.7	14.1	18.9
Împrumuturi AOD					0.0	0.0	0.0	3.5
Organizații multilaterale	0.3	35.8	0.4	24.2	0.7	63.6	14.8	48.8
Granturi AOD	0.3	0.3	0.4	11.4	0.3	0.3	0.4	29.8
Împrumuturi AOD	0.0	35.5	0.0	12.8	0.4	63.3	14.4	19.0
Țări care nu fac parte din CAD	42.6	49.7	53.8	49.0	42.6	49.7	53.8	50.9
Granturi AOD	42.6	49.7	53.8	49.0	42.6	49.7	53.8	50.9
Împrumuturi AOD					2.3	29.7	14.4	27.4
Plăți	67.8	72.0	77.4	87.2	70.3	102.5	91.5	113.1
Organizații multilaterale	0.3	35.8	0.4	24.2	0.7	63.6	14.8	48.8
Granturi AOD	64.1	64.9	71.4	68.7	66.2	66.8	71.4	85.4

Împrumuturi AOD	3.7	7.1	6.0	18.5	4.2	35.7	20.1	27.6
Țările CAD	14.7	12.3	14.0	15.1	14.7	12.3	14.0	18.4
Granturi AOD	14.7	12.3	14.0	15.1	14.7	12.3	14.0	15.1
Împrumuturi AOD					0.0	0.0	0.0	3.3
Organizații multilaterale	10.4	10.0	9.4	20.6	13.0	40.5	23.5	41.3
Granturi AOD	6.7	2.9	3.4	2.1	8.8	4.9	3.4	17.0
Împrumuturi AOD	3.7	7.1	6.0	18.5	4.2	35.7	20.1	24.3
Țări care nu fac parte din CAD	42.7	49.7	54.0	51.6	42.7	49.7	54.0	53.3
Granturi AOD	42.7	49.7	54.0	51.6	42.7	49.7	54.0	53.3
Împrumuturi AOD	0.0	0.0	0.0	0.0				

Sursă: OECD DAC Creditor Reporting System, accesat la 4 noiembrie 2024 și calculele ETF.
 Notă: Ponderea educației în totalul cheltuielilor publice a fost aplicată sumelor plătite în cadrul sprijinului bugetar general pentru a estima contribuțiile acestora la sectorul educației. În ceea ce privește angajamentele, s-a utilizat ponderea medie în perioada 2019-2022.

Tabelul 8. Plățile AOD pe sectoare, 2019-2022 (constantă în 2022 milioane USD)

Perioada de timp	2019	2020	2021	2022
Toate sectoarele	396.9	624.7	647.7	972.0
Sectorul alocat	365.5	420.8	551.1	668.4
Infrastructură și servicii sociale	206.8	222.0	347.3	372.4
Educație	71.3	73.5	74.7	87.2
Sănătate	20.2	30.1	63.3	23.9
Politici/programe și amperi privind populația; sănătatea reproducerii	0.9	5.1	8.5	11.0
Aprovizionare cu apă & amperi; salubritate	8.9	24.7	6.5	21.9
Guvernul și societatea civilă	94.7	72.2	169.4	133.7
Alte infrastructuri și servicii sociale	10.8	16.3	24.8	94.7
Infrastructură și servicii economice	89.4	107.9	81.4	199.4
Transport și depozitare	51.0	76.8	32.2	111.1
Comunicări	6.2	6.8	7.4	6.1
Energie	9.6	6.6	12.8	32.7
Servicii bancare și financiare	7.1	0.2	8.2	31.6
Servicii pentru întreprinderi și alte servicii	15.5	17.4	20.8	17.9
Sectoare de producție	49.4	57.5	65.1	42.8
Agricultură, silvicultură, pescuit	26.0	5.3	37.7	39.9
Industrie, minerit, construcții	13.6	51.5	25.9	2.5
Politici și reglementări comerciale	9.6	0.8	1.5	0.4

Turismul	0.2	0.0	0.0	0.0
Multisectorială/transsectorială	19.9	33.4	57.3	53.9
Protecția generală a mediului	1.7	0.9	2.4	2.8
Alt sector multisectorial	18.3	32.5	54.9	51.1
Ajutor pentru mărfuri/Asistență generală acordată prin program	14.3	179.3	81.5	163.7
Srijin bugetar general	14.2	179.2	81.5	163.6
Ajutor umanitar	0.8	1.0	0.2	122.8
Educație + contribuția SBG la educație	73.9	104.3	88.0	113.1
Educație ca % din total	18%	12%	12%	9%
Educație ca % din total (inclusiv SBG)	19%	17%	14%	12%

Anexă bugetară

Tabelul2: Programe și subprograme în domeniul educației

Programul	Subprogramul	Codul	Funcția
88		88	Educație
88	01	8801	Politica și gestionarea în domeniul educației și cercetării
88	02	8802	Educația copiilor preșcolari
88	03	8803	Învățământ primar
88	04	8804	Învățământ secundar
88	05	8805	Învățământul special
88	06	8806	Învățământ secundar
88	07	8807	Cercetare științifică aplicată în domeniul educației publice și al serviciilor educaționale
88	08	8808	Învățământ secundar profesional-tehnic secundar
88	09	8809	Învățământ profesional-tehnic postliceal
88	10	8810	Învățământ superior
88	11	8811	Învățământ postuniversitar
88	12	8812	Dezvoltarea capacității personalului
88	13	8813	Servicii generale în domeniul educației
88	14	8814	Educație extrașcolară și sprijin pentru elevii talentați
88	15	8815	Programa școlară
88	16	8816	Asigurarea calității în educație
88	17	8817	Furnizarea de către stat a educației la nivel local

Sursă: Ordinul nr. 208/2015 al MF, anexa 7

Tabelul3: Finanțare de stat în funcție de nivelul de educație și de sursa de finanțare

Finanțare de stat pe nivele de educație și surse de finanțare, MDL (milioane)																				
Descriere	2019				2020				2021				2022				2023			
	Bugetul anual	Bugetul revizuit	Executată efectiv	Execuția efectivă, % din bugetul revizuit	Bugetul anual	Bugetul revizuit	Executată efectiv	Execuția efectivă, % din bugetul revizuit	Bugetul anual	Bugetul revizuit	Executată efectiv	Execuția efectivă, % din bugetul revizuit	Bugetul anual	Bugetul revizuit	Executată efectiv	Execuția efectivă, % din bugetul revizuit	Bugetul anual, mil. lei	Buget revizuit, mil. lei	Executată efectiv, mil. lei	Execuția efectivă, % din bugetul revizuit
Total resurse pentru educație Bugetul de stat	10,610.10	11,572.10	11,045.60	95.45	12,362.20	12,365.30	11,887.00	96.13	12,625.80	12,744.90	12,453.10	97.71	13,655.40	15,156.40	14,669.80	96.79	17,053.90	18,044.20	17,476.00	96.85
inclusiv:																				
resurse generale	10,184.50	11,351.40	10,900.90	96.03	11,963.10	12,074.00	11,710.10	96.99	12,355.20	12,482.00	12,266.70	98.28	13,215.40	14,916.10	14,492.80	97.16	16,846.10	17,805.80	17,318.10	97.26
resursele proiectelor finanțate																				
din surse externe	390.2	185.6	116.1	62.55	364.8	260.3	154.4	59.32	235.1	228.1	154.2	67.6	399.3	210.2	150.1	71.41	182.1	210.8	135	64.04
venituri colectate	35.4	35.1	28.6	81.48	34.3	31	22.5	72.58	35.5	41.1	32.2	78.35	40.7	30.1	26.9	89.37	25.7	27.6	22.9	82.97
Finanțare de stat în funcție de nivelul de educație și sursa de finanțare, %																				
Total resurse pentru educație Bugetul de stat	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
inclusiv:																				
resurse generale	95.99	98.09	98.69	0.6	96.77	97.64	98.51	0.87	97.86	97.94	98.5	0.57	96.78	98.41	98.79	0.38	98.78	98.68	99.1	0.42
resursele proiectelor finanțate								0												
din surse externe	3.68	1.6	1.05	-0.55	2.95	2.11	1.3	-0.81	1.86	1.79	1.24	-0.55	2.92	1.39	1.02	-0.36	1.07	1.17	0.77	-0.4
venituri colectate	0.33	0.3	0.26	-0.04	0.28	31	0.19	-8.5	0.28	0.32	0.26	-0.06	0.3	0.2	0.18	-0.02	0.15	0.15	0.13	-0.02

Burse de studiu

(Hotărârea Guvernului nr. 1009/septembrie 2006)

Tabelul4: Sumele burselor pentru studenții din învățământul superior (ciclul I, ciclul II, studii integrate, educație medicală și farmaceutică), MDL

Nu	Categorii de burse	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	Categoria I/10 %	840	880	925	945	1010	1170	1235
2.	Categoria II/20 %	715	750	790	810	865	1000	1055
3.	Categoria III/70%	660	690	725	740	790	915	970
II.	Bursă socială	440	465	490	500	535	620	645
III.	Ciclul II	900	945	990	1015	1085	1255	1325

În învățământul superior, mărimea bursei studenților din anii terminali și a tuturor studenților de la specialitățile de agricultură și medicină cu o creștere de 20%.

Tabelul5: Sumele burselor de merit pentru studenții din învățământul superior (ciclul I, ciclul II, studii integrate, educație medicală și farmaceutică), MDL

Nu	Categorii de burse	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	Bursă Republică	1455	1525	1600	1640	1755	2030	4060
2.	Bursa președintelui	1320	1385	1455	1490	1595	1845	3690
3.	Bursă guvernamentală	1210	1270	1335	1365	1460	1690	3380

Tabelul6: Cuantumul burselor pentru studenții din instituțiile postsecundare profesionale și postsecundare neterțiare, profesional tehnic secundar, MDL

Nu	Categorii de burse	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	Bursă Republică	660	690	725	740	790	915	970
2.	Bursa președintelui	550	575	605	620	665	770	815
3.	Bursă guvernamentală	505	530	555	570	610	705	745
II.	Bursă socială	385	405	425	435	465	540	570

Tabelul7: Cuantumul burselor de merit pentru studenții din învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar neterțiar, profesional tehnic secundar, MDL

Nu	Categorii de burse	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	Bursa președintelui	1025	1075	1130	1155	1235	1430	2860
2.	Gaudeamus	880	920	965	990	1060	1230	2460

Tabelul8: Burse pentru studenții din învățământul superior - ciclul III (studii doctorale superioare), medici rezidenți, medici secundari clinici, precum și pentru studenții postdoctorali, MDL

Nu	Categoriile de burse	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1.	Doctoranzii din primul an s-au înscris imediat după absolvire și cei cu mai puțin de trei ani de experiență profesională	1155	1215	1245	1330	1430	1660	1830
2.	Doctoranzii din anul II s-au înscris imediat după absolvire și cei cu experiență de muncă mai mică de trei ani	1280	1345	1375	1470	1570	1820	2010
3.	Doctoranzi din anul III de studii nominalizați la punctele 1 și 2 din prezentul tabel și doctoranzi din anii I-III de studii care până la înscrierea la doctorat au avut o vechime în muncă de puțin trei ani	1325	1390	1420	1520	1720	1990	2190
II.	Studenți postdoctorali care lucrează la teza de doctor habilitatus	În mărimea unui salariu mediu primit înainte de înscriere pentru muncă postdoctorală, dar nu mai mult decât salariul mediu lunar pe economie din anul precedent.						

Tabelul9: Cheltuieli cu bursele, MDL

2023	Aprobat(ă)	Revizuită	Executată	Executată/Revizuită	
Burse de studiu	368,849.7	376,978.1	367,408.0	-9,570.1	97.5
Burse de studiu	349,941.0	326,595.5	318,956.8	-7,638.7	97.7
Burse pentru studenții locali	349,724.4	324,571.4	317,146.9	-7,424.5	97.7
Burse pentru studenții din străinătate	216.6	2,024.1	1,809.8	-214.3	89.4
Burse sociale	9,200.5	10,704.2	10,237.7	-466.5	95.6
Alte plăți asociate burselor	9,708.2	39,678.4	38,213.5	-1,464.9	96.3
2022					
Burse de studiu	337,167.8	312,159.3	302,746.2	-9,413.1	97.0
Burse de studiu	305,528.2	284,563.0	279,978.9	-4,584.1	98.4
Burse pentru studenții locali	303,533.7	282,864.6	278,327.7	-4,536.9	98.4
Burse pentru studenții din străinătate	1,994.5	1,698.4	1,651.2	-47.2	97.2
Burse sociale	9,209.5	7,663.4	7,582.8	-80.6	98.9
Alte plăți asociate burselor	22,430.1	19,932.9	15,184.6	-4,748.3	76.2
2021					
Burse de studiu	317,063.9	304,107.4	286,563.2	-17,544.2	94.23
Burse de studiu	288,436.3	279,647.3	265,919.0	-13,728.3	95.09
Burse pentru studenții locali	286,468.8	277,679.7	264,374.5	-13,305.2	95.21
Burse pentru studenții din străinătate	1,967.5	1,967.5	1,544.5	-423.0	78.50
Burse sociale	8,659.6	8,250.1	7,019.9	-1,230.2	85.09

Alte plăți asociate burselor	19,968.0	16,210.0	13,624.4	-2,585.6	84.05
2020					
Burse de studiu	311,085.60	279,549.40	269,411.70	-10,137.70	96.37
Burse de studiu	283,858.30	256,030.60	252,336.70	-3,693.90	98.56
Burse pentru studenții locali	281,119.00	254,520.30	250,844.80	-3,675.50	98.56
Burse pentru studenții din străinătate	2,138.40	1,508.40	1,491.00	-17.40	98.85
Burse sociale	8,754.00	6,464.00	6,235.00	-229.00	96.46
Alte plăți asociate burselor	18,483.00	17,054.80	10,839.00	-6,215.80	63.55
2019					
Burse de studiu	302,998.00	276,961.00	262,627.50	-14,333.50	94.82
Burse de studiu	278,761.00	253,404.70	245,523.60	-7,881.10	96.89
Burse pentru studenții locali	277,337.60	251,909.90	244,214.60	-7,695.30	96.95
Burse pentru studenții din străinătate	1,423.00	1,494.80	1,309.00	-185.80	87.57
Burse sociale	5,257.00	7,837.20	7,062.00	-775.20	90.11
Alte plăți asociate burselor	18,978.60	15,710.10	10,041.30	-5,668.80	63.92

Tabelul10: Cadrul bugetar pe termen mediu MTBF 2025-2027

Denumire	Executată				Aprobat(ă) 2024	%	Estimată în MTBF						Total estimat pentru perioada 2025- 2027	%
	2022	%	2023	%			2025	%	2026	%	2027	%		
Bugetul public național, milioane de lei														
Total cheltuieli	100,374.2		117,871.1		122,962.0		129,556.5		137,923.9		149,255.1		416,735.5	
Educație	15857.9	15.8	18784.4	15.9	18714.3	15.2	19679.4	15.2	19643.8	14.2	19721.4	13.2	59044.6	14.2
<i>Cheltuieli recurente</i>	<i>15720.5</i>	<i>99.1</i>	<i>18503.6</i>	<i>98.5</i>	<i>18659.9</i>	<i>99.7</i>	<i>19636.3</i>	<i>15.2</i>	<i>19605.6</i>	<i>99.8</i>	<i>19681.6</i>	<i>99.8</i>	<i>59038.5</i>	<i>100.0</i>
<i>Investiții de capital</i>	<i>137.4</i>	<i>0.9</i>	<i>280.8</i>	<i>1.5</i>	<i>54.4</i>	<i>0.3</i>	<i>43.1</i>	<i>0.2</i>	<i>38.2</i>	<i>0.2</i>	<i>39.8</i>	<i>0.2</i>	<i>176.2</i>	<i>0.30</i>
Bugetul de stat, milioane MDL														
Total cheltuieli	68573.5	%	80727.2	%	82222.0	%	84141.3	%	88493.3	%	95469.2	%	268103.8	
Educație	14669.8	21.4	17476.0	21.7	17406.5	21.2	18397.2	21.9	18361.6	20.8	18439.2	19.3	55198.0	20.6
<i>Cheltuieli recurente</i>	<i>14651.4</i>	<i>99.9</i>	<i>17462.5</i>	<i>99.9</i>	<i>17382.3</i>	<i>99.9</i>	<i>18384.3</i>	<i>99.9</i>	<i>18353.6</i>	<i>100</i>	<i>18429.6</i>	<i>100</i>	<i>55167.5</i>	<i>99.9</i>
Transferuri către LB	11882.2	81.0	14205.7	81.3	13870.7	79.7	14726.2	80.1	14777.3	80.5	14828.4	80.4	44331.9	80.3
<i>Cheltuieli de capital</i>	<i>18.4</i>	<i>0.13</i>	<i>13.5</i>	<i>0.08</i>	<i>24.2</i>	<i>0.14</i>	<i>12.9</i>	<i>0.07</i>	<i>8.0</i>	<i>0.04</i>	<i>9.6</i>	<i>0.05</i>	<i>30.5</i>	<i>0.06</i>
Bugete locale, milioane MDL														
Total cheltuieli	24159.6	%	29043.6	%	25923.8	%	27798.9	%	28513.7	%	29391.9	%	85704.5	

Educație	13071.3	54.1	15514.7	53.4	15179.7	58.6	16009.6	57.6	16060.7	56.3	16111.8	54.8	48182.1	56.2
<i>Cheltuieli recurente</i>	<i>12952.3</i>	99.1	<i>15247.4</i>	98.3	<i>15149.5</i>	99.8	<i>15979.4</i>	99.8	<i>16030.5</i>	99.8	<i>16081.6</i>	99.8	48091.5	99.8
Transferuri către LB	1.0	0.01	0.6	0.004	1.2	0.01	1.2	0.007	1.2	0.007	1.2	0.007	3.6	0.01
<i>Cheltuieli de capital</i>	<i>119.0</i>	0.91	<i>267.3</i>	1.72	<i>30.2</i>	0.20	<i>30.2</i>	0.19	<i>30.2</i>	0.19	<i>30.2</i>	0.19	90.6	0.19
Cheltuieli cu educația, cu excepția transferurilor de la bugetul de stat	1,189.1	9.7	1,309.0	8.8	1,309.0	10.9	1,283.4	9.8	1,283.4	9.3	1,283.4	8.8	3,850.2	9.3

Tabelul11: Cheltuieli pentru educație de la bugetul public național

	2019	2020	2021	2022	2023
Cheltuieli cu educația și active nefinanciare, milioane MDL (în prețuri curente)	12,121.2	12,583.1	13,398.2	15,857.9	18,784.4
euro					
din totalul cheltuielilor și al activelor nefinanciare, %	18.4	17.2	16.3	15.8	15.9
din PIB, % ¹	5.9	6.3	5.5	5.7	6.3

Sursă: https://statistica.gov.md/ro/educatia-in-republica-moldova-editiile-2009-2022-9676_59507.html

Tabelul12: Salariul mediu lunar brut

	2019	2020	2021	2022	2023
Salariul mediu pe economie, MDL	7,356.1	8,107.5	9,115.9	10,529.1	12,354.7
În educație, MDL	6,338.7	7,023.3	7,440.5	8,417.1	10,046.2
În % față de medie salariu pe economie	86.2	86.6	81.6	79.9	81.3

Sursă: https://statistica.gov.md/ro/educatia-in-republica-moldova-editiile-2009-2022-9676_59507.html